

Verkenning landbouwstructuur en verkavelingsanalyse

Provincie Utrecht

Landbouwstructuur en verkavelingsanalyse
Provincie Utrecht

Definitief

Opdrachtgever
Provincie Utrecht

Datum
11 februari 2022

Auteur(s)
Eef Mengers (Kadaster)
Simone Emens (Kadaster)
Gabe Venema (Wageningen Economic Research)
Rolf Michels (Wageningen Economic Research)

Met medewerking van
Jan van de Wolfshaar (Kadaster)

Begeleidingsgroep
Jos Geenen (Provincie Utrecht)
Christa Kemperman (Provincie Utrecht)
Jan Vink (Provincie Utrecht)
Daan Martens (Provincie Utrecht)

Samenvatting

Aanleiding onderzoek

Ten behoeve van de uitvoering van het Utrechtse landbouwbeleid zoals omschreven in de Landbouwvisie 2018 en de focus op een integrale, gebiedsgerichte aanpak voor onder andere stikstof en bodemdaling, is een beschrijving van de agrarische structuur en een verkavelingsanalyse nodig. Dit kan worden gebruikt voor het selecteren van projecten gericht op de verbetering van de agrarische structuur in combinatie met herinrichting en/of verduurzaming van het grondgebruik in de provincie Utrecht. Deze analyse kan gebruikt worden als basisdocument in de gebiedsprocessen. In 2017 is in opdracht van de provincie Utrecht een soortgelijke studie (Both et.al, 2017) uitgevoerd door het Kadaster en Wageningen Economic Research (WEcR). Voor deze opdracht werken het Kadaster en het WEcR wederom samen. Doelstelling van de opdracht is om een actuele verkenning van de landbouwstructuur en een verkavelingsanalyse te maken, zodat de inzichten die hieruit voortkomen gebruikt kunnen worden als basis voor een gebiedsgerichte, integrale aanpak van het Utrechtse beleid voor het landelijke gebied.

Verkenning landbouwstructuur

In de provincie Utrecht bevinden zich in 2020 2.338 primaire land- en tuinbouwbedrijven. Dit is bijna 7% minder dan in 2016. Landelijk was de teruggang in bedrijven 6%. De provincie Utrecht kan gekenmerkt worden als een graasdierhouderijregio met driekwart van de bedrijven in deze categorie, waarvan meer dan de helft (45% van totaal bedrijven) een gespecialiseerd melkveebedrijf en 30% een overig graasdierbedrijf.

Ongeveer 7% (landelijk 3%) van de Utrechtse bedrijven is een gespecialiseerd fruitteeltbedrijf en 5% (landelijk 6%) een hokdierbedrijf. Slechts één op de acht bedrijven behoort tot de categorie 'overige bedrijven' (landelijk 41%), waaronder akkerbouw, tuinbouw en combinatiebedrijven. In de periode 2016-2020 vonden in de provincie Utrecht de grootste dalingen in aantallen bedrijven plaats in de fruitteelt (-15%, mede door tegenvallende oogsten), de hokdierhouderij (-14%) en in de melkveehouderij (-11%). Het aantal overige graasdierbedrijven nam toe, mede doordat gespecialiseerde bedrijven hun grootste tak afbouwen en terugvallen naar de meer gemengde bedrijfstypen, zoals waarschijnlijk op meerdere fruitteeltbedrijven en melkveebedrijven heeft plaatsgevonden. Ook de sterke toename in de provincie van de geitenhouderij en in mindere mate schapehouderij en vleesveehouderij speelt hierin een rol.

De terugloop in aantal bedrijven is in de periode 2016-2020 beperkt gepaard gegaan met inkrimping van areaal. In 2020 hebben de primaire agrarische bedrijven ruim 70 duizend hectare in gebruik (700 hectare minder dan in 2016). De gemiddelde bedrijfsoppervlakte (30 hectare) blijft in Utrecht in 2020 ruim 5 hectare achter bij die in de rest van Nederland. Vooral melkveehouders hebben met gemiddeld 49 hectare een kleinere oppervlakte cultuurgrond dan landelijk (59 hectare). Tussen 2016 en 2020 nam de gemiddelde bedrijfsoppervlakte in Utrecht toe met gemiddeld ruim 1% per jaar (landelijk ruim 1,5%).

In Utrecht is het aandeel landbouwgrond in eigendom vergelijkbaar met het landelijke beeld (69% om 57%). Wel zien we enkele kleine verschuivingen binnen de pachtcategorieën: procentueel meer geliberaliseerde pacht en minder reguliere pacht. De geliberaliseerde pacht (6 jaar of korter) in Utrecht scoort 5 procentpunten hoger dan landelijk: ongeveer één op de 8 hectare is in 2020 in gebruik met een geliberaliseerde pachtvorm van 6 jaar of korter.

Het aantal bedrijven met een bedrijfshoofd dat ouder is dan 50 jaar en geen opvolger heeft, ligt in Utrecht in 2020 op 910. Als aandeel van het totaal aantal bedrijven is dit hetzelfde als in 2016, namelijk 39%. Dit aandeel is vergelijkbaar met dat van Nederland als geheel. Deze potentiële stoppers hebben 29% van het areaal in gebruik, in 2016 was dit nog een derde.

Ervan uitgaande dat het overgrote deel van deze bedrijfshoofden zonder opvolger de komende 15 jaar zal stoppen, zal een groot deel van deze grond in etappes beschikbaar komen voor blijvende agrariërs. Een klein deel van de grond zal jaarlijks aangewend worden voor ander gebruik (woningbouw, infrastructuur, natuur).

Bijna 93% van de bedrijven met melkkoeien vanaf 2 jaar in Utrecht past beweiding toe (in 2016: 90%). Dit percentage overstijgt duidelijk het landelijke niveau (ruim 82%). Het aandeel melkkoeien dat in 2020 is beweid, bedraagt ruim 90% (landelijk.74%). Het aandeel bedrijven (met melkkoeien vanaf 2 jaar) met een weidegang van minimaal 120 dagen en minimaal 6 uur per dag ligt in de provincie Utrecht op bijna 89%.

In Utrecht waren in 2020 124 bedrijven gevestigd met een biologische bedrijfsvoering. Dit aantal biologische bedrijven is flink toegenomen ten opzichte van 2016, toen er in Utrecht nog 86 bedrijven waren. In de provincie Utrecht was het aandeel biologische bedrijven in 2020 (5,3%) beduidend hoger dan landelijk (3%). Vooral de hokdierbedrijven springen er wat dat betreft uit: één op de vijf hokdierbedrijven is een biologisch bedrijf. Dit zijn vooral leghennenbedrijven.

De biologische bedrijven in Utrecht gebruiken in 2020 in totaal 3.633 ha landbouwgrond. Dit zijn hectares met biologische geteelde gewassen (inclusief grasland), waarvan het grootste deel op melkvee- en overige graasdierbedrijven. Dit is een flinke toename ten opzichte van 2016 (ruim 2.500 hectare). De gemiddelde oppervlakte biologisch geteelde gewassen op biologische bedrijven (30 hectare) blijft 10 hectare achter bij het landelijke beeld door de relatief sterke vertegenwoordiging van overige graasdieren, hokdierbedrijven en overige bedrijven. De oppervlakte biologisch in de Utrechtse melkveehouderij komt overeen met het landelijke niveau.

Verbreidingsactiviteiten spelen een belangrijke rol op de bedrijven in Utrecht. In 2020 voerden 1.341 bedrijven in de provincie één of meer verbredingsactiviteiten uit, oftewel 58% van het totaal aantal bedrijven. Landelijk is dit percentage met 43% aanzienlijk lager. In Utrecht zien we in de periode 2016-2020 een sterke stijging in het aantal bedrijven met verbreding (+334 bedrijven). Vooral het aantal bedrijven met huisverkoop, agrarisch natuurbeheer en stalling van goederen en dieren nam toe.

De gemiddelde standaardopbrengst (SO) van een agrarisch bedrijf in Utrecht is in 2020 € 289.000. Dit niveau is slechts iets meer dan 60% van het landelijk gemiddelde. Alle onderscheiden bedrijfstypen in Utrecht blijven qua economisch omvang achter bij het landelijke niveau. Zo hebben hokdierbedrijven in Utrecht de grootste economische omvang in SO maar blijven ze gemiddeld fors achter bij het landelijk gemiddelde van het bedrijfstype. Landelijk zien we in de periode 2016-2020 een groei in gemiddelde SO van agrarische bedrijven met 10%, in Utrecht blijft de groei beperkt tot 2%. De economische groei in agrarische activiteiten op de Utrechtse bedrijven is dus gering, maar dit wordt deels opgevangen door een sterkere groei van niet-agrarische activiteiten.

Utrecht-West

Het overgrote deel van de 1.375 landbouwbedrijven in 2020 in Utrecht-West bestaat uit graasdierbedrijven. Dit zijn voor het grootste deel gespecialiseerde melkveebedrijven, maar daarnaast zijn er ook veel overige

graasdierbedrijven, zoals vleesvee-, schapen-, geiten- en gemengde graasdierbedrijven. De melkvee- en overige graasdierbedrijven hebben gezamenlijk 94% van de landbouwgrond in Utrecht-West in gebruik.

De bedrijven in Utrecht-West hebben gemiddeld gezien een kleiner areaal cultuurgrond ter beschikking dan in de rest van Nederland (respectievelijk 29 en 33 hectare per bedrijf). Ook het aantal bedrijven daalde sneller vergeleken met Nederland als geheel. In Utrecht-West bedroeg de jaarlijkse vermindering van het aantal landbouwbedrijven tussen 2016 en 2020 gemiddeld 1,8% tegenover 1,4% landelijk. Hierbij valt op dat tussen 2016 en 2020 het aantal hokdierbedrijven, fruitbedrijven en overige bedrijven veel sterker daalde dan in Nederland als geheel. In deze periode bleef de melkveehouderij in het gebied wel sterk aanwezig en daalde het aantal melkveebedrijven minder sterk dan de landelijke trend. Bovendien nam het aantal overige graasdierbedrijven in Utrecht-West in deze periode juist toe, terwijl dit aantal in Nederland als geheel afnam. Een deel van de afname fruitteeltbedrijven (door afname productie) zal zijn verschoven naar dit type bedrijven. Ook de uitbreiding van geitenhouderij, schapenhouderij en vleesvee speelt hierin een rol.

Daarnaast hebben relatief veel ondernemers in Utrecht-West hun bedrijfsactiviteiten verbreed en daarmee een aanvullende inkomensbron gevonden. Bijna 60% van de bedrijven had in 2020 één of meer vormen van agrarische verbredingsactiviteiten. Dit aantal vertoonde de afgelopen jaren een sterk stijgende lijn. Vooral agrarisch natuurbeheer, loonwerk, verkoop aan huis, stalling van goederen en dieren en agrotourisme zijn populaire activiteiten. Veel ondernemers hebben de mogelijkheden tot nevenactiviteiten aangegrepen om de financiële draagkracht van het bedrijf op peil te houden of te versterken.

De veroudering van het ondernemersbestand in Utrecht-West is eveneens een factor van betekenis. Ondernemers in het gebied houden relatief lang hun bedrijf vast, waardoor eigendomstransacties van agrarische gronden ten behoeve van bedrijfsuitbreiding voor andere bedrijven beperkt wordt. In Utrecht-West was in 2020 20% van de ondernemers ouder dan 65 jaar.

Het hoge percentage eigendomsgrond in Utrecht-West (65%) heeft zowel voor- als nadelen. In de praktijk blijft een deel van de eigendomsgrond vaak lang in bezit te zijn van de (uittredende) ondernemer en zijn familie, mede door uitstel van fiscale afrekening en het rendement op tijdelijk in gebruik geven van grond (liberale pacht). Dit fenomeen is nadelig voor de bedrijfsontwikkeling van de landbouw als geheel. Aan de andere kant is eventuele (kleinschalige) grondruil soms wat gemakkelijker, omdat er minder partijen met belangen bij een verkavelingsproces zijn betrokken.

Utrecht-Oost

Ongeveer twee derde van de 955 landbouwbedrijven in 2020 in Utrecht-Oost bestaat uit graasdierbedrijven. Dit zijn voornamelijk melkveebedrijven, maar er zijn ook relatief veel overige graasdierbedrijven in Utrecht-Oost. Zij hebben samen zo'n 80% van de cultuurgrond in het gebied in gebruik. Ten opzichte van Utrecht-West kent Utrecht-Oost meer diversiteit in bodemtypes en daardoor ook binnen de landbouw. Naast de graasdierbedrijven kwamen in 2020 in Utrecht-Oost ook relatief veel hokdierbedrijven (82), fruitbedrijven (77) en overige bedrijven (153) voor.

De bedrijven in Utrecht-Oost hebben gemiddeld gezien een flink kleiner areaal cultuurgrond ter beschikking dan in de rest van Nederland (27 versus 33 hectare per bedrijf). De gemiddelde afname van het aantal

landbouwbedrijven tussen 2016 en 2020 van 1,4% per jaar in Utrecht-Oost is nagenoeg gelijk aan de landelijke afname. Hierbij valt op dat tussen 2016 en 2020 het aantal fruitbedrijven en overige bedrijven sterker is gedaald dan in Nederland als geheel, terwijl het aantal hokdierbedrijven juist minder sterk daalde dan landelijk. In deze periode bleef de melkveehouderij in het gebied wel sterk aanwezig en daalde het aantal melkveebedrijven minder sterk dan de landelijke trend. Bovendien nam het aantal overige graasdierbedrijven in Utrecht-Oost in deze periode enigszins toe, terwijl dit aantal in Nederland als geheel afnam. Dit kan te maken hebben dat meerdere bedrijven andere vormen van graasdierhouderij, zoals geitenhouderij en schapenhouderij, zijn gaan houden.

Verder hebben relatief veel ondernemers in Utrecht-West hun bedrijfsactiviteiten verbreed. Zo'n 55% van de bedrijven had in 2020 één of meer vormen van agrarische verbredingsactiviteiten. Dit aantal vertoonde de afgelopen jaren een sterk stijgende lijn. Vooral agrarisch natuurbeheer, loonwerk, stalling van goederen en dieren, verkoop aan huis en agrotourisme zijn populaire activiteiten. De ondernemers hebben nevenactiviteiten ontplooid om hun bedrijf extra financiële draagkracht te geven.

De veroudering van het ondernemersbestand in Utrecht-Oost is eveneens een factor van betekenis. Ondernemers in het gebied houden relatief lang hun bedrijf vast, waardoor de ruimte voor bedrijfsuitbreiding op andere bedrijven beperkt bleef. In Utrecht-Oost was in 2020 22% van de ondernemers ouder dan 65 jaar.

Het percentage eigendomsgrond ligt in Utrecht-Oost op 49% van het totale areaal. Dat is aanzienlijk lager dan in Utrecht-West of in Nederland als geheel (respectievelijk 66% en 58%). Van de pachtvormen zijn langlopende reguliere pacht (18% van het totale areaal) en geliberaliseerde pacht van 6 jaar of korter (13%) verreweg het meest courant.

Verkavelingsanalyse

Om de verkavelingssituatie te bepalen is de door DLG, LTO en Kadaster ontwikkelde 'Verkavelen voor Groei' verkavelingsindex gebruikt, die zich baseert op de onderstaande vier kenmerken:

- Gemiddeld percentage huiskavel: 2020: **57%**, 2015: 47%
- Gemiddeld oppervlakte huiskavel: 2020: **20,0 ha**, 2015: 19,89 ha
- Gemiddeld aantal veldkavels: 2020: **3 stuks**, 2015: 4 stuks
- Gemiddeld oppervlakte veldkavel: 2020: **5,1 ha**, 2015: 5,16 ha

In de verkavelingsindex worden de kenmerken gewogen en in een score uitgedrukt. Hieruit kan geconcludeerd worden dat de verkavelingssituatie in de gehele provincie 'redelijk' is (score tussen 27 en 36 punten). De provincie is voor dit onderzoek verdeeld in 24 deelgebieden. Alleen deelgebied Binnenveld komt met een eindscore van 24 punten uit in de klasse 'matig'. In 2015 was dit ook het geval. De verkavelingssituatie is er wel op vooruitgegaan, in 2015 scoorde Binnenveld namelijk 22 punten. Het deelgebied Kamerik-Kockengen scoort als enige 'uitstekend'. In 2015 viel Kamerik-Kockengen met 38 punten nog in de categorie 'goed'. Dit betekent dat het deelgebied een opvallende verbetering van de verkavelingssituatie heeft doorgemaakt met 8 punten. De overige deelgebieden vallen in de categorieën 'goed' of 'redelijk'. De meeste deelgebieden zijn er qua verkavelingskwaliteit op vooruit gegaan: zes deelgebieden scoren 2 punten meer ten opzichte van 2015 en er zijn acht deelgebieden die 4-6 punten meer scoren van vijf jaar geleden. Zes deelgebieden zijn niet verbeterd noch verslechterd. Hun eindscore is dus gelijk gebleven.

Conclusie

Op basis van de verkenning van de landbouwstructuur en de verkavelingsanalyse kunnen de volgende conclusies worden getrokken:

- De terugloop van het aantal agrarische bedrijven tussen 2016 en 2020 komt in de provincie Utrecht neer op 7% van het totaal. Het landbouwareaal in de provincie Utrecht is in deze periode met slechts 1 % afgenomen. Daarmee kan worden gesteld dat er waarschijnlijk sprake is van een relatieve schaalvergroting van agrarische bedrijven in de provincie. Dit beeld wordt versterkt door een toename van de omzet van de landbouwbedrijven gemeten volgens de standaardopbrengsten (SO). Vergeleken met de landelijke ontwikkelingen blijft deze ontwikkeling in de provincie Utrecht achter op het landelijk gemiddelde.
- Vergeleken met het landelijk gemiddelde zijn de agrarische bedrijven in de provincie Utrecht kleiner qua aantal hectare en omzet gemeten naar standaardopbrengsten (SO). In de provincie Utrecht is het aandeel bedrijven dat verbredingsactiviteiten uitvoert groter dan het landelijk gemiddelde. Ook wordt er in de provincie in de melkveehouderij duidelijk meer weidegang toegepast dan gemiddeld in Nederland.
- Net als in de studie van 2017 blijkt dat er een verschil is in de landbouwstructuur tussen Utrecht-Oost en Utrecht-West. In Utrecht-Oost zijn meer hokdierbedrijven en het aandeel graasdierbedrijven t.o.v. het totaal aantal bedrijven is in Utrecht-West groter dan in Utrecht-Oost. Ten opzichte van de studie in 2017 zijn er geen noemenswaardige wijzigingen.
- In de landbouwvisie 2018 is de doelstelling opgenomen dat de provincie Utrecht streeft naar een sterke verkaveling. Dat is in diezelfde visie vertaald naar een percentage huiskavel van 60% en maximaal 3 veldkavels. Het gemiddeld percentage huiskavel is in de periode van 2015 tot 2020 gestegen van 47% naar 57%. Het aantal veldkavels in diezelfde periode afgenomen van gemiddeld 4 naar gemiddeld 3 kavels. Daarmee is de gestelde doelstelling uit de Landbouwvisie voor de provincie Utrecht als geheel bijna gehaald. Regionaal (per deelgebied) zijn er wel duidelijke verschillen.

Aanbevelingen

Gezien de analyse, de conclusies en de wens van de provincie Utrecht om tot een meer gebiedsgerichte aanpak te komen in het landelijk gebied, wordt het volgende aanbevolen:

- Deze studie biedt een goed monitoringsinstrument waarbij trends en ontwikkelingen over een periode in kaart gebracht worden. Dit geldt zowel voor provincie Utrecht als voor gebiedsgerichte aanpak. Zodoende is de impact van de aanpak te 'meten'. Een additionele studie naar de functieverandering van landbouwgronden kan eventueel onderdeel van uitmaken.
- Het verdient aanbeveling om aandacht te hebben voor de motieven en toekomstperspectieven van de agrarische bedrijven in de provincie die hun bedrijfsvoering willen continueren. Het is aan te bevelen de koppeling te leggen met sterke kanten van de Utrechtse landbouw, zoals verbredingsactiviteiten en biologische landbouw. Plattelandscoaches kunnen hierover adviseren.
- Een groot deel van de agrarische ondernemers is ouder dan 50 jaar en heeft geen bedrijfsopvolger. In potentie kan er de komende jaren veel landbouwgrond beschikbaar komen. Het valt aan te bevelen om met deze ontwikkeling rekening te houden bij de gebiedsgerichte aanpak, met name als voor een (deel van een) gebied een andere richting wordt voorzien dan een reguliere agrarisch bestemming (bijvoorbeeld natuur inclusieve bedrijfsvoering). Let wel, enkele kwetsbare gebieden liggen op of nabij de provinciegrens. Provinciegrensoverschrijdende samenwerking tussen én met regionale en lokale overheden is hierbij belangrijk.
- De ontwikkeling van de landbouwsector die in de Landbouwvisie 2018 wordt voorgestaan, behelst een meer extensieve vorm. Extensieve vormen van landbouw vragen meer ruimte en grond dan de meer reguliere landbouw. In het licht van de vorige punt, valt het aan te bevelen om bij de gebiedsgerichte aanpak hiermee rekening te houden. Aan te bevelen is een nader onderzoek te doen naar het extra ruimtebeslag voor extensivering van de bedrijfsvoering en zet deze af tegen de andere grondclaims in het landelijke gebied.
- Wat betreft de verkavelingskwaliteit wordt de beleidsnorm, zoals beschreven in de Landbouwvisie, behaald. Het verdient echter aanbeveling om te blijven streven naar een verbetering van de verkavelingskwaliteit, o.a. ten behoeve van betere (economische) bedrijfsvoering.
- De geliberaliseerde pacht, pacht die korter duurt dan 6 jaar, is verder toegenomen. Dat geeft meer flexibiliteit in de inrichting van de gebieden, maar is minder gunstig voor de ontwikkeling van agrarisch natuurbeheer en natuur inclusieve landbouw. Deze laatste vorm van landbouw is gebaat bij een langdurige aanpak. In algemene zin geeft reguliere pacht ten opzichte van geliberaliseerde pacht meer lange termijn zekerheid en daarom een duidelijker perspectief voor de agrarische ondernemers die grond pachten. Gezien het streven in de Landbouwvisie 2018 van de provincie Utrecht om tot meer duurzame en natuur inclusieve landbouw te komen, valt het aan te bevelen om groei van deze geliberaliseerde pachtvorm te verminderen c.q. tot staan te brengen. Dit zou kunnen in samenspraak met grondeigenaren enerzijds, door provinciegronden die in tijdelijke pachtvormen worden uitgegeven te evalueren anderzijds. Of te pleiten voor een hervorming van het pachtstelsel.

Inhoudsopgave

Samenvatting	3
1 Inleiding.....	10
1.1 Aanleiding en doelstelling.....	10
1.2 Onderzoeksvragen	11
1.3 Deelgebieden	12
1.4 Leeswijzer	13
2 Landbouwstructuur.....	14
2.1 Inleiding	14
2.2 Bedrijfstypering.....	18
2.3 Bedrijfsomvang in Standaardopbrengsten.....	20
2.4 Arealen	21
2.5 Eigendom en pacht van landbouwgrond	22
2.6 Leeftijd en opvolging.....	23
2.7 Omvang veestapel.....	24
2.8 Beweiding.....	26
2.9 Biologische landbouw.....	28
2.10 Verbredingsactiviteiten op landbouwbedrijven	30
2.11 Korte ketens	32
3 Verkavelingsanalyse	33
3.1 Inleiding	33
3.2 Analyse kengetallen	34
3.2.1 Percentage huiskavel	34
3.2.2 Oppervlakte huiskavel	37
3.2.3 Aantal veldkavels	39
3.2.4 Oppervlakte veldkavels	41
3.3 Beoordeling verkavelingskwaliteit.....	44
4 Conclusie	47
4.1 Conclusies.....	47
4.2 Aanbevelingen.....	47
Literatuur.....	49
Bijlage 1: Verkavelingsanalyse methodiek, uitgangspunten en definities	50
Bijlage 2: Verdeling verkavelingsscore per kengetal per deelgebied 2015 en 2020	54
Bijlage 3: Landbouwstructuur in 2020 voor negen regio's in de provincie Utrecht	70

1 Inleiding

1.1 Aanleiding en doelstelling

De landbouwsector is van belang voor de provincie Utrecht. De landbouw draagt niet alleen bij aan de voedselvoorziening, maar speelt ook een grote rol in de kwaliteit van het landelijk gebied. De sector staat voor grote maatschappelijke uitdagingen, zoals benoemd in de Landbouwvisie 2018 van de Provincie Utrecht. Klimaatdoelstellingen vinden voor een groot deel hun uitwerking in het landelijk gebied. Hierin speelt de landbouw een cruciale rol. Zo moet de bodemdaling in de veenweidegebieden worden afgeremd en is het noodzakelijk de biodiversiteit in het buitengebied te versterken. Bovendien speelt de landbouw een belangrijke rol in het terugdringen van de stikstofuitstoot en zal de uitwerking van de Regionale Energie strategieën grotendeels gezocht worden in het landelijk gebied.

De toekomst van de landbouw staat uiteraard niet op zichzelf. Verschillende ontwikkelingen in breder verband, binnen en buiten de provincie, zijn immers van wezenlijke invloed op de landbouw. In Horizon Utrecht 2050 wordt door de Provincie een aantal ontwikkelingen geschetst die medebepalend zijn voor het Utrechtse beeld van de landbouw in 2050. Zo zal de ruimtelijke druk op het landelijk gebied toenemen door de aanhoudende behoefte aan woningen en toenemende mobiliteit, recreatie en toerisme. De Landbouwvisie 2018 omschrijft de Utrechtse landbouw in 2050 als een economisch rendabele sector, die een bijdrage levert aan integrale oplossingen voor maatschappelijke opgaven. Denk hierbij, naast voedselvoorziening, aan opgaven voor klimaat, energie, water, bodem, biodiversiteit en landschap. De landbouw is dan ook circulair. Dit uit zich in een landbouw met minimale emissies en (stof)kringlopen die zich zoveel mogelijk sluiten op bedrijfs- of lokaal niveau en incidenteel op regionaal niveau. Grondgebondenheid als basis voor een toekomstbestendige melkveehouderij speelt hierbij een belangrijke rol. Eiwitvoorziening van eigen land en een maximaal aantal koeien per ha huiskavel zijn normen voor grondgebondenheid waar melkveebedrijven mee te maken kunnen krijgen. Inzicht in de verkavelingssituatie binnen de provincie is in deze context zeer waardevol.

In de periode 2006-2015 nam het aantal landbouwbedrijven in de provincie Utrecht af van 2835 naar 2500. In dezelfde periode nam de oppervlakte per bedrijf toe van gemiddeld 23 hectare naar 26 hectare. Door de schaalvergroting, die vaak gepaard gaat met aankoop van losse percelen, zal zonder kavelruil de verkavelingssituatie verslechteren. Dit betekent voor de boer een inefficiëntere bedrijfsvoering. Tussen 2015 en 2030 zullen naar verwachting nog ruim 800 agrarische bedrijven in Utrecht hun activiteiten staken. Inzicht in de meest recente cijfers omtrent voorgenoemde ontwikkelingen is nodig om een beter beeld te schetsen van de landbouwstructuur en de verkavelingskwaliteit in de provincie Utrecht. Bovendien is ook ten behoeve van het Utrechtse landbouwbeleid en de gebiedsgerichte aanpak voor onder andere stikstof en bodemdaling een geactualiseerde beschrijving van de landbouwstructuur en een verkavelingsanalyse nodig. Onderhevige studie levert een bijdrage aan een gebiedsgerichte aanpak waarbij de inzichten van deze analyse gebruikt kunnen worden als basisdocument in bestaande en toekomstige gebiedsprocessen.

In 2017 is in opdracht van de provincie Utrecht een soortgelijke studie uitgevoerd door het Kadaster en Wageningen Economic Research (WecR). Destijds zijn op basis van data uit 2015 en 2016 de landbouwstructuur

en de verkavelingssituatie in kaart gebracht. Voor deze opdracht werken het Kadaster en het WEcR wederom samen.

De doelstelling van dit onderzoek is inzicht verschaffen in de huidige landbouwstructuur en de verkavelingskwaliteit van agrarische ondernemingen binnen de provincie Utrecht op basis van gegevens uit 2020. Daarnaast is het doel om deze resultaten te vergelijken met de gegevens uit 2016 voor de verkenning van de landbouwstructuur en resultaten uit 2015 voor de verkavelingsanalyse.

1.2 Onderzoeksvragen

Om de hiervoor beschreven doelstelling te bereiken zijn de volgende onderzoeksvragen geformuleerd:

1. Wat zijn de belangrijkste landbouwkundige ontwikkelingen tussen 2016 en 2020?

- Trends in ontwikkeling binnen de sectoren
- Aantallen bedrijven per bedrijfstype
- Grootte van agrarische bedrijven (areaal)
- Verhouding pacht versus eigendom
- Leeftijd bedrijfshoofd en opvolging
- Veestapel
- Biologische landbouw
- Verbredingsactiviteiten

Een verkenning van de agrarische structuur in de provincie Utrecht waarbij ingegaan wordt op de ontwikkeling van de agrarische sector tussen 2016 en 2020. In deze verkenning wordt de situatie voor de provincie als geheel beschreven, waarbij wordt ingezoomd op de deelgebieden Utrecht-West en Utrecht-Oost. Eveneens worden 9 regio's bondig beschreven in bijlage 3.

2. Hoe is de verkavelingssituatie in verschillende deelgebieden?

De verkavelingssituatie wordt voor 24 deelgebieden in beeld gebracht op basis van de verkavelingsindex van DLG, LTO en Kadaster. Hierbij wordt op basis van de kengetallen gemiddeld percentage huiskavel per bedrijf, gemiddelde oppervlakte huiskavel per bedrijf, gemiddeld aantal veldkavels per bedrijf en gemiddelde oppervlakte veldkavel per bedrijf de kwaliteit van de verkavelingssituatie per deelgebied in beeld gebracht.

De antwoorden op beide onderzoeksvragen zullen vergeleken worden met de conclusies van de studie uit 2017. Wijzigingen ten opzichte van de studie uit 2017 zijn:

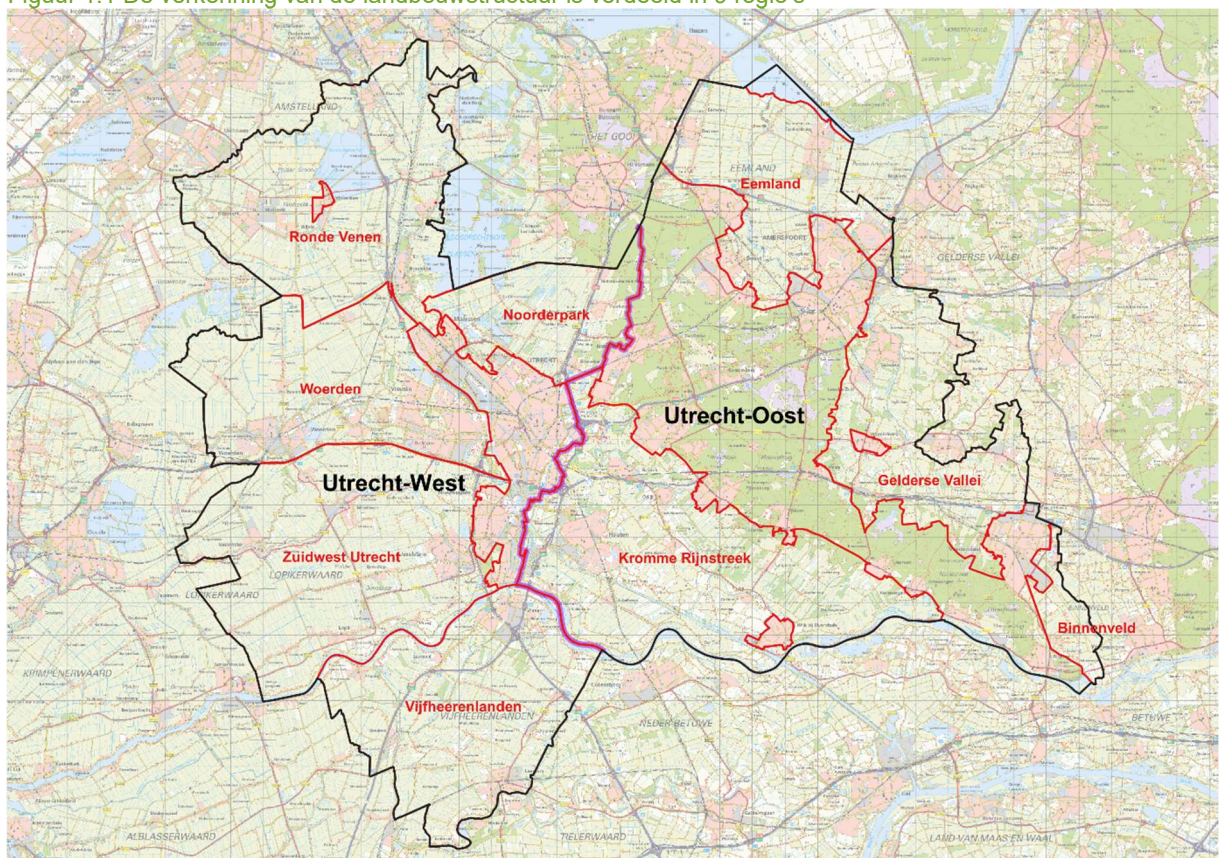
- In de huidige studie wordt gewerkt met 9 regio's die samen 24 deelgebieden vormen. De inzichten per regio en per deelgebied bieden een informatiefundament voor projecten met een gebiedsgerichte aanpak. In 2017 werd alleen onderscheid gemaakt tussen het oostelijke en westelijk deel van de provincie voor de landbouwstructuuranalyse, terwijl bij de verkavelingsanalyse uit werd gegaan van een achttal deelgebieden.

- Er worden geen workshops gehouden. Destijds was het de bedoeling om tevens te komen tot kansrijke gebieden voor kavelruil, nu is het doel van de analyse om te komen tot een basisdocument dat gebruikt kan worden in (integrale) gebiedsprocessen.
- Tot slot is de gemeente Vianen gefuseerd met de gemeente Zederik en de gemeente Leerdam, die beide in de provincie Zuid-Holland gelegen waren. De nieuwe Gemeente Vijfheerenlanden is onderdeel geworden van de provincie Utrecht.

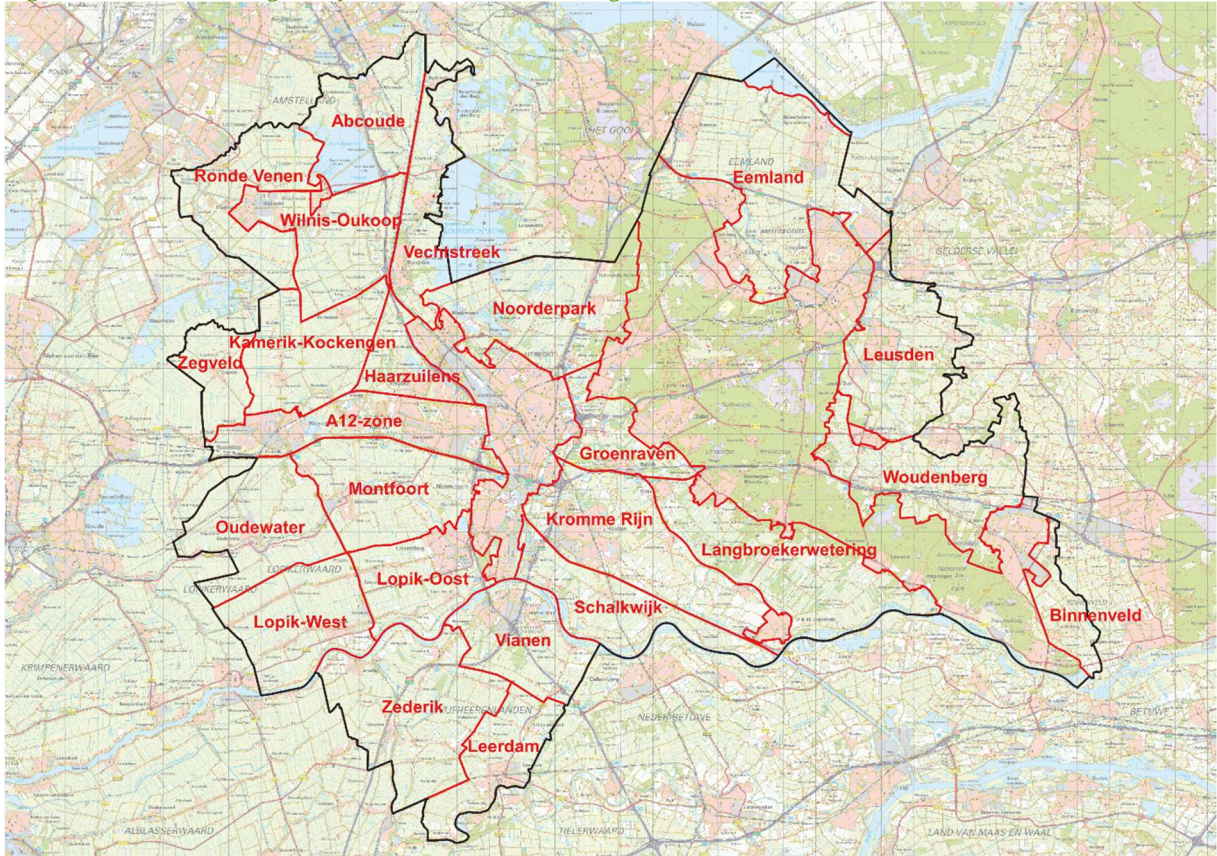
1.3 Deelgebieden

De analyse van de landbouwstructuur maakt onderscheid in 9 regio's binnen de provincie Utrecht (figuur 1.1). Voor de analyse van de verkavelingssituatie is verder ingezoomd op kleinere gebieden. De provincie Utrecht is ten behoeve van de verkavelingsanalyse opgedeeld in 24 deelgebieden, zie figuur 1.2. Deze deelgebieden zijn ingetekend in samenspraak met de Provincie Utrecht, en komen grotendeels overeen met de 22 deelgebieden die zijn geanalyseerd in de studie uit 2017. De twee extra deelgebieden worden gevormd door de voormalige gemeenten Zederik en Leerdam. Daarnaast is in 2017 de gemeente Scherpenzeel (Gelderland) meegenomen in het deelgebied Woudenberg. In de huidige studie is Scherpenzeel komen te vervallen.

Figuur 1.1 De verkenning van de landbouwstructuur is verdeeld in 9 regio's

Figuur 1.2 De verkavelingsanalyse is verdeeld in 24 deelgebieden

De volgende indeling in 9 regio's en 24 deelgebieden is gehanteerd:

- Ronde Venen: deelgebieden Abcoude en Ronde Venen, Wilnis-Oukoop, Vechtstreek
- Noorderpark: deelgebied Noorderpark
- Woerden: deelgebieden Zegveld, Kamerik-Kockengen, Haarzuilens en A12-zone
- Zuid West Utrecht: deelgebieden Oudewater, Montfoort, Lopik-West, Lopik-Oost
- Eemland: deelgebied Eemland
- Gelderse Vallei: deelgebieden Leusden en Woudenberg
- Binnenveld: deelgebied Binnenveld
- Kromme Rijn: deelgebieden Groenraven, Langbroekerwetering, Kromme Rijn en Schalkwijk
- Vijfheerenlanden: deelgebieden Vianen, Leerdam en Zederik

1.4 Leeswijzer

Het rapport start met een verkenning van de landbouwstructuur in hoofdstuk 2. In hoofdstuk 3 worden de resultaten van de analyse van de verkavelingssituatie gepresenteerd. Hoofdstuk 4 geeft vervolgens de overkoepelende conclusie en aanbevelingen.

2 Landbouwstructuur

2.1 Inleiding

Dit hoofdstuk schetst de structuur van de Utrechtse landbouw in 2020. De analyse van de landbouwstructuur borduurt voort op een eerdere analyse van de landbouwstructuur over de periode 2004-2015 (Both et.al, 2017). Dit betekent dat naast de provincie als geheel wordt ingezoomd op de deelgebieden Utrecht-West en Utrecht-Oost. Beide vastgestelde deelgebieden samen omvatten bijna in zijn geheel de provincie Utrecht. De analyse schetst een beeld van de situatie in 2020, en gaat ook in op de ontwikkelingen (trends) in de periode 2016-2020. Thema's die in de structuuranalyse aan de orde komen zijn o.a. aantallen bedrijven per bedrijfstype, oppervlakte areaal, verhouding pacht versus eigendom, leeftijd bedrijfshoofd en opvolgingssituatie, biologische landbouw en verbredingsactiviteiten. Een beschrijving van de landbouwstructuur in 2020 per regio is terug te vinden in [bijlage 3](#).

Landbouwtelling als bron

De structuuranalyse is gebaseerd op de Gecombineerde Landbouwopgave die agrarische bedrijven jaarlijks moeten doen ten behoeve van de Landbouwtelling. Deze telling bevat alle agrarische bedrijven met een economische omvang van 3000 Standaard Opbrengst (SO) of meer. De SO is een economische maat voor de omvang van een agrarisch bedrijf en gebaseerd op de opbrengst die gemiddeld op jaarbasis per gewas of diercategorie wordt behaald¹. Sinds 2016 is inschrijving in het Handelsregister met een agrarische SBI (Standaard BedrijfsIndeling) leidend bij de bepaling of er sprake is van een agrarisch bedrijf volgens de Landbouwtelling. Dit is een verandering ten opzichte van de Landbouwtelling 2015 (het meest actuele jaar in Both, et.al, 2017) waardoor het aantal agrarische bedrijven vertegenwoordigd in de Landbouwtelling tussen 2015 en 2016 aanzienlijk is gedaald. Daarom is voor het beschrijven van de ontwikkeling in afgelopen jaren gekozen voor een vergelijking tussen de jaren 2016 en het ten tijde van dit onderzoek meest actuele jaar 2020.² Kijken we naar de in dit rapport onderscheiden bedrijfstypen dan vonden in de periode 2016-2020 de grootste procentuele dalingen in aantal bedrijven plaats in de fruitteelt (-15%), de hokdierhouderij (-14%) en melkveehouderij (-11%).

Voor de indeling van de provincie Utrecht in de deelgebieden Utrecht-Oost en Utrecht-West is gebruik gemaakt van kaartmateriaal van de provincie Utrecht. De optelling van de bedrijven in deze twee gebieden verschilt in zeer beperkte mate (8 bedrijven minder) van het aantal bedrijven voor de provincie Utrecht in zijn totaliteit. Laatstgenoemde aantal komt overeen met hetgeen op statline ook voor de agrarische sector in de provincie Utrecht wordt weergegeven.

De deelgebieden Utrecht-Oost en Utrecht -West komen niet geheel overeen met de gekozen gebiedsindeling in Both, et.al, 2017³.

¹ In het onderdeel verkavelingsanalyse (hoofdstuk x) is een ondergrens van 5 hectare aangehouden;

² De afbakening van de landbouwtelling op basis van informatie uit het Handelsregister heeft vooral invloed op het aantal bedrijven, hier treedt een duidelijke trendbreuk op. De invloed op arealen (behalve bij niet-cultuurgrond en natuurlijk grasland) en de dieraantallen (behalve bij schapen, en paarden en pony's) zijn beperkt. Dit heeft met name te maken met het soort bedrijven dat bij de nieuwe afbakening wordt uitgesloten (zoals maneges, kinderboerderijen en natuurbeheer organisaties) (Bron: CBS);

³ Verschillen gebiedsindeling Utrecht-Oost en Utrecht-West in 2015 (rapport Both, e.a., 2017) en 2020: in de landbouwstructuuranalyse in Both, 2017 is de Utrechtse Heuvelrug niet meegenomen in het gebied Utrecht-Oost, dit is wel gedaan voor 2020. In 2017 zijn alle bedrijven geselecteerd waarvan minimaal 50% van de oppervlakte cultuurgrond in de

Onderscheiden bedrijfstypen

In tabel 2.1 wordt een overzicht gegeven van de onderscheiden bedrijfstypen in deze landbouwstructuuranalyse voor de provincie Utrecht. Deze bedrijfstypen zijn gebaseerd op de EU-bedrijfstypologie, welke uitgaat van de standaardopbrengsten van de verschillende bedrijfsonderdelen (zie Wisman, 2021). Bedrijven vallen in een bedrijfstype als minimaal 2/3 van de totale SO uit deze functie gehaald wordt. Indien bedrijven meerdere bedrijfstypen hebben, maar geen enkele tak als hoofdactiviteit aangemerkt kan worden op basis van meer dan twee derde van de totale SO, dan valt het bedrijf onder het bedrijfstype gemengd. Voor melkveebedrijven geldt dat minimaal 3/4 van de totale SO uit graasdieren van melkkoeien afkomstig moet zijn. Bedrijven die kleiner zijn dan 3.000 SO (dit is minder dan 1 melkkoe, of 18 schapen of 2,5 hectare blijvend grasland) zijn niet meegenomen in de analyse.

Tabel 2.1 Relevante bedrijfstypen in de primaire land- en tuinbouw in de provincie Utrecht

	Omschrijving
Melkveebedrijven	Gespecialiseerde melkveebedrijven
Overige graasdierbedrijven	Graasdierbedrijven (niet zijnde gespecialiseerde melkveebedrijven): dit zijn Vleesvee-, schapen-, geiten- en minder gespecialiseerde melkveebedrijven
Hokdierbedrijven	Gespecialiseerde bedrijven met pluimvee of met varkens of met vleeskalveren
Fruitbedrijven	Gespecialiseerde fruitbedrijven
Overige bedrijven	Gespecialiseerde akkerbouw- of tuinbouwbedrijven, meerdere typen combinatiebedrijven waarbij de belangrijkste agrarische tak minder dan twee derde totaal SO vertegenwoordigd (zoals veeteeltcombinaties, akkerbouw/veeteeltcombinaties) en alle resterende niet-ingedeelde bedrijven

---

provincie Utrecht is gelegen. Daarbij is geen rekening gehouden met de ligging van de bedrijfsgebouwen. In 2020 is voor de structuuranalyse uitgegaan van de ligging van de hoofdbedrijfsgebouwen in de provincie Utrecht.

Gebiedsindeling

Figuur 2.1 Landschap Utrecht-West

Utrecht-West (figuren 2.1 en 2.3) is een open weidegebied, dat qua grondsoort vooral bestaat uit laagveen en rivierklei. De landbouw wordt hier met name gekenmerkt door melkveehouderij en bedrijven met andere graasdieren, zoals vleesvee en schapen. Het is een waterrijk gebied; de grondwaterstand is er over het algemeen relatief hoog. De bedrijfsgebouwen zijn veelal in lintbebouwing gesitueerd langs de polderwegen. De percelen zijn vaak smal en langwerpig en liggen haaks op de polderwegen.

Utrecht-Oost (figuren 2.2 en 2.3) heeft een geheel ander karakter. Aanzienlijke delen van deze regio zijn bebost, waardoor het landschap meer besloten is. Het grootste deel van deze regio bestaat uit zandgrond. Uitzonderingen hierop zijn Eemland (vooral veengrond), Binnenveld (zand en veen) en Langbroekerwetering, Kromme Rijn en Schalkwijk (veel rivierklei). Utrecht-Oost is een zeer gevarieerd gebied, met naast melkvee- en overige graasdierbedrijven, ook veel pluimvee, fruitteelt en varkensbedrijven. De figuren 2.1 en 2.2 laten duidelijke verschillen in landschap tussen beide deelgebieden zien.

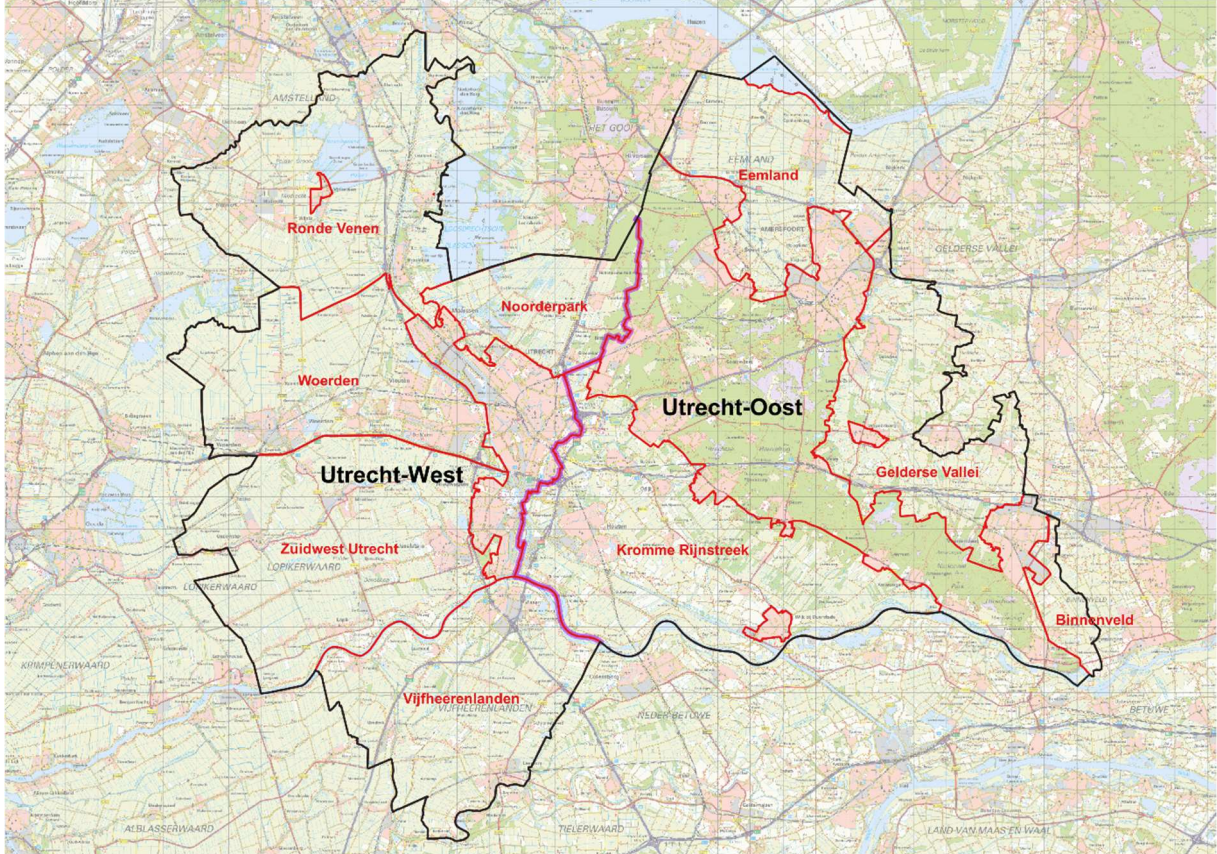

Figuur 2.2 Landschap Utrecht-Oost

Gezien de gebiedsgerichte beleidsaanpak van de provincie wordt in deze notitie eveneens een korte beschrijving gegeven van de landbouwstructuur in 2020 in negen door de provincie opgegeven landbouwregio's. Dit zijn: Binnenveld, Eemland, Vallei Middengebied, Kromme Rijnstreek, Stichtse Vecht, Ronde Venen, Vijfheerenlanden, Woerden en Zuidwest Utrecht (figuur 2.3). Voor deze gebieden wordt geen vergelijking gemaakt tussen 2016 en 2020. De achterliggende tabellen voor deze negen regio's staan vermeld in een aparte bijlage.

Figuur 2.3 De verkenning van de landbouwstructuur is gericht op Utrecht-West en Utrecht-Oost

2.2 Bedrijfstypering

In de provincie Utrecht bevinden zich in 2020 nog 2.338 primaire land- en tuinbouwbedrijven, een teruggang met een 170 bedrijven ten opzichte van 2016 (tabel 2.2). Bijna de helft van deze bedrijven (45%) is gespecialiseerd in melkvee en 30% in overige graasdieren. In Nederland vertegenwoordigen deze twee groepen bedrijven samen nog niet de helft van alle bedrijven. De provincie kan dan ook gekenmerkt worden als een graasdierhouderijregio met driekwart van de bedrijven in deze categorie.

Ongeveer 7% van de Utrechts bedrijven is een gespecialiseerd fruitteeltbedrijf. Deze bedrijven zijn relatief veel sterker vertegenwoordigd dan landelijk (3%). Er zijn nog een 120 hokdierbedrijven in de provincie. Het aandeel van deze groep (5%) komt redelijk overeen met het landelijke aandeel (6%). Slechts één op de acht bedrijven behoort tot de categorie Overige bedrijven, waaronder ook combinatiebedrijven (akkerbouw/veehouderij, veeteeltcombinaties) onder vallen. Dat is aanzienlijk minder dan het landelijke aandeel (41%) in deze groep Overige bedrijven.

In Utrecht-West is de melkveehouderij met meer dan de helft van de bedrijven sterk vertegenwoordigd. Samen met de overige graasdierhouderij (29%) vallen vier van de vijf bedrijven binnen deze twee graasdierbedrijfstypen.

In Utrecht-Oost is de landbouw gevarieerder van aard. Ook hier zijn de melkvee- en overige graasdierbedrijven wel in de meerderheid (twee derde van alle landbouwbedrijven), maar er zijn ook relatief veel hokdierbedrijven en fruitbedrijven. Zowel in Utrecht-West als in Utrecht-Oost is de groep Overige bedrijven beperkt.

Tabel 2.2 Aantallen bedrijven en procentuele verdeling, naar bedrijfstype en regio in 2016 en 2020

	Utrecht-West		Utrecht-Oost		Utrecht *1		Nederland	
In 2016:	aantal	%	aantal	%	aantal	%	aantal	%
Alle bedrijven	1.479	100%	1.012	100%	2.507	100%	54.382	100%
- Melkveebedrijven	787	53%	401	40%	1.193	48%	16.492	30%
- Overige graasdierbedrijven	388	26%	278	27%	670	27%	11.173	21%
- Hokdierbedrijven	47	3%	92	9%	140	6%	3.944	7%
- Fruitbedrijven	100	7%	86	8%	188	7%	1.452	3%
- Overige bedrijven	157	11%	155	15%	316	13%	21.321	39%
In 2020:								
Alle bedrijven	1.375	100%	955	100%	2.338	100%	51.282	100%
- Melkveebedrijven	707	51%	356	37%	1.063	45%	14.526	28%
- Overige graasdierbedrijven	402	29%	287	30%	691	30%	10.980	21%
- Hokdierbedrijven	36	3%	82	9%	120	5%	3.316	6%
- Fruitbedrijven	82	6%	77	8%	160	7%	1.332	3%
- Overige bedrijven	148	11%	153	16%	304	13%	21.128	41%

*1 Er zijn kleine verschillen in aantallen bedrijven tussen de provincie Utrecht (totaal 2.338 bedrijven) en de optelling Utrecht-Oost en Utrecht-West (totaal 2.330 bedrijven). Dit geldt ook voor de volgende tabellen (zie ook par 1.1).

Bron: Landbouwtelling

Tabel 2.3 Ontwikkeling (%) aantal bedrijven tussen 2016 en 2020, per bedrijfstype en naar regio

	Utrecht West	Utrecht Oost	Utrecht	Nederland
Alle bedrijven	-7.0	-5.6	-6.7	-5.7
Melkveebedrijven	-10.2	-11.2	-10.9	-11.9
Overige graasdierbedrijven	3.6	3.2	3.1	-1.7
Hokdierbedrijven	-23.4	-10.9	-14.3	-15.9
Fruitbedrijven	-18.0	-10.5	-14.9	-8.3
Overige bedrijven	-5.7	-1.3	-3.8	-0.9

Bron: Landbouwtelling

Het aantal landbouwbedrijven in Utrecht is tussen 2016 en 2020 met bijna 7% teruggelopen. Dit is iets sterker dan landelijk (zie tabel 2.3). De grootste dalingen vonden plaats in de fruitteelt (-15%), de hokdierhouderij (-14%) en in de melkveehouderij (-11%). In de fruitteelt was de daling ook aanzienlijk groter dan landelijk. Tegenvallende oogsten zijn hier mede debet aan. Wat verder opvalt is dat de terugloop in de gespecialiseerde bedrijfstypen veel

groter is dan in de verzamelgroepen overige graasdierhouderij en overige bedrijven. Dit kan mede komen doordat gespecialiseerde bedrijven hun grootste tak afbouwen en terugvallen naar de meer gemengde groepen, zoals waarschijnlijk meerdere fruitteeltbedrijven en melkveebedrijven. Ook een rol speelt de sterke toename van de geitenhouderij en in mindere mate schapenhouderij en vleesveehouderij in de provincie. In Utrecht-West liep het aantal bedrijven sterker terug dan in Oost-Utrecht, met name in de hokdierhouderij.

2.3 Bedrijfsomvang in Standaardopbrengsten

De Standaard opbrengst (SO) is een gestandaardiseerde opbrengst (in €) per ha of per dier die met een gewas of diercategorie gemiddeld op jaarbasis wordt behaald. Opbrengsten uit bedrijfstoelagen en subsidies zijn niet meegerekend (zie Wisman, 2021). Ook kwaliteitsverschillen tussen bedrijven in vakmanschap en ondernemerschap zien we niet terug in de SO.

De gemiddelde SO van een agrarisch bedrijf in Utrecht is in 2020 € 289.000 (tabel 2.4). Dit niveau is slechts ruim 60% van het landelijk gemiddelde. Alle onderscheiden bedrijfstypen in Utrecht blijven qua economisch omvang achter bij het landelijke niveau. Hoewel de hokdierbedrijven in Utrecht de grootste economische omvang in SO hebben (gemiddeld 634), blijven ze gemiddeld fors achter bij hun collega's elders in het land.

Landelijk zien we in de periode 2016-2020 een groei in SO op het gemiddelde agrarische bedrijf met 10%, in Utrecht blijft het niveau nagenoeg gelijk (+2%)

Tabel 2.4 Gemiddelde bedrijfsomvang in Standaardopbrengsten (x € 1.000) naar bedrijfstype

	Utrecht-West	Utrecht-Oost	Utrecht	Nederland
In 2016:				
Alle bedrijven	265	309	283	433
Melkveebedrijven	339	352	343	424
Overige graasdierbedrijven	80	136	103	130
Hokdierbedrijven	593	578	583	991
Fruitbedrijven	215	334	270	303
Overige bedrijven	289	335	312	483
In 2020:				
Alle bedrijven	268	321	289	476
Melkveebedrijven	360	366	362	441
Overige graasdierbedrijven	82	157	113	149
Hokdierbedrijven	821	552	634	1.119
Fruitbedrijven	200	333	265	300
Overige bedrijven	234	393	315	560

Bron: Landbouwtelling

2.4 Arealen

Tabel 2.5 laat de landbouwarealen naar bedrijfstype zien in 2016 en 2020. In de provincie Utrecht hebben landbouwbedrijven in 2020 totaal een areaal van ruim 70.200 hectare in gebruik, ongeveer 700 hectares minder dan in 2016. De geringe terugval van slechts 1% in 4 jaar tijd, heeft mede te maken met de bijtelling van natuurlijk grasland sinds 2019.

In Utrecht-West was het totale landbouwareaal in 2020 ruim 43 duizend ha, waarvan 79% in gebruik bij melkveebedrijven en nog eens 15% bij de overige graasdierbedrijven. Ook in Utrecht-Oost werd het merendeel van de cultuurgrond gebruikt door graasdierbedrijven, maar het algemene beeld is wel iets minder eenzijdig. Van de in totaal 26.831 ha was 65% in gebruik bij melkveebedrijven en 16% bij overige graasdierhouders. Zo'n 20% van de grond in Utrecht-Oost werd gebruikt door hokdier-, fruit- en overige bedrijven. In Nederland hebben deze bedrijfstypen samen een aandeel in het landbouwareaal van 43%, ruim 30% hoger dan in de provincie Utrecht.

Tabel 2.5 Arealen (ha) en procentuele verdeling naar bedrijfstype, per regio in 2016 en 2020 (in ha)

	Utrecht West		Utrecht Oost		Utrecht		Nederland	
In 2016:	ha	%	ha	%	ha	%	ha	%
Alle bedrijven	43.627	100%	27.035	100%	70.913	100%	1.815.866	100%
Melkveebedrijven	34.478	79%	17.897	66%	52.559	74%	870.584	48%
Overige graasdierbedrijven	6.031	14%	3.863	14%	9.918	14%	191.501	11%
Hokdierbedrijven	414	1%	847	3%	1.261	2%	60.927	3%
Fruitbedrijven	1.035	2%	1.290	5%	2.344	3%	20.977	1%
Overige bedrijven	1.669	4%	3.138	12%	4.831	7%	671.878	37%
In 2020:	ha	%	ha	%	ha	%	ha	%
Alle bedrijven	43.292	100%	26.831	100%	70.209	100%	1.814.451	100%
Melkveebedrijven	34.256	79%	17.375	65%	51.631	74%	835.368	46%
Overige graasdierbedrijven	6.329	15%	4.260	16%	10.616	15%	197.213	11%
Hokdierbedrijven	209	0%	674	3%	925	1%	56.113	3%
Fruitbedrijven	939	2%	1.217	5%	2.169	3%	20.029	1%
Overige bedrijven	1.559	4%	3.305	12%	4869	7%	705.728	39%

Bron: Landbouwtelling

Afgaande op tabel 2.6 blijft de gemiddelde bedrijfsoppervlakte in Utrecht ruim 5 hectare achter bij die in Nederland. Vooral melkveehouders hebben een relatief kleine oppervlakte cultuurgrond ter beschikking. Tussen 2016 en 2020 nam de gemiddelde bedrijfsoppervlakte in Utrecht toe, van ruim 28 ha per landbouwbedrijf in 2016 tot 30 ha in 2020. Dit komt overeen met een gemiddelde groei van ruim 1% per jaar. Landelijk gezien was deze jaarlijkse stijging ruim 1,5%.

Tabel 2.6 Gemiddeld areaal per landbouwbedrijf naar bedrijfstype, in 2016 en 2020

	Utrecht West	Utrecht Oost	Utrecht	Nederland
In 2016:	ha/bedrijf	ha/bedrijf	ha/bedrijf	ha/bedrijf
Alle bedrijven	29,5	26,7	28,3	33,4
Melkveebedrijven	43,8	44,6	44,1	52,8
Overige graasdierbedrijven	15,5	13,9	14,8	17,1
Hokdierbedrijven	8,8	9,2	9,0	15,4
Fruitbedrijven	10,4	15,0	12,5	14,4
Overige bedrijven	10,6	20,2	15,3	31,5
In 2020:	ha/bedrijf	ha/bedrijf	ha/bedrijf	ha/bedrijf
Alle bedrijven	31,5	28,1	30,0	35,4
Melkveebedrijven	48,5	48,8	48,6	57,5
Overige graasdierbedrijven	15,7	14,8	15,4	18,0
Hokdierbedrijven	5,8	8,2	7,7	16,9
Fruitbedrijven	11,4	15,8	13,6	15,0
Overige bedrijven	10,5	21,6	16,0	33,4

Bron: Landbouwtelling

2.5 Eigendom en pacht van landbouwgrond

Uit tabel 2.7 blijkt dat de situatie qua eigendom en pacht in Utrecht tussen 2016 en 2020 vrijwel gelijk is gebleven, met enkele kleine verschuivingen binnen de pachtcategorieën. In Utrecht is het aandeel landbouwgrond in eigendom vergelijkbaar met het landelijke beeld (69% om 57%). Voorts bestaan er tussen de beide Utrechtse regio's wel aanzienlijke verschillen. In Utrecht-West was 65% van de grond in 2020 in eigendom van de gebruikers, bij 24% van de grond was er sprake van een vorm van huur of pacht, 1% was in erfpacht en bij de resterende 9% ging het om andere vormen van exploitatie. Waarschijnlijk gaat het bij deze laatste categorie vooral om grond waarvoor grondgebruiksverklaringen zijn overeengekomen. In Utrecht-Oost daarentegen was een kleine 50% van de landbouwgrond in eigendom van de gebruiker en werd bijna 40% van de grond gepacht.

Tabel 2.7 Eigendomsvormen landbouwgrond in Utrecht, in 2016 en 2020

	Utrecht West	Utrecht Oost	Utrecht	Nederland
In 2016:				
Eigendom	66%	49%	60%	58%
Reguliere pacht langlopend	10%	18%	14%	13%
Reguliere pacht kortlopend	1%	2%	2%	1%
Eenmalige pacht	3%	5%	4%	4%
Geliberaliseerde pacht, 6 jaar of korter	8%	13%	9%	6%
Geliberaliseerde pacht, langer dan 6 jaar	0%	1%	0%	1%
Erfpacht	1%	2%	1%	2%
Overige exploitatievormen	10%	9%	10%	14%

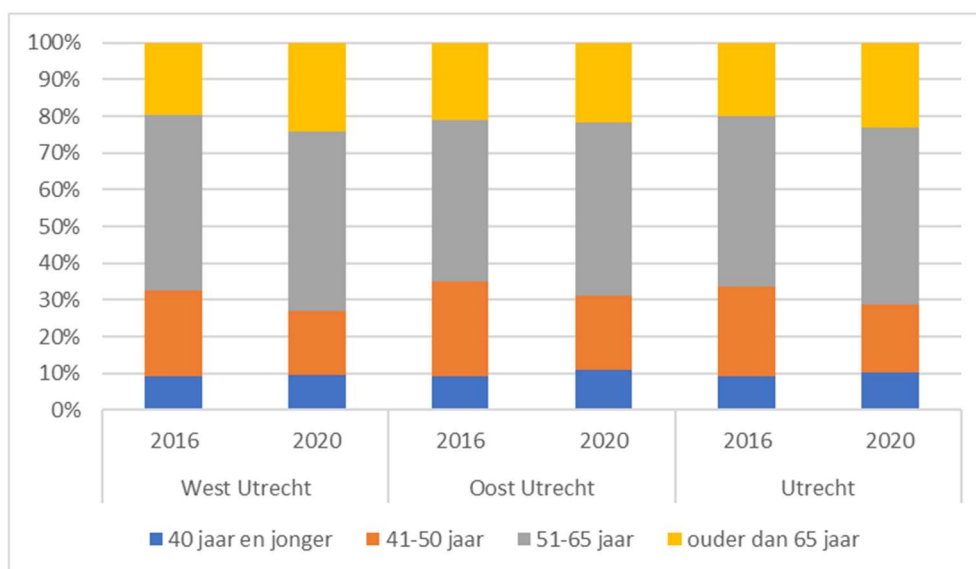
In 2020:				
Eigendom	65%	49%	59%	57%
Reguliere pacht langlopend	8%	18%	12%	11%
Reguliere pacht kortlopend	1%	2%	1%	1%
Eenmalige pacht	4%	5%	4%	5%
Geliberaliseerde pacht, 6 jaar of korter	11%	13%	12%	7%
Geliberaliseerde pacht, langer dan 6 jaar	0%	1%	1%	1%
Erfpacht	1%	2%	2%	3%
Overige exploitatievormen	9%	9%	9%	14%

Bron: Landbouwtelling

2.6 Leeftijd en opvolging

Bijna de helft (48%) van de bedrijfshoofden in de provincie Utrecht bevindt zich in de leeftijdsklasse 51 t/m 65 jaar (figuur 2.4). Nog meer opvallend is dat bijna een op de vier bedrijven (23%) een bedrijfshoofd ouder dan 65 jaar heeft. In 2016 was dit nog een 3 procentpunten lager. Hier staat tegenover dat slechts drie op de tien 50 jaar of jonger is. Van deze groep is een derde weer 40 jaar of jonger. In West-Utrecht is zelfs 73% ouder dan 50 jaar, tegenover 65% in Utrecht-Oost.

Figuur 2.4 Verdeling bedrijfshoofden agrarische bedrijven in Utrecht, naar leeftijdsklasse in 2020

De opvolgingssituatie wordt eens per 4 jaar gemeten in de Landbouwtelling. Het aantal bedrijven met een bedrijfshoofd dat ouder is dan 50 jaar en geen opvolger heeft, ligt in Utrecht in 2020 op 910 (tabel 2.8). Als aandeel van het totaal aantal bedrijven is dit hetzelfde als in 2016, namelijk 39% van het totaal. Dit aandeel is vergelijkbaar met dat van Nederland als geheel. Van de potentiële stoppers bevinden zich in 2020 548 bedrijven in Utrecht-West en 359 in Utrecht-Oost.

In 2020 hebben in heel Utrecht de bedrijven met een bedrijfshoofd ouder dan 50 jaar en zonder potentiële opvolger, in totaal ruim 20.000 ha grond in gebruik, oftewel 29%. Dit komt neer op 30% van de totale oppervlakte cultuurgrond in Utrecht-West (13.200 hectare) en 26% in Utrecht-Oost (ruim 7.000 hectare). Deze percentages liggen enkele procentpunten lager dan in 2016, maar liggen duidelijk boven het landelijke niveau.

Tabel 2.7 Areaal en aantal bedrijven met bedrijfshoofd ouder dan 50 jaar zonder potentiële opvolger in 2016 en 2020, en aandeel van deze bedrijven in totaal

In 2016:	Utrecht West	Utrecht Oost	Utrecht	Nederland
Totaal areaal (ha)	43.627	27.035	70.913	1.963.742
Areaal op bedrijven met een bedrijfshoofd > 50 jaar zonder opvolger (ha)	15.091	7.193	23.401	465.054
Aandeel van dit areaal in totaal areaal	35%	27%	33%	24%
Totaal aantal bedrijven	1.479	1.012	2.507	55.688
Aantal bedrijven met bedrijfshoofd > 50 jaar zonder opvolger	601	373	978	20.590
Aandeel bedrijven in totaal aantal bedrijven	41%	37%	39%	37%
In 2020:	Utrecht West	Utrecht Oost	Utrecht	Nederland
Totaal areaal (ha)	43.292	26.831	70.209	1.967.325
Areaal op bedrijven met een bedrijfshoofd > 50 jaar zonder opvolger (ha)	13.164	7.006	20.384	484.437
Aandeel van dit areaal in totaal areaal	30%	26%	29%	25%
Totaal aantal bedrijven	1.375	955	2.338	52.695
Aantal bedrijven met bedrijfshoofd > 50 jaar zonder opvolger	548	359	910	20.625
Aandeel bedrijven in totaal bedrijven	40%	38%	39%	39%

Bron: Landbouwtelling

2.7 Omvang veestapel

In 2020 bevonden zich 95.200 melkkoeien in de provincie Utrecht (tabel 2.9). Dit was 7% minder dan in 2016. Landelijk nam de melkkoeienstapel met 9% af. Per bedrijf hadden de Utrechtse bedrijven met melkkoeien gemiddeld 18 melkkoeien minder dan landelijk. In de varkenshouderij waren er in 2020 nog 21.800 fokzeugen en ruim 134.000 vleesvarkens. Zowel het gemiddelde aantal zeugen op bedrijven met zeugen, als het gemiddelde aantal vleesvarkens op bedrijven met vleesvarkens, lag in 2020 in Utrecht beduidend onder het nationale niveau. In de periode 2016-2020 is de omvang van de zeugenstapel met 18% afgenomen (landelijk -6%). De vleesvarkensstapel in Utrecht nam beperkt toe, landelijk was er echter een afname met 5%. Het aantal leghennen bedroeg in 2020 ruim 1,48 miljoen dieren. Dit was fors minder (38%) dan in 2016. Landelijk was de afname met 7% veel geringer. Ook het aantal vleeskuikens (in 2020: 602.000 dieren) nam in die periode met bijna een zesde deel terug. Landelijk bleef de vleeskuikenstapel stabiel. Het aantal schapen (+40%) en geiten (20%) nam in deze vier jaar juist sterk toe.

Tabel 2.9 Ontwikkeling veestapel naar diersoort en bedrijven met deze dieren (2016-2020), dieren/bedrijf (2020)

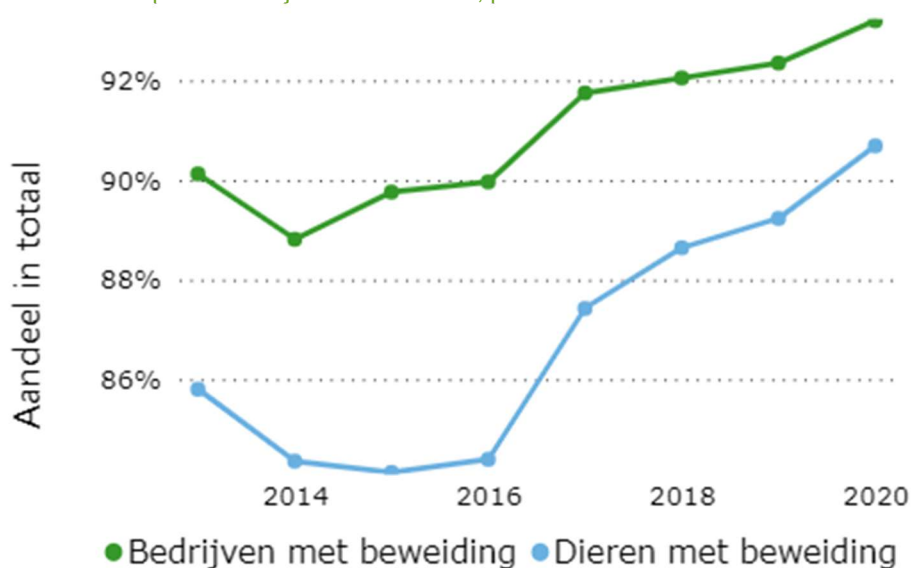
	2016	2020	2016	2020	2020	2020		
	Utrecht	Utrecht	Utrecht	Utrecht	Utrecht	Ned.	Utrecht	Ned.
	Totaal aantal dieren (x 1.000)		aantal bedrijven met		Aantal dieren per bedrijf		Aantal dieren in 2020 t.o.v. 2016 (%)	
Koeien								
Mannelijk jongvee fok/melk	3.3	2.9	1.015	926	3	4	-10	-11
Mannelijk jongvee voor de vleesproductie	2.8	2.8	217	217	13	20	-1	8
Melkkoeien	102.3	95.3	1.297	1.149	83	101	-7	-9
Overige koeien	3.8	3.6	403	256	14	13	-6	-15
Stieren. 2 jaar en ouder	0.7	1.1	351	380	3	3	62	20
Vleeskalf melkbasis. < 1 jaar. Vlees	40.8	46.6	81	70	665	641	14	12
Vrouwelijk jongvee voor de melkproductie	66.7	47.8	1.434	1.258	38	51	-28	-30
Vrouwelijk jongvee voor de vleesproductie	3.8	4.7	250	286	16	16	24	10
Varkenshouderij								
Fokzeugen	26.5	21.8	59	51	427	670	-18	-6
Biggen	104.4	87.8	63	45	1.952	3.403	-16	-3
Vleesvarkens	133.1	134.4	192	137	981	1.890	1	-5
Pluimveehouderij								
Leghennen	2.362.5	1.471.6	80	59	24.942	50.428	-38	-7
Vleeskuikens	706.3	602.3	10	9	66.923	77.282	-15	0
Schape en geiten								
Geiten totaal	24.3	34.1	177	214	159	207	40	27
- Melkgeiten	17.1	24.7	33	48	514	837	44	37
- Overige geiten jonger dan 7 maanden		8.1		69	117	148		
- Overige geiten ouder dan 7 maanden		1.3		190	7	8		
Schape totaal	41.5	49.7	835	794	63	108	20	14
- Lammeren	17.3	19.4	441	543	36	61	12	4
- Ooien	23.4	28.9	826	793	36	64	23	21
- Rammen	0.7	1.4	231	538	3	4	92	10
Paarden. pony's en ezels	5.0	5.4	410	366	15	11	10	10

Bron: Landbouwtelling

2.8 Beweiding

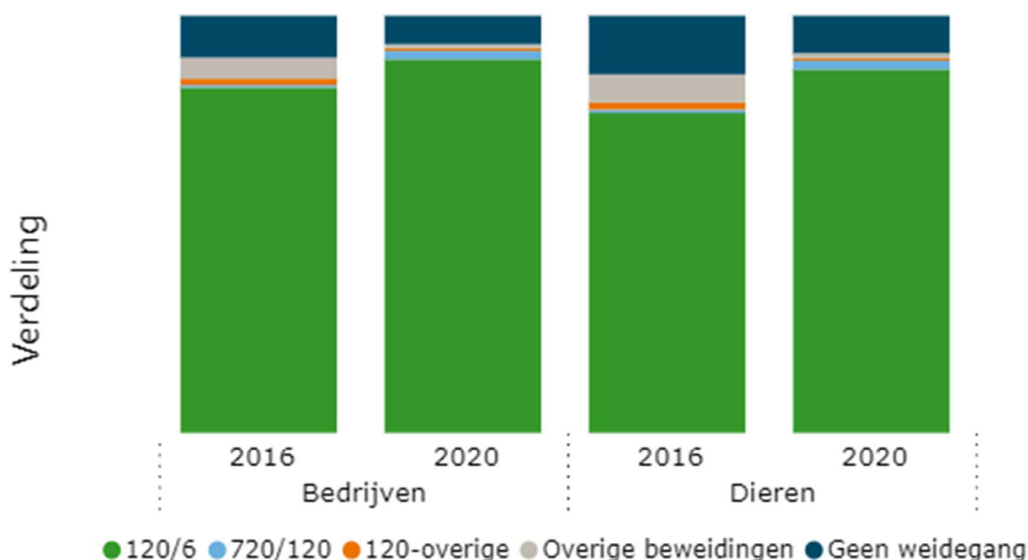
Het aandeel bedrijven met melkkoeien (vanaf 2 jaar) in Utrecht dat beweiding toepast in 2020 ligt op 92,6%. Dat is bijna 3 procentpunten hoger dan in 2016 (figuur 2.5). Dat is ook beduidend hoger dan het nationale percentage (82,4). Alleen de provincies Noord- en Zuid-Holland realiseren een hoger percentage. De overige provincies scoren een kleine 10 of meer procentpunten lager. Het aandeel melkkoeien vanaf 2 jaar dat in 2020 is beweid, bedraagt ruim 90% (landelijk.74%)

Figuur 2.5 Percentage bedrijven in Utrecht met melkvee (vanaf 2 jaar) met beweiding, en percentage van de melkkoeien dat op deze bedrijven wordt beweid, periode weideseizoenen 2013-2020

Bron: Landbouwtelling, bewerking door Wageningen Economic Research

Figuur 2.6 Verdeling bedrijven met melkvee (vanaf 2 jaar) naar beweidsintensiteit in de provincie Utrecht, weideseizoen 2016 en 2020

Toelichting:

- Groen: Volledige weidegang: alle melkkoeien op bedrijf minimaal 120 dagen buiten, minimaal 6 uur per dag;
- Lichtblauw: Melkkoeien meer dan 720 uur beweiden, maar voorwaarde van minimaal 6 uur per dag geldt niet;
- Bruin: Melkkoeien worden minimaal 120 dagen beweiden, maar in totaal minder dan 720 uur;
- Grijs: Overige beweidingen
- Donkerblauw: Geen weidegang

Bron: Landbouwtelling, bewerking door Wageningen Economic Research

Het aantal bedrijven (met melkkoeien vanaf 2 jaar) met een weidegang van minimaal 120 dagen en minimaal 6 uur per dag is in de provincie Utrecht sinds 2016 met meer dan 4 procentpunten toegenomen tot bijna 89% (figuur 2.6). Het percentage dieren in deze categorie weidegang nam nog sterker toe tot een niveau van 86,4%. Het aandeel bedrijven dat meer dan 720 uur beweiden lag nog ruim 2% hoger: dit zijn bedrijven waar in totaliteit de 720 uur wordt behaald, maar de voorwaarde van minimaal 6 uur per dag niet realiseren. Dit zijn met name bedrijven met een melkrobot die bijvoorbeeld 150 dagen en 5 uur per dag weidegang toepassen. In het weideseizoen 2020 pasten ruim 7% van de bedrijven geen weidegang toe. Nationaal is dit ruim 17%.

Op de Utrechtse bedrijven met melkkoeien (vanaf 2 jaar) nam het aantal uren weidegang per geweidde koe wel af: in het weideseizoen 2020 1.551 uur, in 2016 nog 1675 uur. Dit kan te maken hebben dat bedrijven minder vaak de koeien s 'nachts ook naar buiten doen. Mede door een terugloop in het aantal koeien in Utrecht (en aantal bedrijven met melkkoeien, zie tabel 2.9) lag het aantal uren weidegang per aanwezig dier (op basis van alle koeien) op een vergelijkbaar niveau met weideseizoen 2016.

2.9 Biologische landbouw

In Utrecht waren in 2020 er 124 bedrijven gevestigd met een biologische bedrijfsvoering, waarvan 46 in Utrecht-West en 71 in Utrecht-Oost (tabel 2.10). Dit aantal biologische bedrijven is flink toegenomen ten opzichte van 2016, toen er in Utrecht nog 86 bedrijven waren. Deze toename zien we zowel terug in Utrecht-West als in Utrecht-Oost. In de provincie Utrecht was het aandeel biologische bedrijven in 2020 (5,3%) beduidend hoger dan landelijk (3%). Vooral de hokdierbedrijven springen er wat dat betreft uit: een op de vijf bedrijven is een biologisch bedrijf.

Tabel 2.10 Aantal en aandeel bedrijven in Utrecht met biologische bedrijfsvoering *1, naar bedrijfstype in 2016 en 2020

In 2016:	Utrecht-West	Utrecht-Oost	Utrecht	Nederland
Totaal biologisch	29	56	86	1255
Aandeel in totaal bedrijven	2,0%	5,5%	3,4%	2,3%
Aandeel biologisch op:				
Melkveebedrijven	2,4%	3,0%	2,6%	2,1%
Overige graasdierbedrijven	1,0%	2,2%	1,6%	1,6%
Hokdierbedrijven	8,5%	13,0%	10,7%	4,3%
Fruitbedrijven	0,0%	3,5%	1,6%	3,6%
Overige bedrijven	1,3%	14,8%	8,2%	2,4%
In 2020:	Utrecht-West	Utrecht-Oost	Utrecht	Nederland
Totaal biologisch	46	71	124	1.664
Aandeel in totaal bedrijven	3,3%	7,4%	5,3%	3%
Aandeel biologisch op:				
Melkveebedrijven	3,7%	3,9%	3,8%	3,2%
Overige graasdierbedrijven	1,5%	4,2%	2,6%	1,9%
Hokdierbedrijven	13,9%	22,0%	20,0%	7,7%
Fruitbedrijven	2,4%	3,9%	3,1%	5,6%
Overige bedrijven	4,7%	15,7%	10,2%	3,1%

*1) Geselecteerd op de aanwezigheid van biologisch geteelde gewassen (inclusief grasland)

Bron: Landbouwtelling

De biologische bedrijven in Utrecht gebruiken in 2020 in totaal 3.633 ha landbouwgrond (tabel 2.11). Dit zijn hectares met biologische geteelde gewassen, inclusief grasland), waarvan het grootste deel door melkvee- en overige graasdierbedrijven. Dit is een flinke toename ten opzichte van 2016, toen er in Utrecht in totaal ruim 2.500 hectares biologisch geteelde gewassen waren. Bijna twee derde van het biologische teeltareaal bevindt zich in Utrecht-West.

Tabel 2.11 Areaal *1 op bedrijven met biologische bedrijfsvoering in Utrecht in 2016 en 2020 (ha)

In 2016:	Utrecht-West	Utrecht-Oost	Utrecht	Nederland
Totaal biologisch	1.463	1.080	2.572	48.782
Waarvan op:				
Melkveebedrijven	1.331	517	1.848	22.169
Overige graasdierbedrijven	63	112	178	9.078
Hokdierbedrijven	28	78	102	1.335
Fruitbedrijven	0	21	21	415
Overige bedrijven	41	352	422	15.785
In 2020:	Utrecht-West	Utrecht-Oost	Utrecht	Nederland
Totaal biologisch	2.336	1.287	3.633	67.124
Waarvan op:				
Melkveebedrijven	2.109	550	2.659	32.336
Overige graasdierbedrijven	173	277	450	9.864
Hokdierbedrijven	31	117	157	2.206
Fruitbedrijven	2	24	26	582
Overige bedrijven	21	320	341	22.135

*1) Betreft alleen areaal biologisch geteelde gewassen (incl. grasland)

Bron: Landbouwtelling

Tabel 2.12 Gemiddelde oppervlakte cultuurgrond (ha) 1) op biologische bedrijven, naar bedrijfstype, in 2016 en 2020

In 2016:	Utrecht-West	Utrecht-Oost	Utrecht	Nederland
Totaal biologisch	48,8	19,3	29,7	38,9
op:				
Melkveebedrijven	70,1	43,1	59,6	63,2
Overige graasdierbedrijven	12,6	18,6	16,2	50,4
Hokdierbedrijven	6,9	6,5	6,8	7,9
Fruitbedrijven	.	7,1	7,1	8,0
Overige bedrijven	20,4	15,3	15,4	31,4
In 2020:	Utrecht-West	Utrecht-Oost	Utrecht	Nederland
Totaal biologisch	50,8	18,1	29,3	40,3
op:				
Melkveebedrijven	81,1	39,3	66,5	69,8
Overige graasdierbedrijven	28,9	23,1	25,0	47,7
Hokdierbedrijven	6,3	6,5	6,4	8,7
Fruitbedrijven	0,8	8,0	5,2	7,9
Overige bedrijven	3,0	13,3	11,0	33,3

*1) Betreft alleen areaal biologisch geteelde gewassen (incl. grasland)

Bron: Landbouwtelling CBS en Basis Registratie Percelen

Tabel 2.12 laat de gemiddelde oppervlakte biologisch geteelde gewassen zien op de biologische bedrijven in Utrecht. Over het algemeen blijven deze bedrijven qua oppervlakte in 2020 een 10 hectare achter bij het landelijke gemiddelde van ruim 40 hectare. Dit komt vooral door de bedrijfstypen overige graasdieren en overige bedrijven, maar ook door relatief veel biologische hokdierbedrijven in Utrecht (die het gemiddelde biologische areaal in de provincie omlaaghaalt. De oppervlakte biologisch in de Utrechtse melkveehouderij komt overeen met landelijk. Het zijn vooral de melkveebedrijven in Utrecht-West die met meer dan 80 hectare gemiddelde hoog scoren. De oppervlakte biologisch in de fruitteelt in Utrecht-Oost komt overeen met het landelijke gemiddelde.

2.10 Verbredingsactiviteiten op landbouwbedrijven

Van verbreding is sprake als op bedrijven commerciële activiteiten plaatsvinden die niet direct gericht zijn op fysieke landbouwproductie, maar wel in het verlengde liggen van het 'boerenbedrijf'. Voorbeelden daarvan zijn recreatie, zorg, educatie, natuurbeheer, werk voor derden, stalling, energieproductie en dergelijke.

Tabel 2.13 Verbredingsactiviteiten in Utrecht in 2016 en 2020 naar activiteit (aantal en % per activiteit)

In 2016:	Utrecht-West	Utrecht-Oost	Utrecht	Nederland
Aantal bedrijven met verbreding	645	362	1.007	15.416
Waarvan:				
Recreatie	12%	12%	12%	12%
Verwerking van landbouwproducten	7%	5%	7%	5%
Verkoop	13%	19%	15%	17%
Natuurbeheer	53%	35%	46%	34%
Zorgboerderij	4%	5%	5%	4%
Loonwerk	27%	25%	27%	23%
Kinderopvang	1%	1%	1%	1%
Boerderij educatie	7%	9%	7%	4%
Stalling goederen/dieren	13%	26%	17%	13%
Duurzame energie voor derden	3%	4%	3%	6%
In 2020:	Utrecht-West	Utrecht-Oost	Utrecht	Nederland
Aantal bedrijven met verbreding	818	523	1.341	22.053
Waarvan:				
Recreatie	10%	11%	10%	9%
Verwerking van landbouwproducten	7%	5%	6%	5%
Verkoop	21%	31%	25%	33%
Natuurbeheer	59%	50%	55%	37%
Zorgboerderij	3%	4%	4%	3%
Loonwerk	26%	22%	25%	25%
Kinderopvang	1%	1%	1%	1%
Boerderij educatie	5%	10%	7%	5%
Stalling goederen/dieren	16%	27%	20%	14%
Duurzame energie voor derden	12%	13%	13%	16%

Bron: Landbouwtelling

Uit tabel 2.13 wordt duidelijk dat verbredingsactiviteiten een grote rol spelen op de bedrijven in Utrecht. In 2020 voerden 1.341 bedrijven in de provincie één of meer verbredingsactiviteiten uit, oftewel 58% van het totaal aantal bedrijven (tabel 2.14). Landelijk is dit percentage met 43% aanzienlijk lager. In Utrecht zien we in de periode 2016-2020 een sterke stijging in het aantal bedrijven met verbreding (+334 bedrijven, tabel 2.12).

Tabel 2.13 laat ook zien dat in Utrecht-West in 2020 vooral sprake is van agrarisch natuurbeheer, het verrichten van loonwerk, verkoop aan huis en stalling van goederen of dieren als verbreding. De verbredingsactiviteiten in Utrecht-Oost zijn in verhouding iets minder gericht op natuurbeheer en meer op sociale activiteiten (met als effect een versterking boer-burger verbinding), zoals stalling van goederen en dieren, huisverkoop, recreatie, zorgverlening en educatie.

Tabel 2.14 Verdeling bedrijven naar aandeel in omzet uit verbreding in totale bedrijfsomzet, 2016 en 2020

In 2016:	Utrecht-West	Utrecht-Oost	Utrecht	Nederland
Geen verbreding	56%	64%	60%	72%
Wel verbreding, waarvan:				
minder dan 10% van de omzet	26%	21%	24%	18%
10 tot 30% van de omzet	10%	9%	10%	6%
30 tot 50% van de omzet	5%	3%	4%	3%
50% of meer van de omzet	3%	3%	3%	2%
In 2020:	Utrecht-West	Utrecht-Oost	Utrecht	Nederland
Geen verbreding	41%	45%	42%	57%
Wel verbreding, waarvan:				
minder dan 10% van de omzet	31%	29%	30%	24%
10 tot 30% van de omzet	14%	11%	13%	8%
30 tot 50% van de omzet	5%	5%	5%	3%
50% of meer van de omzet	9%	10%	9%	7%

Bron: Landbouwtelling CBS

In de Landbouwtelling is aan agrarische bedrijfshoofden de vraag gesteld om een inschatting te geven van het aandeel van opbrengsten uit verbredingsactiviteiten in de totale bedrijfsopbrengsten. Ongeveer 9% van de Utrechtse bedrijfshoofden geeft aan in 2020 meer dan de helft van bedrijfsopbrengsten via verbreding te ontvangen (tabel 2.14), en overtreft daarmee dus de opbrengsten uit primaire landbouwproductie. Dat is een sterke stijging t.o.v. vier jaar eerder (in 2016: 3%) en iets hoger dan landelijk (7%). Ook de percentages in de andere drie onderscheiden opbrengstklassen liggen in 2020 boven het niveau van 2016, en eveneens hoger dan de landelijke aandelen in 2020.

2.11 Korte ketens⁴

Ruim 14,3% van de primaire agrarische bedrijven (334 bedrijven) heeft in 2020 (een deel van hun) producten afgezet via een korte keten, oftewel via geen of 1 schakel tussen de producent en de consument. In 2017 waren dit 257 bedrijven (Venema, et.al, 2021). Van deze 334 zogenaamde korte keten bedrijven is ruim een derde een melkveebedrijf. Ruim 20% is een blijvende teelt bedrijf (vooral fruitteelt) en ongeveer 18% valt onder het type overig graasdierhouderij. In deze laatste groep zijn dit vooral overig rundveebedrijven, schapenbedrijven en geitenbedrijven. In de melkveehouderij levert ruim 10% van de bedrijven producten via een korte keten. Dit aandeel ligt aanzienlijk hoger in de blijvende teelt (waaronder fruitteelt), overig tuinbouw (waaronder boomkwekerij) en leghennenhouderij. Deze bedrijven hebben relatief veel producten met weinig bewerking om te consumeren

De meeste korte keten bedrijven in Utrecht (235 bedrijven) hebben een bedrijfshoofd in de leeftijdscategorie van 50 tot 65 jaar oud, gevolgd door de 65-plussers. Dit is aanzienlijk meer dan de generatie bedrijfshoofden jonger dan 50 jaar (in totaal 85 bedrijven). Van de overige korte keten bedrijven (juridische vorm rechtspersoon) is de leeftijd bedrijfshoofd niet bekend.

Bijna 45% van de bedrijven geeft aan dat de omzet via afzet korte keten minder dan 10% van de omzet is. Dit geldt voor de meeste bedrijfstypen. Hier staat tegenover dat bijna 30% heeft aangegeven dat meer dan de helft van de omzet via korte ketens binnenkomt.

---

⁴ Bron: Venema, et al, 2021. <https://edepot.wur.nl/549322>;

3 Verkavelingsanalyse

3.1 Inleiding

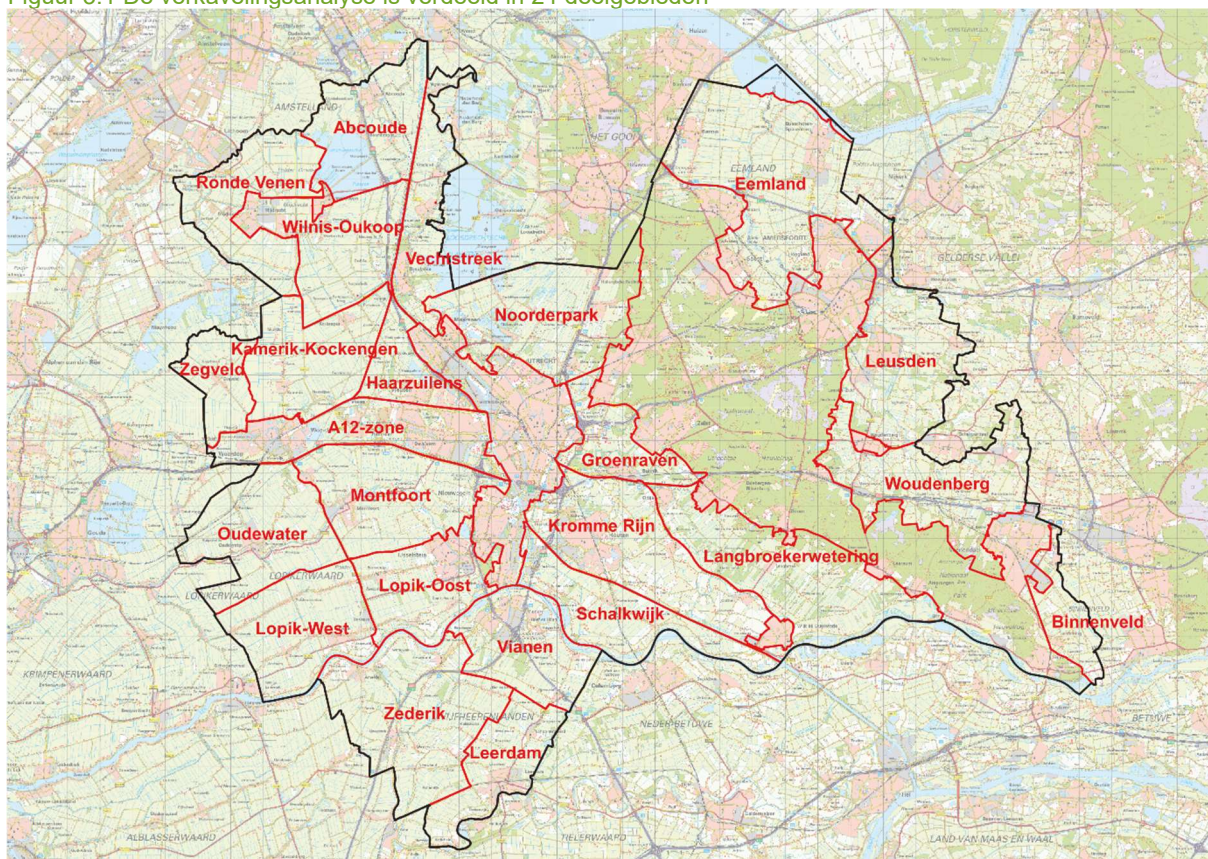
De noodzaak voor een goede verkaveling van land- en tuinbouwbedrijven is over het algemeen groot. Een goede verkaveling leidt namelijk tot een efficiëntere bedrijfsvoering met minder verkeersbewegingen. Niet alleen de grootte van de huiskavel, maar ook de transportafstand en het aantal veldkavels spelen een rol bij een goede bedrijfsvoering. Maar ook voor de maatschappij levert het terugbrengen van het aantal veldkavels en de afstand daarvan tot de bedrijfsgebouwen voordelen op, zoals verkeersveiligheid, kosten voor wegenonderhoud en energiebesparing. Ook stikstofuitstoot en CO₂ uitstoot kan verminderd worden bij een verbetering van de verkavelingssituatie.

De economische baten voor de landbouw van een betere verkaveling zijn besparingen op de bewerkingskosten. De genoemde baten zijn modelmatig berekend als euro's per bedrijfshectare per jaar. Ze zijn generiek en niet specifiek voor Utrecht. De baten voor de veehouderij liggen in de range van €100 - €600 per ha van het bedrijf en per jaar bij één klasse verbetering en van € 200 - €900 bij twee klassen verbetering. Naarmate bedrijven groter zijn hebben ze meer voordeel van een betere verkaveling. Voor de bedrijven zelf geldt dat deze baten substantieel zijn. Indien dit wordt omgerekend naar gebieden van enkele duizenden ha, dan worden dit zeer aanzienlijke bedragen. Minimalisering van de rij-afstand is dus om meerdere redenen relevant en gewenst. Binnen landbouwbedrijven gaat het daarbij om kostenbeheersing, tijdsbesparing en vergemakkelijking van overzicht en controle over de gewassen en eventueel weidend vee. Om op een melkveebedrijf beweiding toe te kunnen passen is voldoende huiskavel nodig. Dit aandeel hangt per bedrijf af van de veebezetting op het bedrijf en de hoeveelheid beweiding die het melkvee krijgt. Om beweiding in Utrecht in stand te kunnen houden is een goede verkaveling met voldoende huiskavel daarom erg belangrijk. Kortom, een goede landbouwstructuur vormt een belangrijke basis voor het verdienmodel van een agrarisch bedrijf.

De provincie heeft de ambitie om een sterke verkavelingskwaliteit te realiseren: in de Landbouwvisie 2018 wordt genoemd dat voor elk bedrijf minimaal 60% van de gronden de huiskavel vormt en er maximaal drie veldkavels zijn. Daarnaast wil de provincie inzetten op efficiënte kavelruilprocessen waarbij meerdere maatschappelijke en publieke opgaven worden betrokken. Het ruimtelijk beleid en de landbouwstructuur zijn in deze context ondersteunend aan de beoogde transitie in de landbouw. Bovendien worden er (nieuwe) normen voor grondgebondenheid gevormd. Omdat het hier gaat om minimaal 65% eiwit van eigen land en maximaal 10 melkkoeien per ha huiskavel, is dit met name relevant voor melkveebedrijven.

Door stoppende boeren die hun grond verkopen aan blijvers en door grondaankoop voor maatschappelijke doelen, versnipperen de grondposities voortdurend. Om de huidige verkavelingskwaliteit van de provincie in beeld te brengen, is een analyse uitgevoerd op basis van de Verkavelen voor Groei methodiek (zie [bijlage 1](#)). Hierbij wordt een verkavelingskwaliteitscore toegekend aan elk van de 24 deelgebieden op basis van vier kengetallen, die samen een totaalscore per deelgebied geven. Het gaat hierbij om de volgende vier kengetallen: gemiddeld percentage huiskavel, gemiddelde oppervlakte huiskavel per bedrijf, gemiddeld aantal veldkavels per bedrijf, en het gemiddelde oppervlakte veldkavel per bedrijf.

Figuur 3.1 De verkavelingsanalyse is verdeeld in 24 deelgebieden

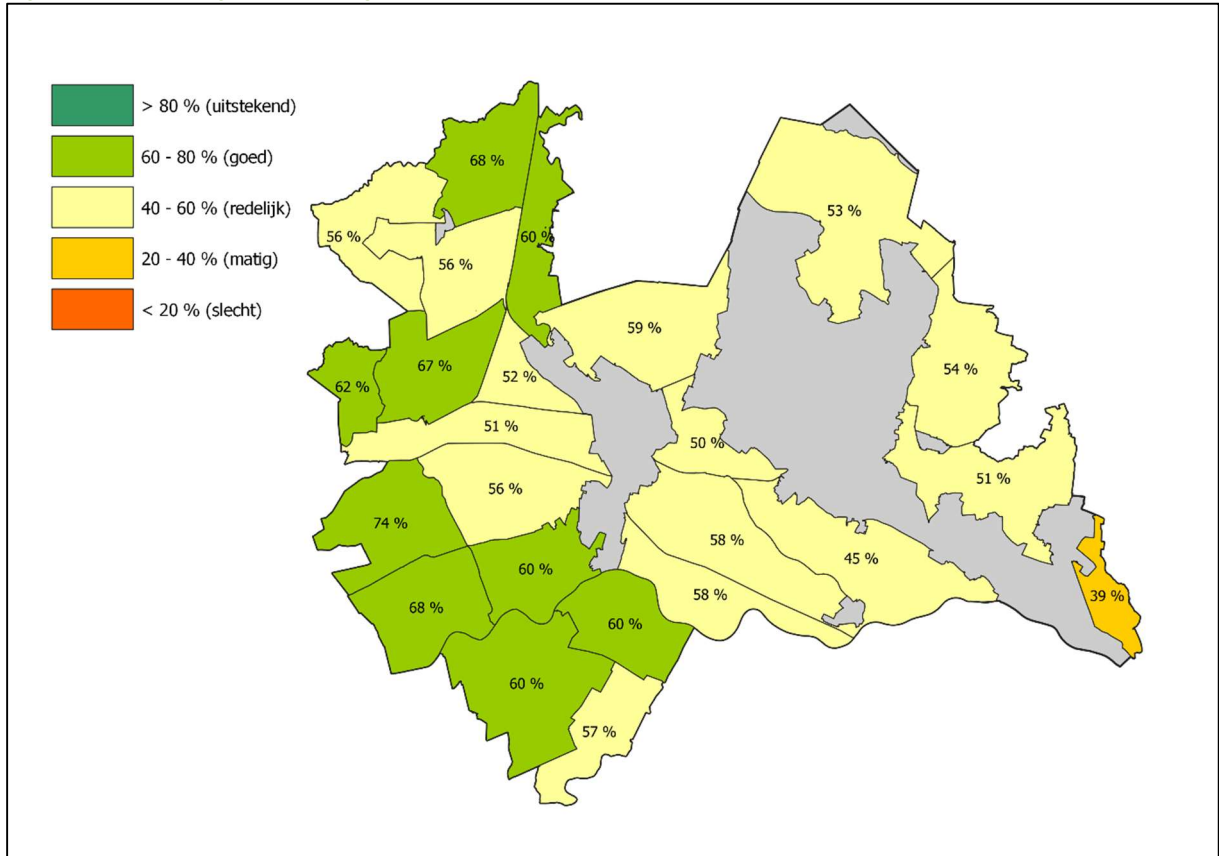

3.2 Analyse kengetallen

3.2.1 Percentage huiskavel

Het 'percentage huiskavel' geeft inzicht in de grootte van de huiskavel ten opzichte van het totale bedrijfsoppervlak, uitgedrukt in percentages. Een huiskavel van 60% ten opzichte van het totale bedrijfsoppervlak voor een melkveehouderijbedrijf is het minimale benodigde, maar de gewenste situatie gaat uit van 75% huiskavel. Het gemiddelde percentage voor het huiskavel bedraagt in de gehele provincie **57%** en is dus fors lager dan de optimale situatie voor melkveebedrijven. Opgemerkt moet worden dat in de berekening voor het gemiddelde percentage in Utrecht ook andere typen bedrijfsvoeringen meegenomen zijn, zoals hokdierbedrijven, welke andere eisen stellen aan het percentage huiskavel.

Figuur 3.2 Percentage huiskavel, gemiddelde provincie Utrecht: 57%

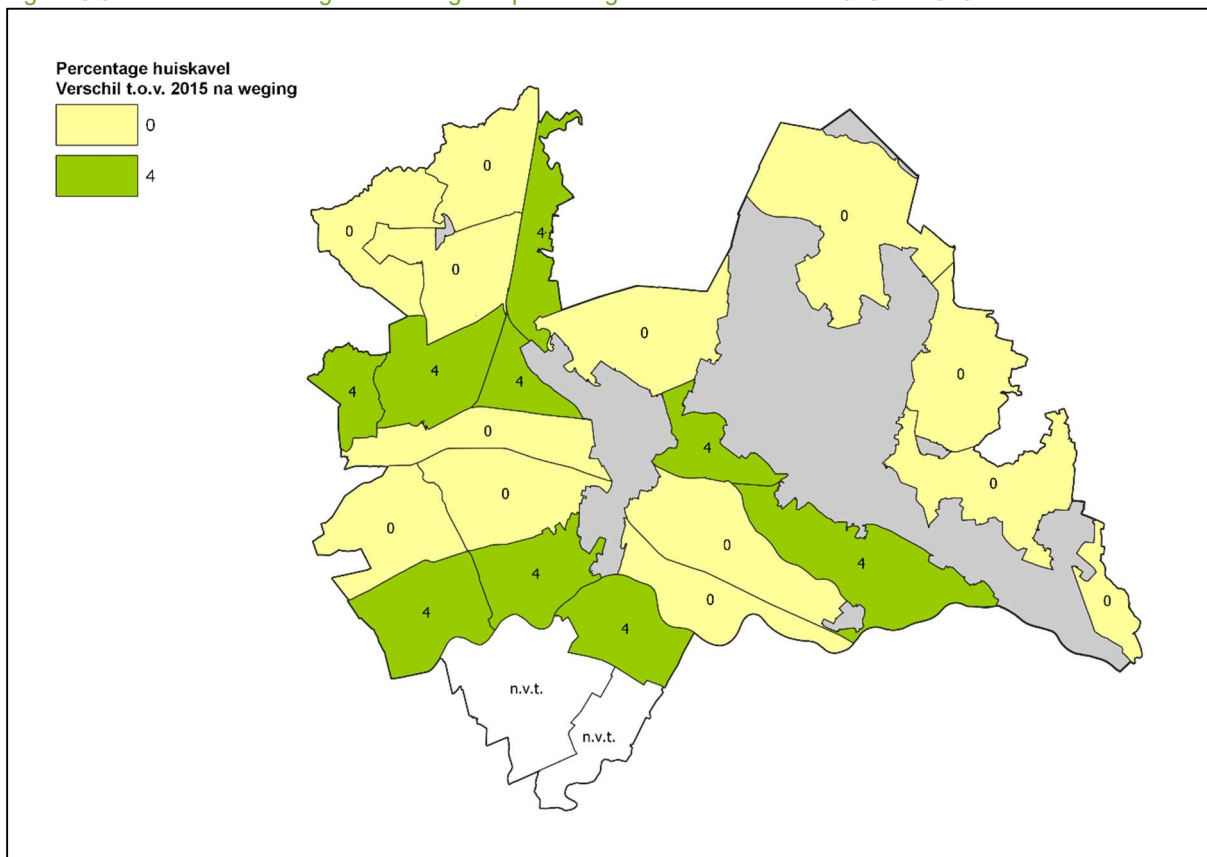
Het percentage huiskavel scoort in 9 van de 24 gebieden 'goed'. Dit houdt in dat in deze deelgebieden het percentage van de grootte van de huiskavel (hectare) ten opzichte van het totale bedrijfsoppervlak huiskavel (hectare) gemiddeld tussen de 60 en 80% valt. Hierbij kan opgemerkt worden dat het merendeel van de deelgebieden in de categorie 'goed', aan de onderkant van het spectrum binnen deze categorie valt. Alleen deelgebied Oudewater komt uit op gemiddeld 74% huiskavel. De overige 8 deelgebieden in de categorie 'goed' hebben gemiddeld 60% en 68% huiskavel ten opzichte van het totale bedrijfsoppervlak. Het gaat hierbij om deelgebieden Abcoude, Vechtstreek, Zegveld, Kamerik-Kockengen, Lopik-West, Lopik-Oost, Vianen en Zederik.

14 van de 24 deelgebieden scoort 'redelijk' op het percentage huiskavel ten opzichte van het totale bedrijfsoppervlak. Dit wil zeggen dat in 14 deelgebieden het gemiddelde percentage huiskavel tussen de 40 % en 60% ligt. Het grootste deel van deze 14 deelgebieden scoort boven de 50%. Alleen het deelgebied Langbroekerwetering scoort lager, namelijk 45%.

Een 'matig' percentage gemiddelde huiskavel is te vinden in deelgebied Binnenveld. Hier scoren de bedrijven gemiddeld 39% huiskavel als percentage van het totale bedrijfsoppervlak.

Uitschieters in de categorie 'slecht' en 'uitstekend' komen in het geval van kengetal 'gemiddeld percentage huiskavel' niet voor in de deelgebieden in de provincie Utrecht.

Figuur 3.3 Verschil verkavelingsscore kengetal 'percentage huiskavel' tussen 2015 en 2020⁵

Het kengetal percentage huiskavel is in negen deelgebieden verbeterd met 4 punten in 2020 ten opzichte van 2015. Het gaat hier om de deelgebieden Haarzuilens (8 naar 12), Kamerik-Kockengen (12 naar 16), Lopik-Oost (12 naar 16), Lopik-West (12 naar 16), Vechtstreek (12 naar 16), Vianen (12 naar 16), Zegveld (12 naar 16), Groenraven (8 naar 12) en Langbroekerwetering (8 naar 12). In deze deelgebieden is het gemiddelde percentage huiskavel er tussen de 7% (Abcoude) en 18% (Lopik-Oost) op vooruit gegaan.

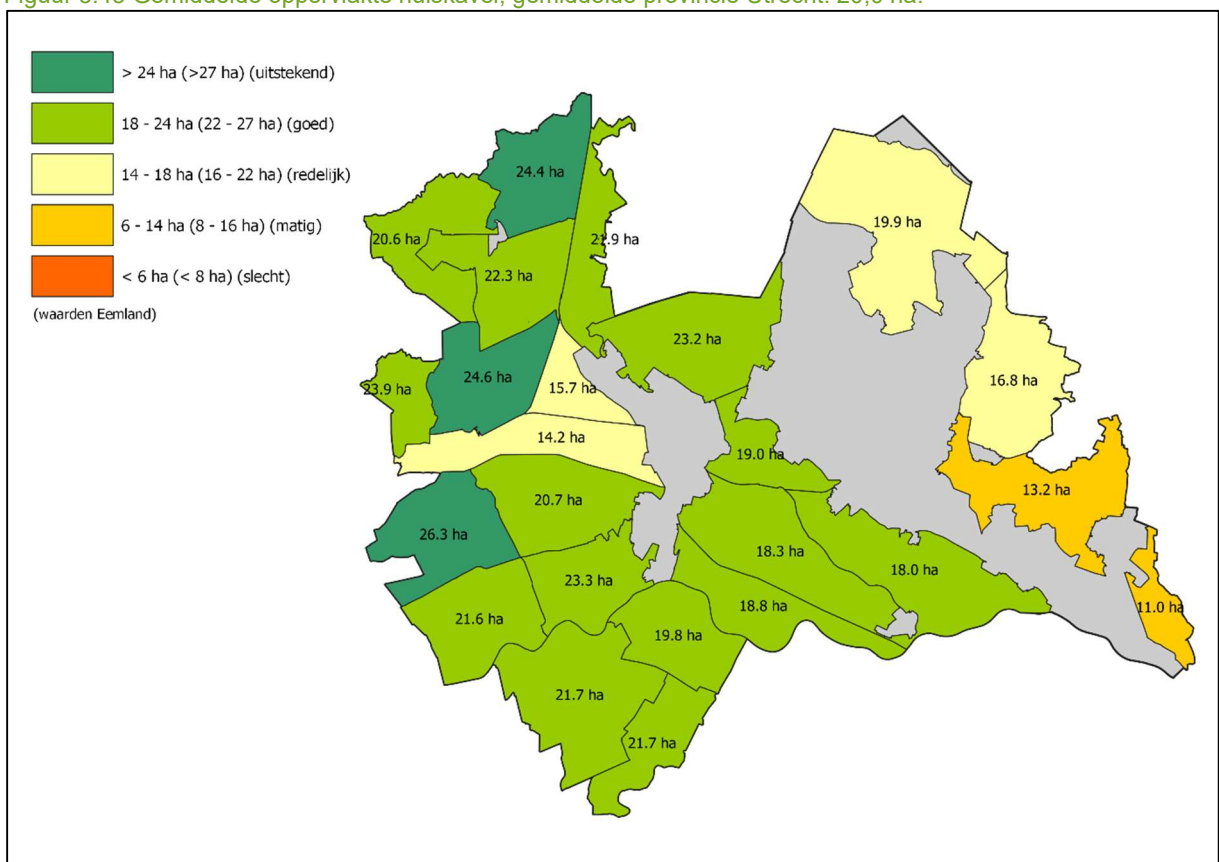
In de overige 13 deelgebieden is de categorisering van het kengetal 'percentage huiskavel' gelijk gebleven (12 naar 12 of 16 naar 16). Het gemiddelde huiskavelpercentage in deze deelgebieden is in alle gevallen wel verbeterd, maar niet dusdanig dat de deelgebieden volgens de verkavelingskwaliteitscore een hogere categorie ingedeeld werden. In deze deelgebieden is het gemiddelde percentage huiskavel er tussen de 2% (A12-zone) en 17% (Binnenveld) op vooruit gegaan.

⁵ De deelgebieden Leerdam en Zederik zijn niet meegenomen in de verschilberekening. Deze deelgebieden zijn in 2017 niet meegenomen in de analyse, er kan derhalve geen verbetering of verslechtering ten opzichte van de huidige analyse worden berekend.

3.2.2 Oppervlakte huiskavel

De oppervlakte van het huiskavel wordt inzichtelijk gemaakt en uitgedrukt in hectares. In deze analyse zijn alleen bedrijven groter dan 5 hectare meegenomen. Voor melkveehouderijbedrijven is een groot huiskavel belangrijk vanwege de beweiding van de koeien. Ook voor biologische pluimveebedrijven is vanwege vrije uitloop het hebben van een groot huiskavel belangrijk. Voor het grondgebonden karakter van een melkveehouderij is een voldoende grote huiskavel met gras nodig om beweiding mogelijk te houden. Voor de gehele provincie Utrecht is het gemiddelde oppervlakte huiskavel **20,0 ha**.

Figuur 3.43 Gemiddelde oppervlakte huiskavel, gemiddelde provincie Utrecht: 20,0 ha.

De deelgebieden in het westen van Utrecht scoren aanzienlijk hoger dan in het oostelijke deel van Utrecht. Dit is te verklaren door het grootschaligere veenweidelandschap met bebouwingslinten in het westelijke deel van de provincie Utrecht, waarbij het makkelijker is om grote huiskavels te vormen.

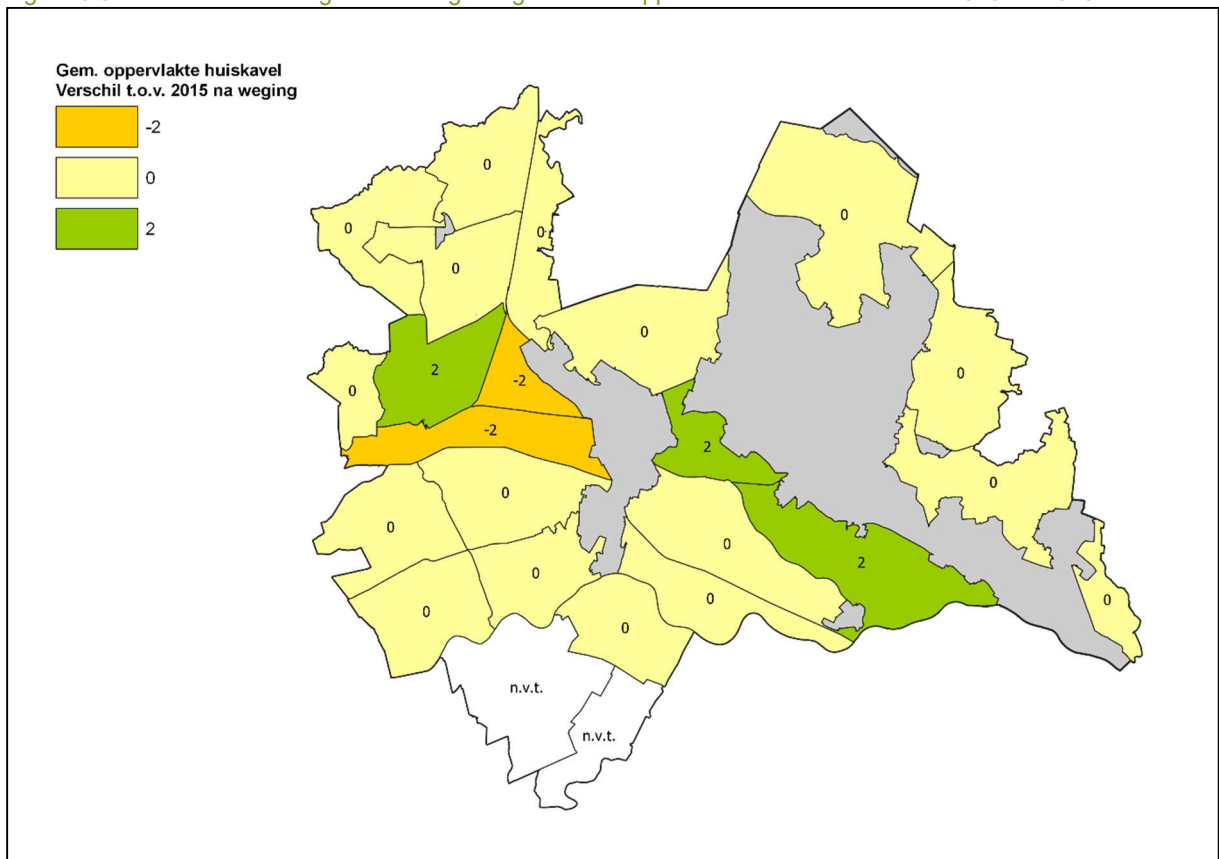
Het kengetal 'gemiddelde oppervlakte huiskavel' scoort in 3 van de 24 deelgebieden 'uitstekend'. Dit houdt in dat in deze deelgebieden de gemiddelde oppervlakte van een huiskavel groter is dan 24 hectare. Het gaat hierbij om de deelgebieden Abcoude, Kamerik-Kockengen en Oudewater.

In 15 van de 24 deelgebieden valt het kengetal 'gemiddelde oppervlakte huiskavel' in de categorie 'goed'. De gemiddelde oppervlakte van een huiskavel in deze deelgebieden ligt tussen de 18 en 24 hectare. Zoals in figuur 10 te zien is, geldt dit voor de deelgebieden Ronde Venen, Wilnis-Ooukoop, Vechtstreek, Zegveld, Noorderpark, Groenraven, Montfoort, Kromme Rijn, Langbroekerwetering, Lopik-West, Lopik-Oost, Vianen, Schalkwijk, Zederik en Leerdam.

De deelgebieden Haarzuilens, A12-zone en Leusden scoren 'redelijk'. Eemland valt met een gemiddelde huiskaveloppervlakte van 19,9 hectare volgens de indeling van de verkavelingsscoretabel 'jonge ontginningslandschappen en tussenvormen' tevens in de categorie 'redelijk' (16-22 hectare).

In de categorie 'matig' vallen twee deelgebieden, te weten Woudenberg-en Binnenveld.

Figuur 3.5 Verschil verkavelingsscore kengetal 'gemiddeld oppervlakte huiskavel' tussen 2015 en 2020⁶

Het kengetal gemiddeld oppervlakte huiskavel is in drie deelgebieden verbeterd met 2 punten in 2020 ten opzichte van 2015. Het gaat hier om de deelgebieden Kamerik-Kockengen (22,2 ha naar 24,6 ha), Groenraven (16,2 ha naar 19,0 ha) en Langbroekerwetering (16,7 ha naar 18,8 ha).

⁶ De deelgebieden Leerdam en Zederik zijn niet meegenomen in de verschilberekening. Deze deelgebieden zijn in 2017 niet meegenomen in de analyse, er kan derhalve geen verbetering of verslechtering ten opzichte van de huidige analyse worden berekend.

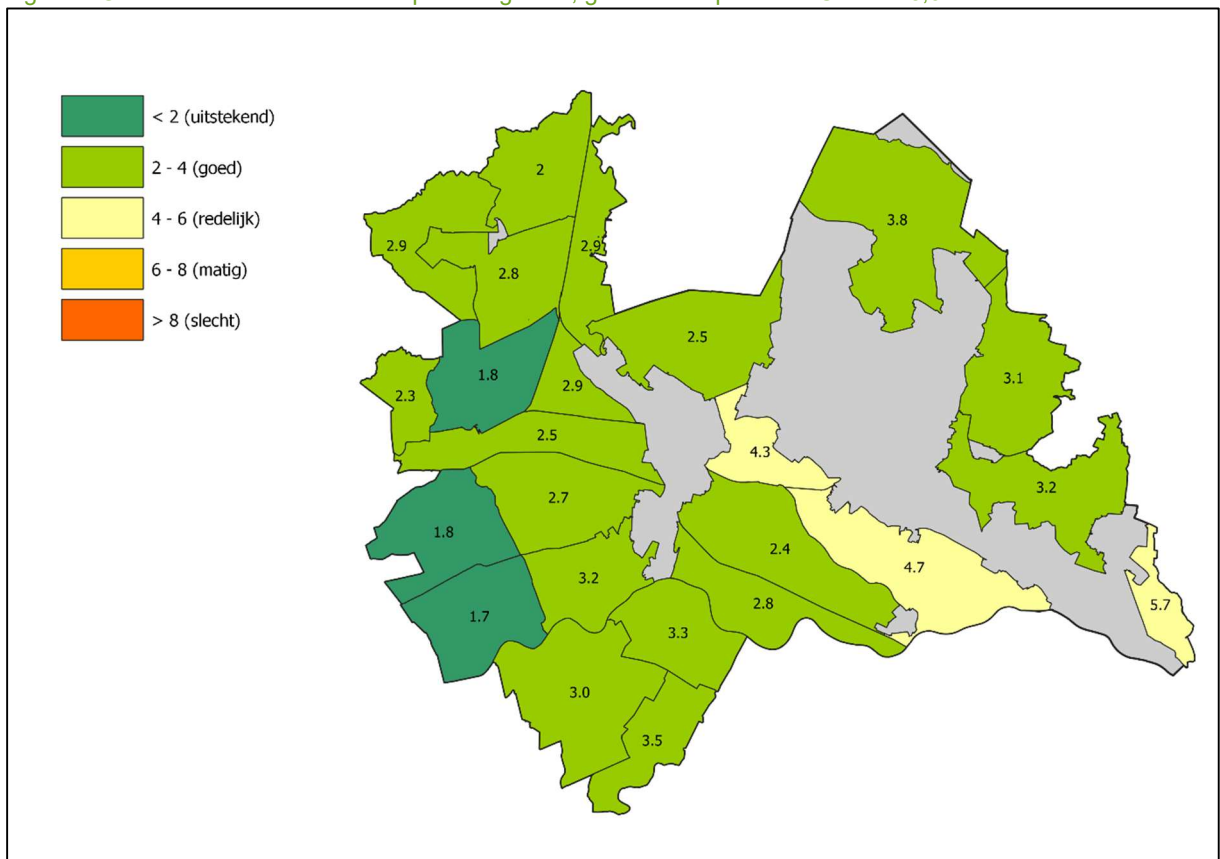
In de 17 deelgebieden is de categorisering van het kengetal 'gemiddeld oppervlakte huiskavel' gelijk gebleven. De gemiddelde oppervlakte van huiskavels is in deze deelgebieden wel toegenomen of afgenomen, maar niet dusdanig dat de deelgebieden volgens de verkavelingskwaliteitscore een hogere categorie ingedeeld werden.

In de deelgebieden A12-zone (22,6 ha naar 14,2 ha) en Haarzuilens (19,1 ha naar 15,7 ha) is de score van het gemiddelde oppervlakte huiskavel verslechterd met -2 punten volgens de scoremethodiek.

3.2.3 Aantal veldkavels

Het kengetal 'aantal veldkavels' geeft een beeld van de versnippering van het grondgebruik binnen de agrarische bedrijven. Veldkavels liggen op afstand van de kavel waarop de bedrijfsgebouwen en meestal ook de boerderij staan. Hoe meer veldkavels een bedrijf heeft, hoe meer verkeersbewegingen er naar deze kavels toe plaatsvinden. Een melkveehouderijbedrijf heeft in de optimale situatie geen veldkavels, maar dit komt praktisch niet voor. Een optimaal werkbaar situatie voor veel grondgebonden bedrijven is daarom maximaal 2 veldkavels. Ook is het een relevant gegeven in de context van eiwitvoorziening op het eigen melkveebedrijf.

Figuur 4 Gemiddeld aantal veldkavels per deelgebied, gemiddelde provincie Utrecht: 3,0 veldkavels

In de gehele provincie Utrecht ligt het gemiddelde aantal veldkavels op **3,0 stuks** met uitschieters naar beneden in de deelgebieden in Utrecht-West en uitschieters naar boven in de deelgebieden in Utrecht-Oost.

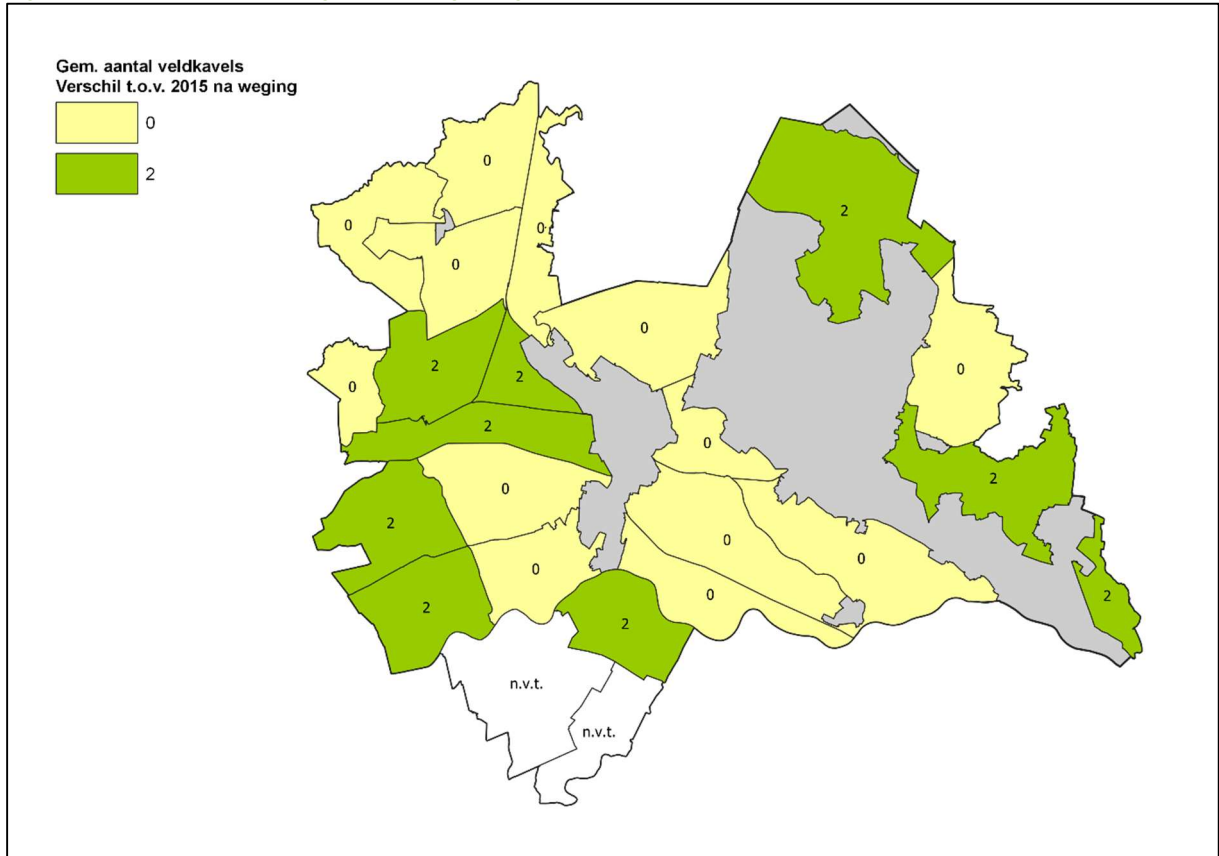
Het kengetal 'gemiddeld aantal veldkavels' scoort in 3 van de 24 gebieden 'uitstekend'. Dit houdt in dat in deze deelgebieden het gemiddeld aantal veldkavels per bedrijf minder dan 2 bedraagt. Het gaat hier om de deelgebieden Kamerik-Kockengen (1,8 veldkavel), Oudewater (1,8 veldkavel), en Lopik-West (1,7 veldkavel).

Het grootste aantal deelgebieden, namelijk 18 van de 24, valt in de categorie 'goed'. Dit houdt in dat het gemiddeld aantal veldkavels per bedrijf tussen de 2 en 4 ligt. In deze categorie vallen de deelgebieden Abcoude (2 veldkavels), Ronde Venen (2,9 veldkavels), Wilnis-Oukoop (2,8 veldkavels), Vechtstreek (2,9 veldkavels), Zegveld (2,3 veldkavels), Haarzuilens (2,9 veldkavels), A12-zone (2,5 veldkavels), Montfoort (2,7 veldkavels), Lopik-Oost (3,2 veldkavels), Zederik (3,0 veldkavels), Vianen (3,3 veldkavels), Leerdam (3,5 veldkavels), Schalkwijk (2,8 veldkavels), Kromme Rijn (2,4 veldkavels), Noorderpark (2,5 veldkavels), Eemland (3,8 veldkavels), Leusden (3,1 veldkavels), en Woudenberg (3,2 veldkavels).

Slechts 3 van de 24 deelgebieden hebben gemiddeld een 'redelijk' aantal veldkavels per bedrijf (4-6 veldkavels): Groenraven (4,3 veldkavels), Landbroekerwetering (4,7 veldkavels) en Binnenveld (5,7 veldkavels). Geen van de deelgebieden valt in de categorie 'matig' (6-8 veldkavels) of 'slecht' (>8 veldkavels).

Figuur 3.7 Verschil verkavelingsscore kengetal 'gemiddeld aantal veldkavels' tussen 2015 en 2020⁷

Het kengetal 'aantal veldkavels' is in negen deelgebieden verbeterd met 2 scorepunten in 2020 ten opzichte van 2015. Het gaat hier om de deelgebieden A12-zone, Haarzuilens, Kamerik-Kockengen, Lopik-West, Oudewater, Vianen, Binnenveld, Eemland en Woudenberg. In deze deelgebieden is het gemiddeld aantal veldkavels afgenomen.

In de overige 13 deelgebieden is de categorisering van het kengetal 'gemiddeld aantal veldkavels' gelijk gebleven met een score van 6 naar 6 (redelijk) of 8 naar 8 (goed). Hierbij dient opgemerkt te worden dat het gemiddeld aantal veldkavels per deelgebied in deze gevallen wel is afgenomen. Deze verbetering heeft echter niet geleid tot een betere gemiddelde score volgens de verkavelingskwaliteitmethodiek.

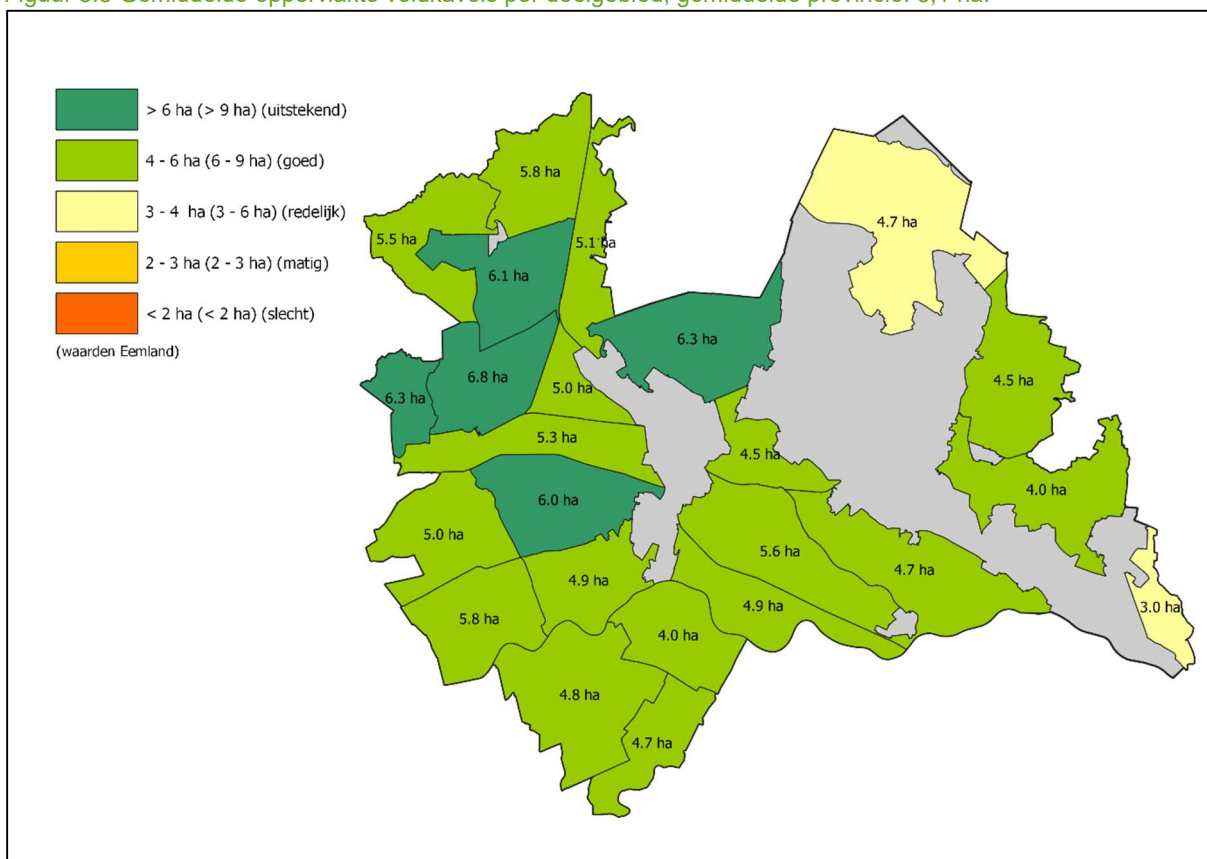
3.2.4 Oppervlakte veldkavels

Naast het aantal veldkavels is ook het gemiddelde oppervlak van de veldkavels een belangrijke graadmeter van de verkavelingssituatie. Grote veldkavels leiden tot een betere bewerkbaarheid, een efficiëntere bedrijfsvoering

⁷ De deelgebieden Leerdam en Zederik zijn niet meegenomen in de verschilberekening. Deze deelgebieden zijn in 2017 niet meegenomen in de analyse, er kan derhalve geen verbetering of verslechtering ten opzichte van de huidige analyse worden berekend.

en minder verkeersbewegingen. De gemiddelde oppervlakte veldkavels per agrarisch bedrijf binnen de provincie Utrecht is **5,1 ha**.

Figuur 3.8 Gemiddelde oppervlakte veldkavels per deelgebied, gemiddelde provincie: 5,1 ha.

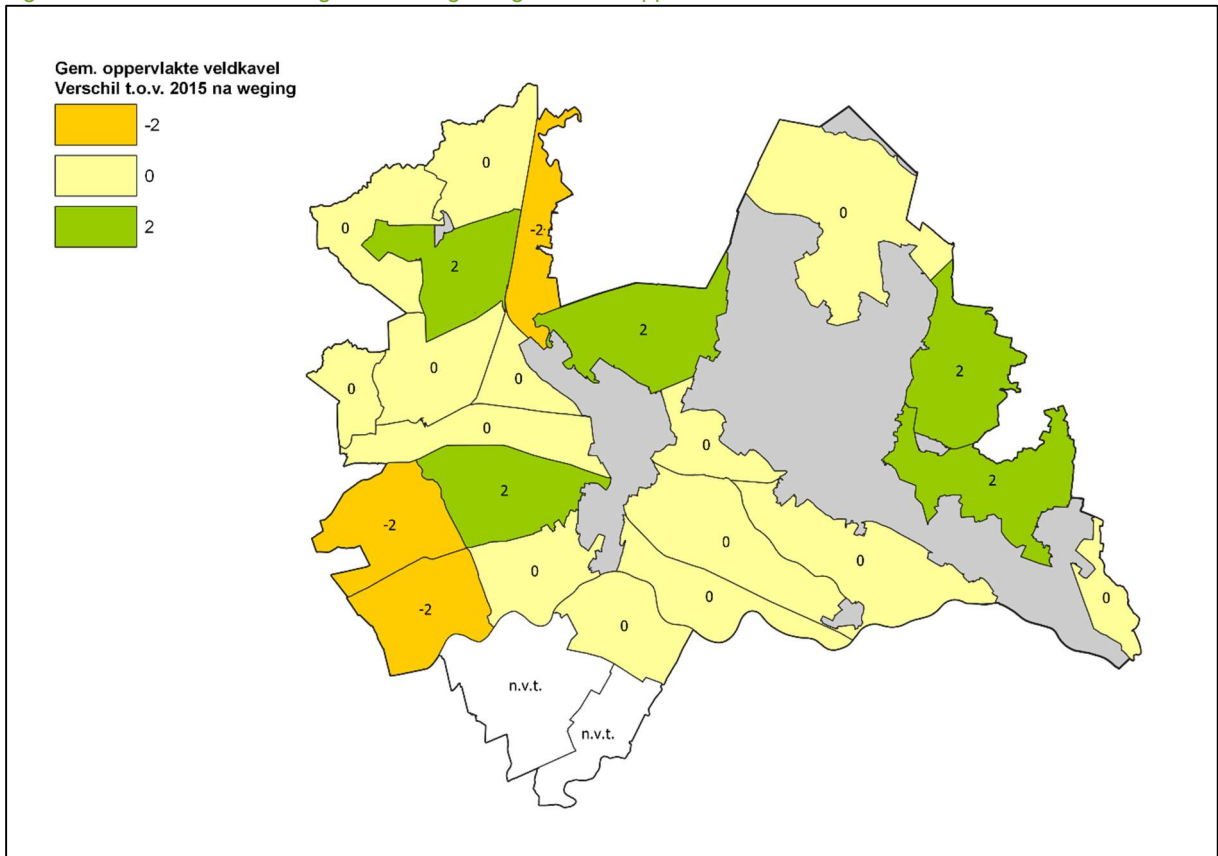
Vijf van de 24 deelgebieden vallen in de categorie 'uitstekend' (> 6 ha.) van het kengetal 'gemiddeld oppervlakte veldkavel'. Het gaat hier om de deelgebieden Wiinis-Ooukoop (6,1 ha.), Zegveld (6,3 ha.), Kamerik-Kockengen (6,8 ha.), Noorderpark (6,3 ha.), en Montfoort (6,0 ha.)

De grootste groep deelgebieden, 17 van de 24, valt in de categorie 'goed' (4-6 ha.). Het gaat hier om de deelgebieden Ronde Venen (5,5 ha.), Abcoude (5,8 ha.), Vechtstreek (5,1 ha.), Haarzuilens (5,0 ha.), A12-zone (5,3 ha.), Oudewater (5,0 ha.), Lopik-West (5,8 ha.), Lopik-Oost (4,9 ha.), Zederik (4,8 ha.), Vianen (4,0 ha.), Leerdam (4,7 ha.), Schalkwijk (4,9 ha.), Kromme Rijn (5,6 ha.), Groenraven (4,5 ha.), Langbroekerwetering (4,7 ha.), Woudenberg (4,0 ha.) en Leusden (4,5 ha.).

Deelgebied Eemland wordt ingedeeld volgens een andere verkavelingskwaliteitstabel dan de overige deelgebieden (zie methode). Met een gemiddelde oppervlakte veldkavels van 4,7 ha. valt deelgebied Eemland in de categorie 'redelijk'.

Binnenveld is, evenals voor de andere kengetallen, het laagst scorende deelgebied met 3,0 ha. gemiddelde veldoppervlakte per bedrijf.

Figuur 3.9 Verschil verkavelingsscore kengetal 'gemiddeld oppervlakte veldkavels' tussen 2015 en 2020⁸

Het kengetal 'gemiddeld oppervlakte veldkavel' is in vijf deelgebieden verbeterd met 2 scorepunten in 2020 ten opzichte van 2015. Het gaat hier om de deelgebieden Montfoort (5,1 ha naar 6,0 ha), Noorderpark (5,2 ha naar 6,3 ha), Wilnis-Oukoop (5,7 ha naar 6,1 ha), Woudenberg (3,9 ha naar 4,0 ha) en Leusden (3,9 ha naar 4,5 ha).

In 14 deelgebieden is de categorisering van het kengetal 'gemiddeld oppervlakte veldkavel' gelijk gebleven. Het gemiddelde oppervlakte veldkavel is in deze deelgebieden wel afgenomen of toegenomen, maar niet dusdanig dat de deelgebieden volgens de verkavelingskwaliteitscore een andere categorie ingedeeld zijn.

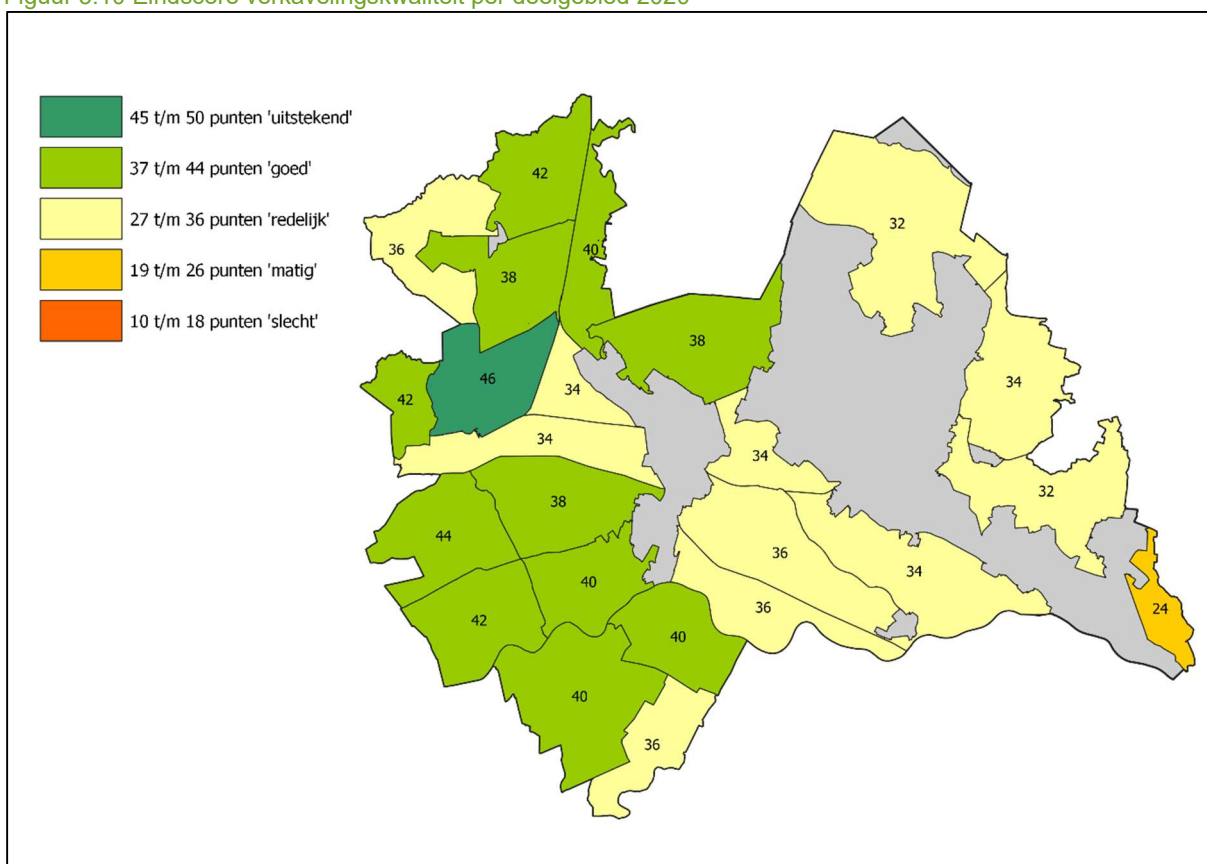
In drie deelgebieden is de score van het gemiddeld aantal veldkavels afgenomen. In deelgebied Lopik-West ging de score van 10 (6,2 ha) naar 8 (5,8 ha), in deelgebied Oudewater van 10 (6,0 ha) naar 8 (5,0 ha) en in deelgebied Vechtstreek van 10 (6,0 ha) naar 8 (5,1 ha).

⁸ De deelgebieden Leerdam en Zederik zijn niet meegenomen in de verschilberekening. Deze deelgebieden zijn in 2017 niet meegenomen in de analyse, er kan derhalve geen verbetering of verslechtering ten opzichte van de huidige analyse worden berekend.

3.3 Beoordeling verkavelingskwaliteit

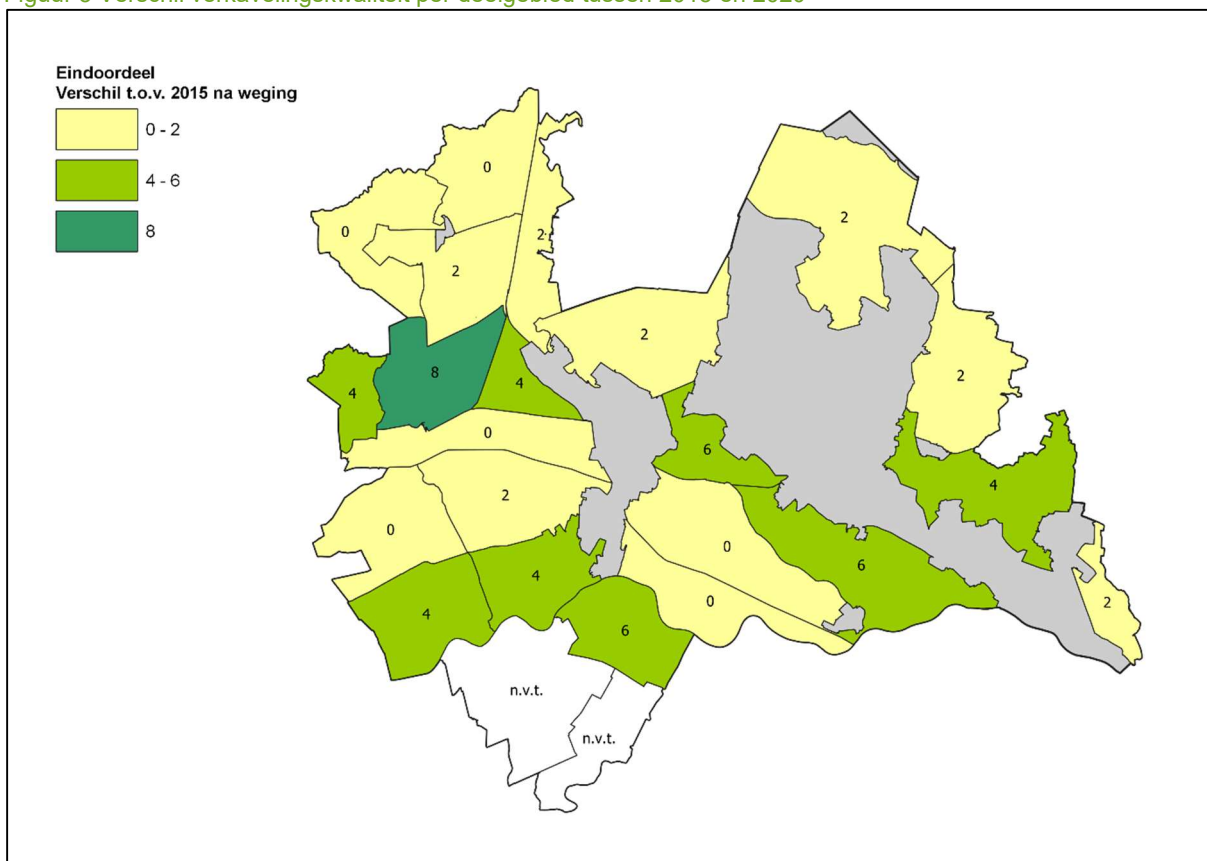
Zoals in [bijlage 1](#) is beschreven, worden de scores van de vier kengetallen per deelgebied bij elkaar opgeteld om tot een eindscore te komen. Daarbij wordt de score van het kengetal 'percentage huiskavel' vermenigvuldigd met de weging 4 en de overige kengetallen met een weging van 2. De eindscore per deelgebied is weergegeven in figuur 16.

Figuur 3.10 Eindscore verkavelingskwaliteit per deelgebied 2020

Voor de gehele provincie komt de eindscore van de verkavelingskwaliteit uit op 'gemiddeld'. Evenals de afzonderlijke kengetallen, verschilt de score op de verkavelingskwaliteit in zijn geheel ook sterk per deelgebied. In het westelijke deel van de provincie Utrecht bevinden zich de deelgebieden met de hoogste verkavelingskwaliteit. Het merendeel van de deelgebieden scoort hier 'goed' of 'redelijk'. Het oostelijke deel van Utrecht heeft duidelijk een minder goede verkavelingskwaliteit. De deelgebieden scoren 'redelijk' of, in het geval van deelgebied Binnenveld, 'matig' (24 punten). Deelgebied Kamerik-Kockengen is volgens de verkavelingsscoretabel 'uitstekend' verkaveld. Het deelgebied scoort 46 punten. In totaal zijn 11 van de 24 deelgebieden 'goed' verkaveld (37 t/m 44 punten), eveneens 11 van de 24 deelgebieden zijn 'redelijk' verkaveld (27 t/m 36 punten). Zoals vermeld scoort deelgebied Binnenveld als enige 'matig'.

Figuur 5 Verschil verkavelingskwaliteit per deelgebied tussen 2015 en 2020⁹

In de verkavelingsindex worden de kengetallen gewogen en in een score uitgedrukt. Hieruit kan geconcludeerd worden dat de verkavelingssituatie in de gehele provincie redelijk is (score tussen 27 en 36 punten). De provincie is voor dit onderzoek verdeeld in 24 deelgebieden. Alleen deelgebied Binnenveld komt met een eindscore van 24 punten uit in de klasse 'matig'. In 2015 was dit ook het geval. De verkavelingssituatie is er wel op vooruitgegaan, in 2015 scoorde Binnenveld namelijk 22 punten. Het deelgebied Kamerik-Kockengen scoort als enige 'uitstekend'. In 2015 viel Kamerik-Kockengen met 38 punten nog in de categorie 'goed'. Dit betekent dat het deelgebied een opvallende verbetering van de verkavelingssituatie heeft doorgemaakt met 8 punten. De overige deelgebieden vallen in de categorieën 'goed' of 'redelijk'. De meeste zijn erop vooruitgegaan, waarvan er zes deelgebieden 2 punten meer scoren ten opzichte van 2015 en er acht deelgebieden zijn die 4-6 punten meer scoren van vijf jaar geleden. Zes deelgebieden zijn niet verbeterd noch verslechterd. Hun eindscore is dus gelijk gebleven.

⁹ De deelgebieden Leerdam en Zederik zijn niet meegenomen in de verschilberekening. Deze deelgebieden zijn in 2017 niet meegenomen in de analyse, er kan derhalve geen verbetering of verslechtering ten opzichte van de huidige analyse worden berekend.

- Gemiddeld percentage huiskavel: **2020: 57%**, 2015: 47%
- Gemiddeld oppervlakte huiskavel: **2020: 20,0 ha**, 2015: 19,89 ha
- Gemiddeld aantal veldkavels: **2020: 3 stuks**, 2015: 4 stuks
- Gemiddeld oppervlakte veldkavel: **2020: 5,1 ha**, 2015: 5,16 ha

Een overzicht van de kwaliteitsscores per kengetal per deelgebied, voor zowel 2015 als 2020, is terug te raadplegen in [bijlage 2](#).

4 Conclusie

Naar aanleiding van de analyse van de landbouwstructuur en de verkavelingsanalyse zijn er conclusies getrokken en aanbevelingen geformuleerd. Daarbij is ook gekeken naar de ambities die in de Landbouwvisie 2018 van de provincie Utrecht zijn verwoord.

4.1 Conclusies

In de Landbouwvisie 2018 werd gesteld dat tussen 2015 en 2030 naar verwachting ruim 800 agrarische bedrijven in Utrecht hun activiteiten staken. Deze sterke afname in aantal bedrijven blijkt momenteel al gerealiseerd te zijn. Volgens de data hebben namelijk tussen 2015 en 2020 ongeveer 7% van de bedrijven hun werkzaamheden gestaakt. Het areaal dat door de sector in gebruik is, is in dezelfde periode in de provincie Utrecht met slechts 1% afgenomen. Daarmee kan worden gesteld dat er sprake is van een schaalvergroting van de huidige agrarische bedrijven in de provincie. Dit beeld wordt versterkt door een toename van de omzet van de landbouwbedrijven gemeten volgens de standaardopbrengsten (SO). Vergeleken met de landelijke ontwikkelingen blijft deze ontwikkeling in de provincie Utrecht echter achter op het landelijk gemiddelde.

Verder blijkt uit de analyse dat, vergeleken met het landelijk gemiddelde, de agrarische bedrijven in de provincie Utrecht kleiner zijn qua aantal hectare en omzet. Daar staat tegenover dat in de provincie Utrecht de verbredingsactiviteiten van de bedrijven groter zijn dan het landelijk gemiddelde.

Net als in de studie van 2017 blijkt dat er een verschil is in de landbouwstructuur tussen Utrecht-Oost en Utrecht-West. In Utrecht-Oost zijn meer hokdierbedrijven en in Utrecht-West is sprake van een groter aandeel graasdierbedrijven. Hoewel er verschillen zijn tussen beide delen van de provincie zijn ten opzichte van de studie in 2017 geen noemenswaardige wijzigingen.

Ook wordt er in de Landbouwvisie van uitgegaan dat voor een goede verkaveling voor melkveebedrijven minimaal 60% huiskavel en maximaal 2-3 veldkavels nodig is. Uit de verkavelingsanalyse blijkt dat het percentage huiskavel in de periode van 2015 tot 2020 is gestegen van 47% naar 57%. Het aantal veldkavels in diezelfde periode afgenomen van gemiddeld 4 naar gemiddeld 3 kavels. Op basis van kengetallen en de scoretabel kan worden gesteld dat de verkavelingskwaliteit is verbeterd. De verklaring voor de verbetering van de verkavelingskwaliteit kan vooral worden gevonden in (vrijwillige danwel wettelijke) verkavelingsprojecten en een daaropvolgend spill-over effect van onderlinge transacties.

4.2 Aanbevelingen

Gezien de analyse, de conclusies en de wens van de provincie Utrecht om tot een meer gebiedsgerichte aanpak te komen in het landelijk gebied, wordt het volgende aanbevolen:

- Deze studie biedt een goed monitoringsinstrument waarbij trends en ontwikkelingen over een periode in kaart gebracht worden. Dit geldt zowel voor provincie Utrecht als voor gebiedsgerichte aanpak. Zodoende is de impact van de aanpak te 'meten'. Een additionele studie naar de functieverandering van landbouwgronden kan eventueel onderdeel van uitmaken.
- Het verdient aanbeveling om aandacht te hebben voor de motieven en toekomstperspectieven van de agrarische bedrijven in de provincie die hun bedrijfsvoering willen continueren. Het is aan te bevelen de

koppeling te leggen met sterke kanten van de Utrechtse landbouw, zoals verbredingsactiviteiten en biologische landbouw. Plattelandscoaches kunnen hierover adviseren.

- Een groot deel van de agrarische ondernemers is ouder dan 50 jaar en heeft geen bedrijfsopvolger. In potentie kan er de komende jaren veel landbouwgrond beschikbaar komen. Het valt aan te bevelen om met deze ontwikkeling rekening te houden bij de gebiedsgerichte aanpak, met name als voor een (deel van een) gebied een andere richting wordt voorzien dan een reguliere agrarisch bestemming (bijvoorbeeld natuur inclusieve bedrijfsvoering). Let wel, enkele kwetsbare gebieden liggen op of nabij de provinciegrens. Provinciegrensoverschrijdende samenwerking tussen én met regionale en lokale overheden is hierbij belangrijk.
- De ontwikkeling van de landbouwsector die in de Landbouwvisie 2018 wordt voorgestaan, behelst een meer extensieve vorm. Extensieve vormen van landbouw vragen meer ruimte en grond dan de meer reguliere landbouw. In het licht van de vorige punt, valt het aan te bevelen om bij de gebiedsgerichte aanpak hiermee rekening te houden. Aan te bevelen is een nader onderzoek te doen naar het extra ruimtebeslag voor extensivering van de bedrijfsvoering en zet deze af tegen de andere grondclaims in het landelijke gebied.
- Wat betreft de verkavelingskwaliteit wordt de beleidsnorm, zoals beschreven in de Landbouwvisie, behaald. Het verdient echter aanbeveling om te blijven streven naar een verbetering van de verkavelingskwaliteit, o.a. ten behoeve van betere (economische) bedrijfsvoering.
- De geliberaliseerde pacht, pacht die korter duurt dan 6 jaar, is verder toegenomen. Dat geeft meer flexibiliteit in de inrichting van de gebieden, maar is minder gunstig voor de ontwikkeling van agrarisch natuurbeheer en natuur inclusieve landbouw. Deze laatste vorm van landbouw is gebaat bij een langdurige aanpak. In algemene zin geeft reguliere pacht ten opzichte van geliberaliseerde pacht meer lange termijn zekerheid en daarom een duidelijker perspectief voor de agrarische ondernemers die grond pachten. Gezien het streven in de Landbouwvisie 2018 van de provincie Utrecht om tot meer duurzame en natuur inclusieve landbouw te komen, valt het aan te bevelen om groei van deze geliberaliseerde pachtvorm te verminderen c.q. tot staan te brengen. Dit zou kunnen in samenspraak met grondeigenaren enerzijds, door provinciegronden die in tijdelijke pachtvormen worden uitgegeven te evalueren anderzijds. Of te pleiten voor een hervorming van het pachtstelsel.

Literatuur

Both, Mariska, Theo Vogelzang en Henri Prins (2017); Focus op integrale gebiedsontwikkeling, verkavelingsanalyse provincie Utrecht; Kadaster en Wageningen Economic Research

Venema, Gabe, Marcel Vijn en Mariel Benus (2021); Agrarische afzet via korte ketens in Utrecht; Wageningen Economic Research

Wisman, Arjan (2021). NSO-typing agrarische bedrijven 2020: Normen en uitgangspunten bij typing agrarische bedrijven in Nederland. Nota No. 2021-012. Wageningen Economic Research

Bijlage 1: Verkavelingsanalyse methodiek, uitgangspunten en definities

De analyse van de verkavelingsstructuur geeft aan de hand van een aantal kengetallen een beeld van de verkavelingssituatie in de 24 verschillende deelgebieden van de provincie Utrecht. Deze analyse wordt uitgevoerd volgens de verkavelingsindex die ontwikkeld is door DLG, LTO en Kadaster. Aan de hand van de verkavelingsindex kan de kwaliteit van de verkavelingskwaliteit in beeld worden gebracht, op basis van de volgende kengetallen:

- gemiddeld percentage huiskavel per bedrijf;
- gemiddelde oppervlakte huiskavel per bedrijf;
- gemiddeld aantal veldkavels per bedrijf;
- gemiddelde oppervlakte veldkavel per bedrijf.

Elk kengetal wordt ingeschaald in de klassen 'slecht, matig, redelijk, goed en uitstekend' waar een bepaald puntenaantal bij hoort. Daarnaast heeft elk kengetal een eigen weging waarmee het puntenaantal vermenigvuldigd wordt. Het 'gemiddelde percentage huiskavel' weegt twee keer zwaarder dan de overige kengetallen, omdat dit aspect het belangrijkste is voor de opbouw van de agrarische structuur. De optelsom van de scores van de kengetallen leidt uiteindelijk tot een eindscore per deelgebied waaraan tevens de waardering 'slecht, matig, redelijk, goed of uitstekend' gegeven wordt. De indeling van de scores per kengetal verschilt per landschapstype, aangezien in elk landschapstype de verkavelingssituatie anders is opgebouwd. Zo is in een grootschalig landschap zoals oostelijk en zuidelijk Flevoland een 'gemiddeld oppervlak huiskavel' goed bij 56 tot 72 ha, terwijl dit in een kleinschalig landschap al goed is bij 18 tot 24 ha. Om te bepalen welk landschapstype waar van toepassing is, worden de CBS-landbouwgebieden als uitgangspunt gebruikt. Voor elk CBS-landbouwgebied is een landschapstype vastgesteld. Hierin worden de volgende types gehanteerd:

- laagveen en zandgebieden (kleinschalig)
- jonge ontginningslandschappen en tussenvormen;
- grootschalige polders;
- Oostelijk/ Zuidelijk Flevoland (grootschalig).

De verkavelingssituatie van Utrecht is beoordeeld op basis van het landschapstype 'kleinschalig landschap / laagveen en zandgebieden'. Met uitzondering van deelgebied Eemland, dat is beoordeeld op basis van het landschapstype 'jonge ontginningslandschappen en tussenvormen'.

		Gebiedscode:				
1. Kleinschalig / laagveen en zandgebieden		1				
Veehouderij - indeling verkavelingskenmerken		toestand factoren				
kwalificatie overall - kaart	punten	gemiddeld % huiskavel	gemiddelde oppervlakte huiskavel per bedrijf	gemiddeld aantal veldkavels per bedrijf	gemiddelde oppervlakte veldkavel per bedrijf	totaalscore na weging in deelgebied versie 6 mei 2013
uitstekend	5	>80	>24 ha	<2	>6 ha	45 - 50
goed	4	60 - 80	18 - 24 ha	2 tot 4	4 tot 6	37 - 44
redelijk	3	40 - 60	14 - 18 ha	4 tot 6	3 tot 4	27 - 36
matig	2	20 - 40	6 - 14 ha	6 tot 8	2 tot 3	19 - 26
slecht	1	< 20	<6	>=8	< 2	10 - 18
	weging-->	4	2	2	2	
2. Jonge ontginningslandschappen en tussenvormen		2				
Veehouderij - indeling verkavelingskenmerken		toestand factoren				
kwalificatie overall - kaart	punten	gemiddeld % huiskavel	gemiddelde oppervlakte huiskavel per bedrijf	gemiddeld aantal veldkavels per bedrijf	gemiddelde oppervlakte veldkavel per bedrijf	totaalscore na weging in deelgebied versie 6 mei 2013
uitstekend	5	>80	>27 ha	<2	>9 ha	45 - 50
goed	4	60 - 80	22 - 27 ha	2 tot 4	6 tot 9	37 - 44
redelijk	3	40 - 60	16 - 22 ha	4 tot 6	3 tot 6	27 - 36
matig	2	20 - 40	8 - 16 ha	6 tot 8	2 tot 3	19 - 26
slecht	1	< 20	<8	>=8	< 2	10 - 18
	weging-->	4	2	2	2	

De berekening van de verkavelingsindex is gebaseerd op de huis- en veldkavels van agrarische bedrijven. De gegevens over de bedrijfszetel en de bijbehorende percelen zijn afkomstig uit de Basiskaart Agrarische Bedrijfsituatie Nederland 2020 (BAB). In het onderzoek van 2017 is gebruik gemaakt van het Geografische Informatiebestand Agrarische Bedrijven (GIAB), dit is de voorloper van de BAB. In de BAB staan gegevens omtrent eigendom, pacht en gebruik van de percelen van agrarische bedrijven. Om vast te stellen of er sprake is van een huis- of veldkavel worden de percelen die bij de bedrijfszetel liggen geclusterd tot een huiskavel, zodra een perceel van een bedrijf zich aan de andere zijde van een weg, spoorlijn of waterweg ligt worden de aaneengesloten percelen benoemd als veldkavel. Voor een uitgebreide uitleg over de uitgangspunten van huis- en veldkavels, zie de definities onderaan deze bijlage.

De selectie van de bedrijven is grotendeels op dezelfde manier gedaan als in het onderzoek van 2017. Om tot de juiste selectie te komen is de volgorde van de selectiecriteria van belang.

Stap 1. Alle bedrijfszetels en hun bijbehorende percelen die zich binnen de 24 regio's bevinden zijn geselecteerd. Dit betreft 2281 bedrijven.

Stap 2. Bedrijven die worden aangemerkt als glastuinbouwbedrijven, paddenstoelbedrijven, wijngaardbedrijven en boomkwekerijbedrijven zijn uitgesloten. De percelen van deze bedrijven zijn namelijk permanent op die locatie aanwezig.

Stap 3. Een aantal gebruikstypen van percelen zijn uitgesloten. Onderstaande gebruikstypes zijn uitgesloten omdat deze gronden niet voor landbouwdoeleinden worden gebruikt:

- Natuurpacht
- In gebruik door terrein beherende organisaties
- Tijdelijk gebruik voor Land-, Reconstructie- of Herinrichtingswet

Onderstaande gebruikstypes zijn uitgesloten, omdat het zeer kortdurende pacht betreft en de situatie dus per jaar verschillend is. Dit is geen goede basis voor een vergelijking met voorgaande of komende jaren:

- Eenmalige pacht
- Teeltpacht

Stap 4: Bedrijven die op dezelfde locatie gevestigd zijn, zijn samengevoegd. De bepaling of iets op dezelfde locatie gevestigd is, wordt op basis van de PC6HT-code gedaan (Postcodes, Huisnummer, Toevoeging). In het vervolg hebben het dan ook over bedrijfslocaties i.p.v. bedrijven.

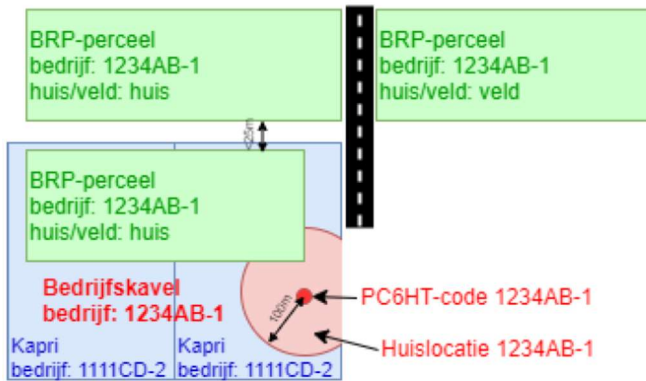
Stap 5: Vervolgens zijn de bedrijfslocaties die meer dan 5 hectare grond in gebruik hebben geselecteerd.

Stap 6: Tot slot wordt gekeken of deze bedrijfslocaties minimaal 50% van hun grond binnen de 24 regio's in de provincie Utrecht hebben liggen. Bedrijfslocaties met minder dan 50% van hun areaal binnen de 24 regio's worden uitgesloten.

Dit resulteert in totaal in 1777 bedrijfslocaties die zijn meegenomen in de verkavelingsanalyse.

Voor de definitie van wat tot een huis en wat tot een veldkavel behoort zijn de volgende begrippen van belang:

Huiskavel	Gewaspercelen die binnen 25 meter van elkaar liggen, tot hetzelfde <i>bedrijf</i> behoren en waarvan minimaal 1 gewasperceel de <i>bedrijfskavel</i> overlapt, vermeerderd met de <i>huislocatie</i> .
Veldkavel	Gewaspercelen die binnen 25 meter van elkaar liggen, tot hetzelfde <i>bedrijf</i> behoren, de <i>bedrijfskavel</i> niet overlappen en voor zover niet doorsneden door een weg, waterweg of spoorweg.
Bedrijf	PHT-code van een relatienummer. Kan ook meerdere relatienummers beslaan gevestigd op dezelfde <i>bedrijfslocatie</i> .
Bedrijfskavel	Geclusterde kadastrale percelen van dezelfde eigenaar waarop de <i>bedrijfslocatie</i> ligt. Eigenaar hoeft niet noodzakelijk overeen te komen met <i>bedrijf</i> .
Huislocatie	Maximaal 100 meter van de oppervlakte <i>bedrijfskavel</i> rondom de <i>bedrijfslocatie</i> , verminderd met overlappende gewaspercelen.
Huisperceel	Gewasperceel liggend op of binnen 12,5 meter van de <i>bedrijfskavel</i> of liggend binnen 25 meter van een gewasperceel dat als <i>huisperceel</i> geclassificeerd is.
Relatienummer	Uniek nummer per bedrijf. Een bedrijf kan meerdere relatienummers hebben bij meerdere samenwerkingsvormen of sectoren.
BRP-gewaspercelen	Percelenbestand (polygonen) van RVO met gebruiksgegevens van AAN-percelen (agrarisch areaal Nederland) zoals in de Gecombineerde Opgave is opgegeven.

Toelichting

- Het BRP-perceel linksboven is huiskavel omdat het binnen 25 meter van een BRP-perceel ligt dat als huiskavel geassocieerd is en er geen significante (water)weg tussen ligt.
- Het BRP-perceel linksonder is huiskavel omdat dit het kadastraal eigendom raakt waar het bedrijf (hier: 1234AB-1) op ligt.
- De oppervlakte van de rode cirkel is de huislocatie.
- Het overige blauwe gedeelte van het kadastraal eigendom telt niet mee in de analyse, omdat dit niet agrarisch in gebruik is.
- Het BRP-perceel aan de rechterkant van de weg is veldkavel.

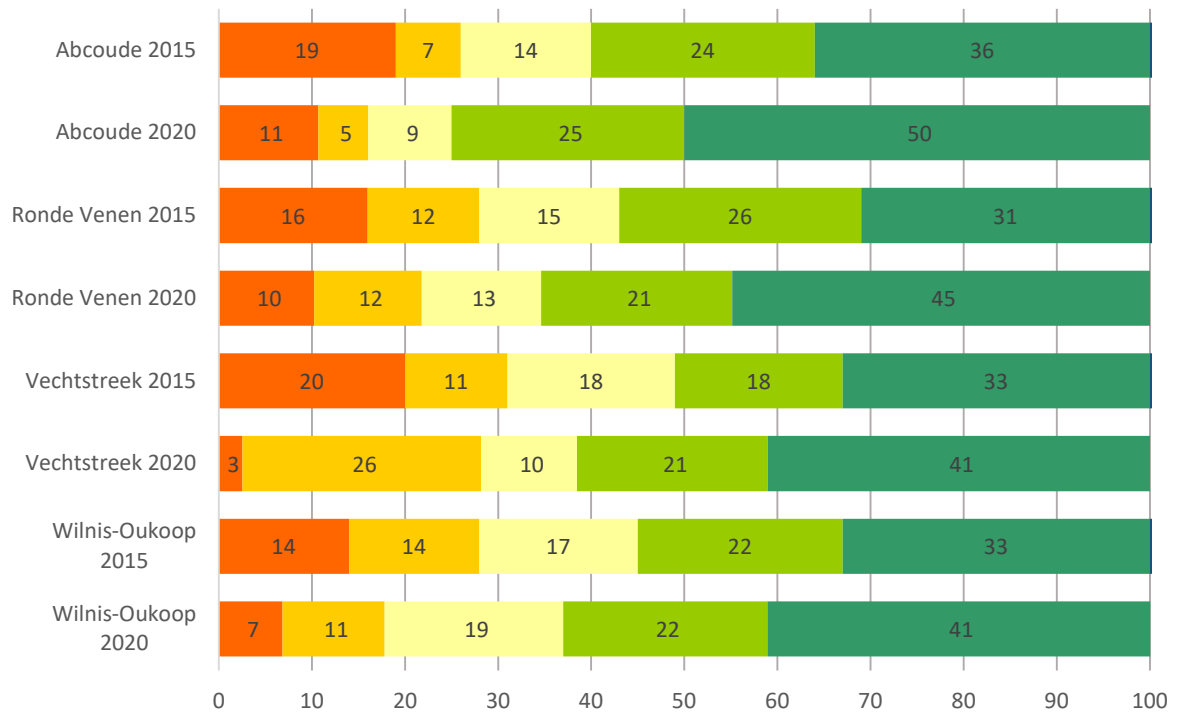
Bijlage 2: Verdeling verkavelingscore per kengetal per deelgebied 2015 en 2020

Percentage huiskavel

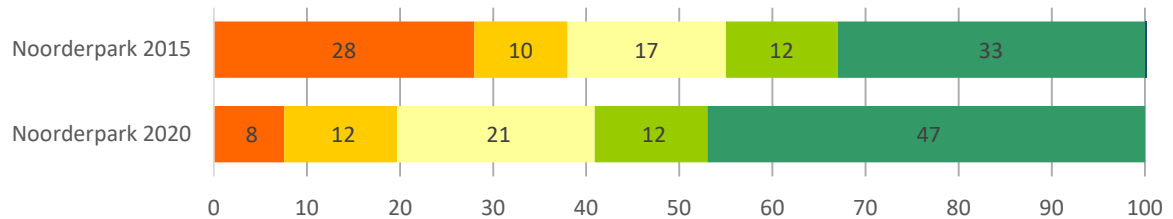
Percentage van het aantal bedrijven dat binnen onderstaande categorie valt:

Legenda Slecht = <20% Matig = 20-40% Redelijk = 40-60% Goed = 60-80% Uitstekend = > 80%

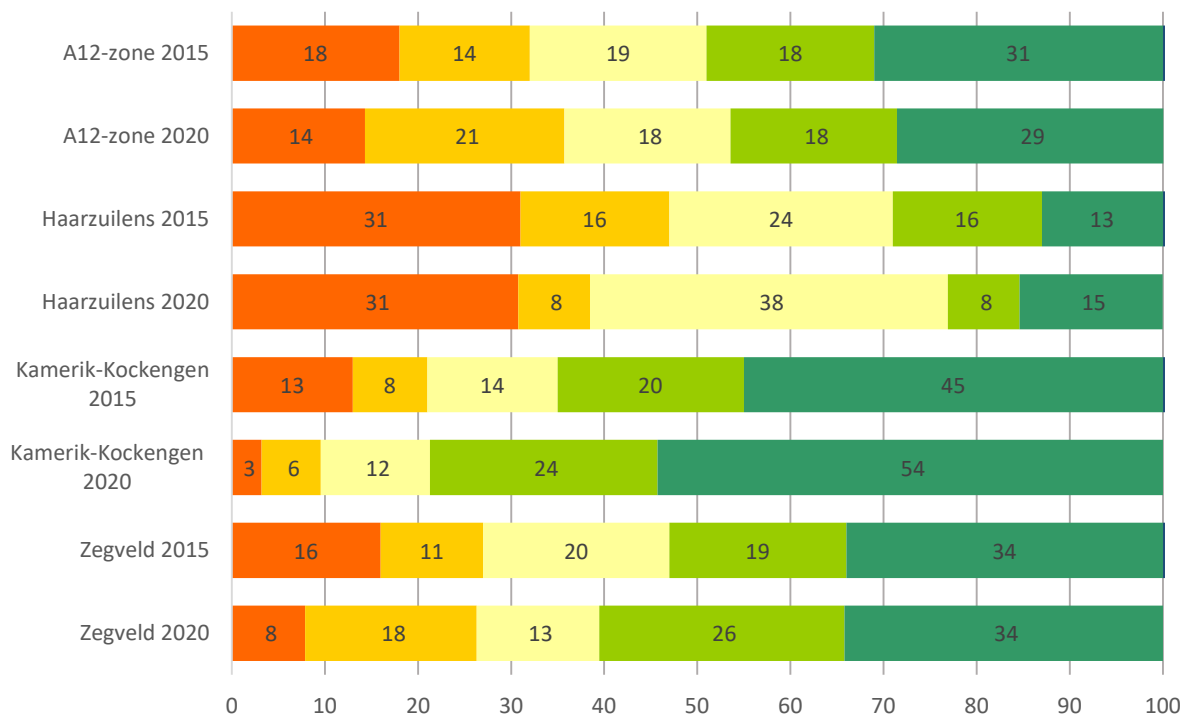
De Ronde Venen: deelgebieden Abcoude, Ronde Venen, Vechtstreek en Wilnis-Oukoop

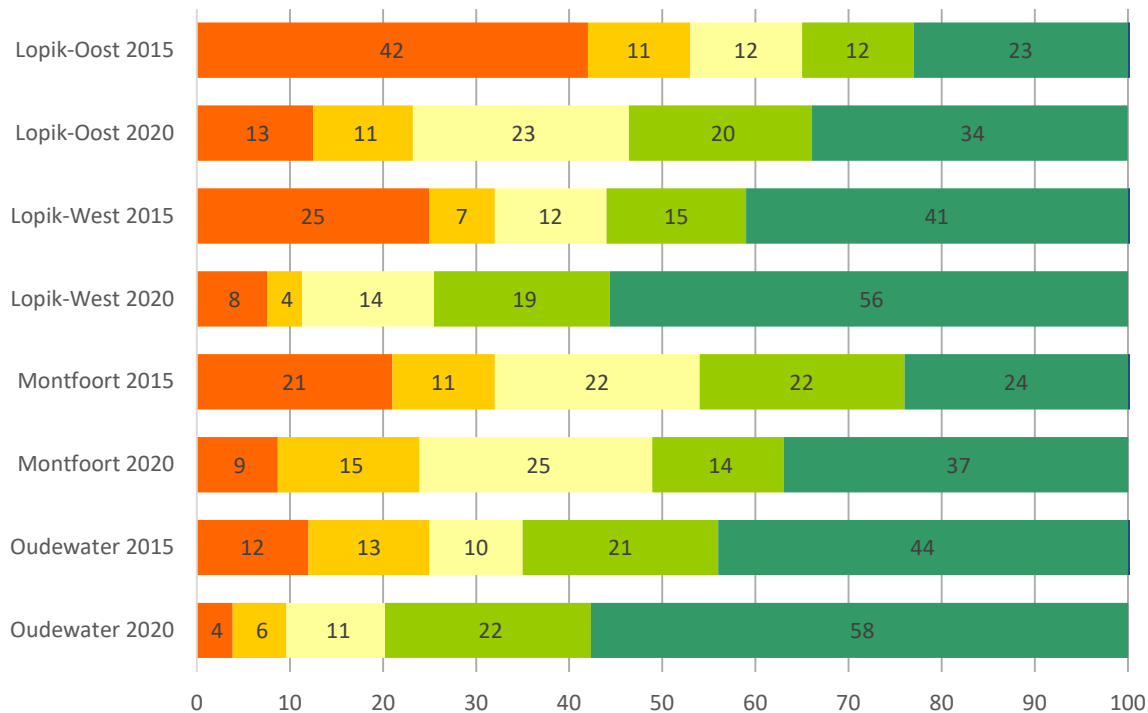
Noorderpark: deelgebied Noorderpark

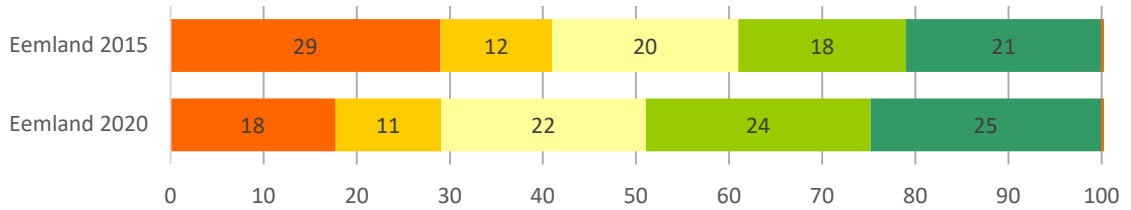
Woerden: deelgebieden Zegveld, Kamerik-Kockengen, Haarzuilens en A12-zone

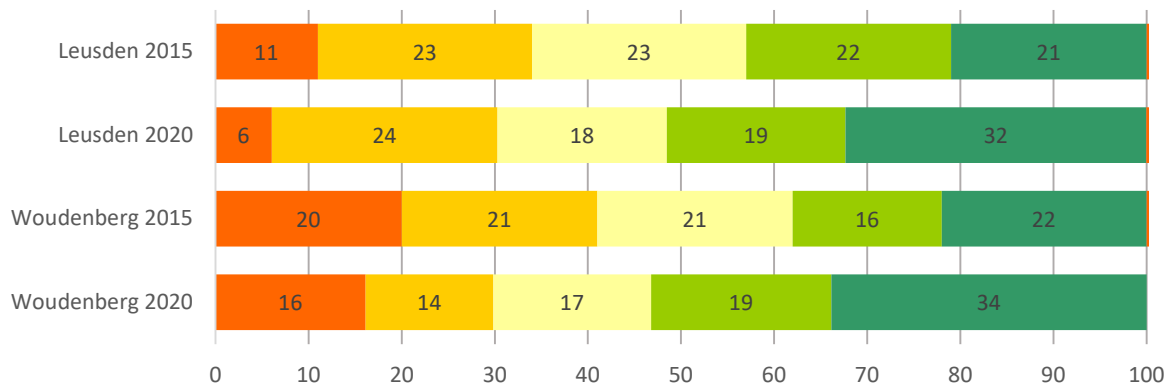
Zuid West Utrecht: deelgebieden Oudewater, Montfoort, Lopik-West, Lopik-Oost

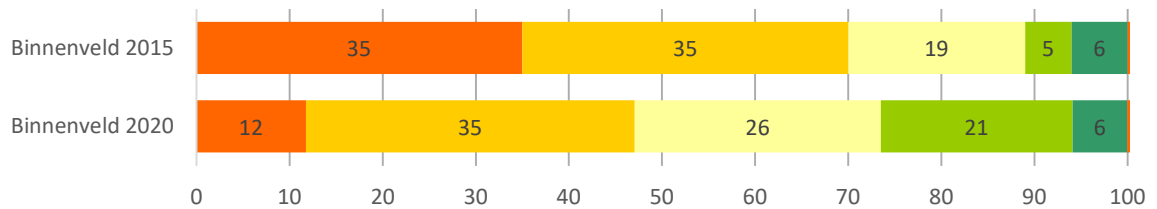
Eemland: deelgebied Eemland

Vallei Middengebied: deelgebieden Leusden en Woudenberg

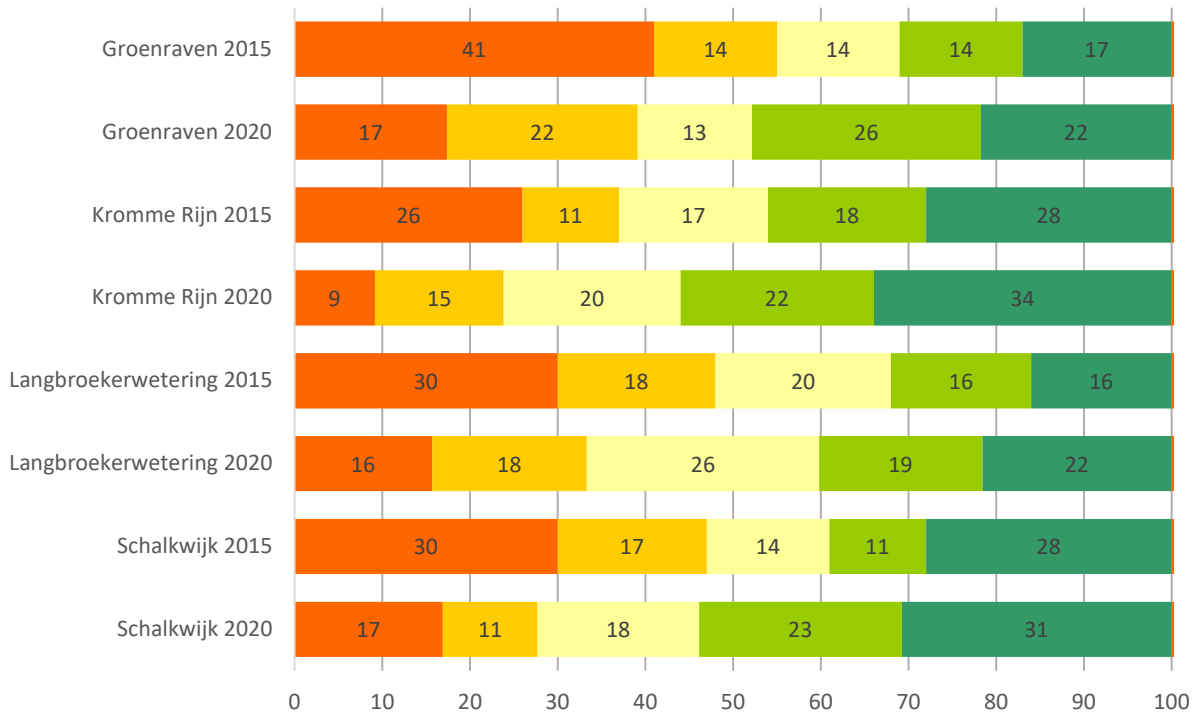

Binnenveld: deelgebied Binnenveld

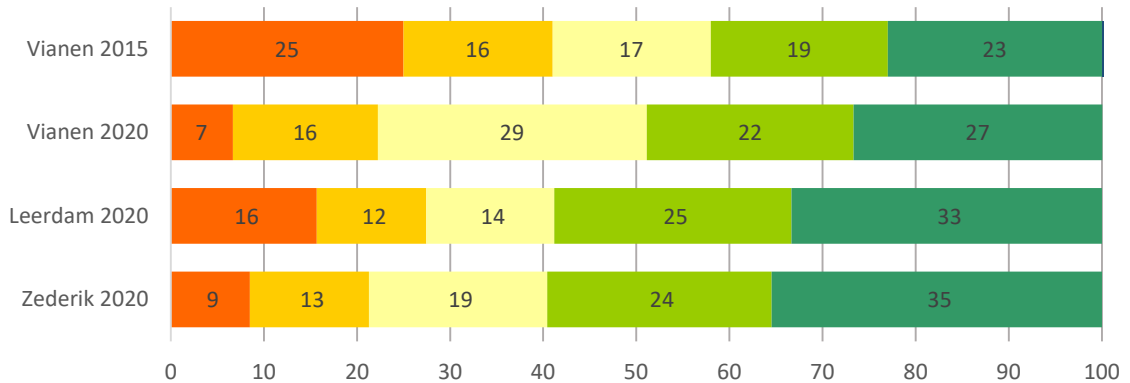

Kromme Rijn: deelgebieden Groenraven, Langbroekerwetering, Kromme Rijn en Schalkwijk

Vijfheerenlanden: deelgebieden Vianen, Leerdam en Zederik

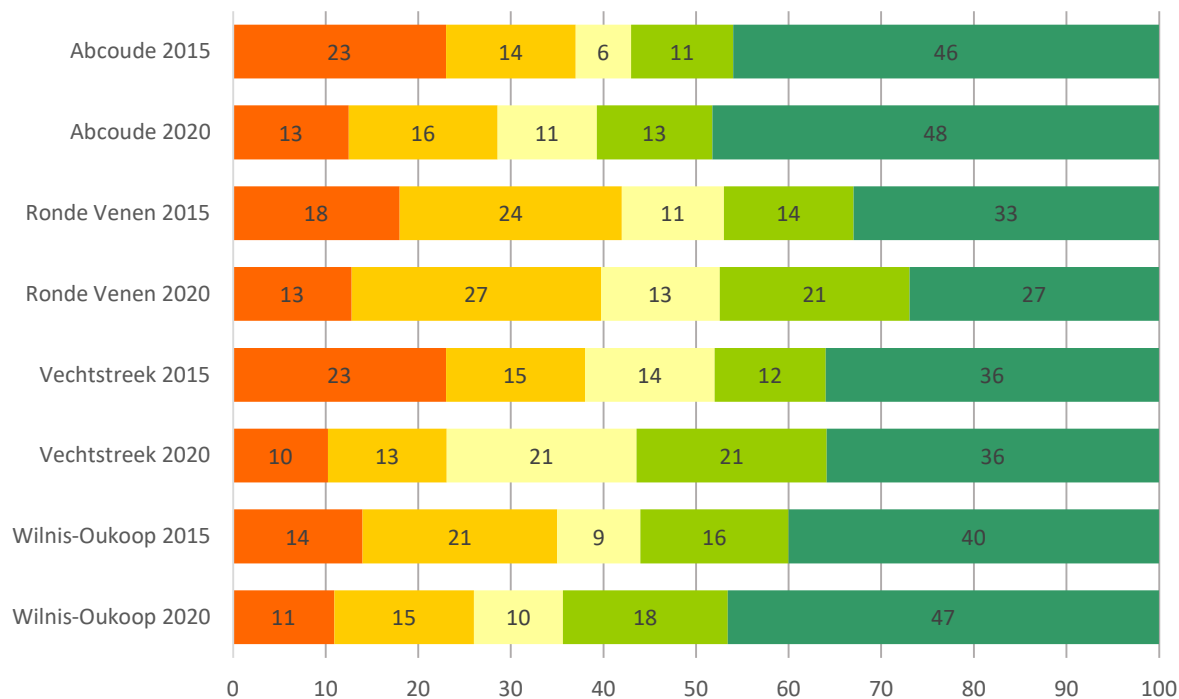
Gemiddelde oppervlakte huiskavel

Percentage van het aantal bedrijven dat binnen onderstaande categorie valt*:

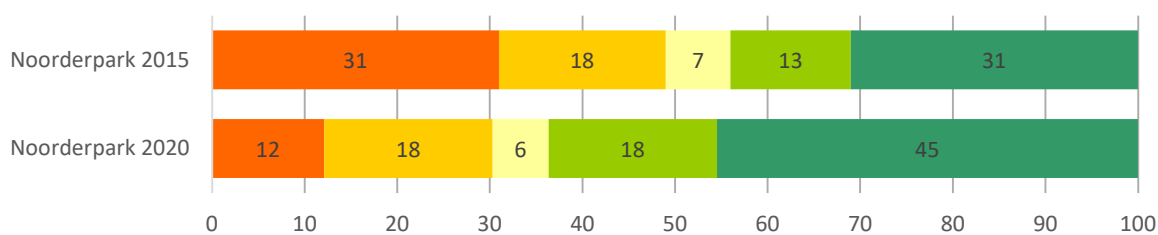
Legenda Slecht = < 6 ha   Matig = 6-14 ha   Redelijk = 14-18 ha   Goed = 18-24 ha   Uitstekend = >24 ha

* afwijkend voor Eemland

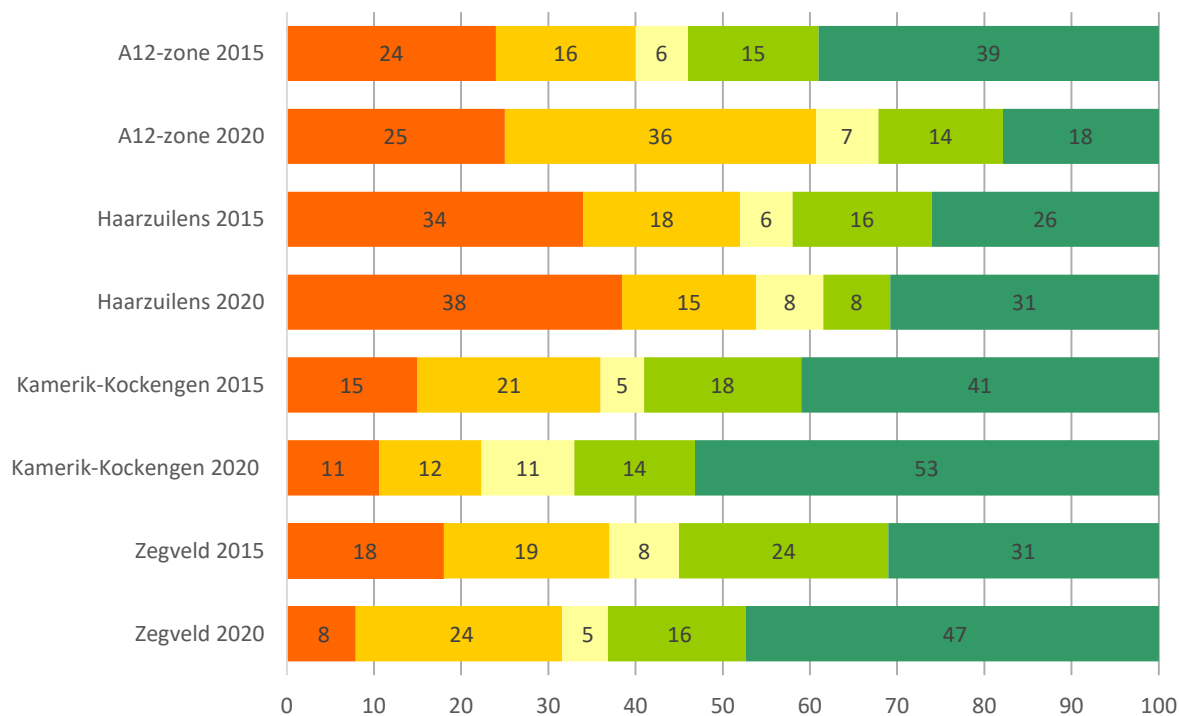
De Ronde Venen: deelgebieden Abcoude, Ronde Venen, Vechtstreek en Wilnis-Oukoop

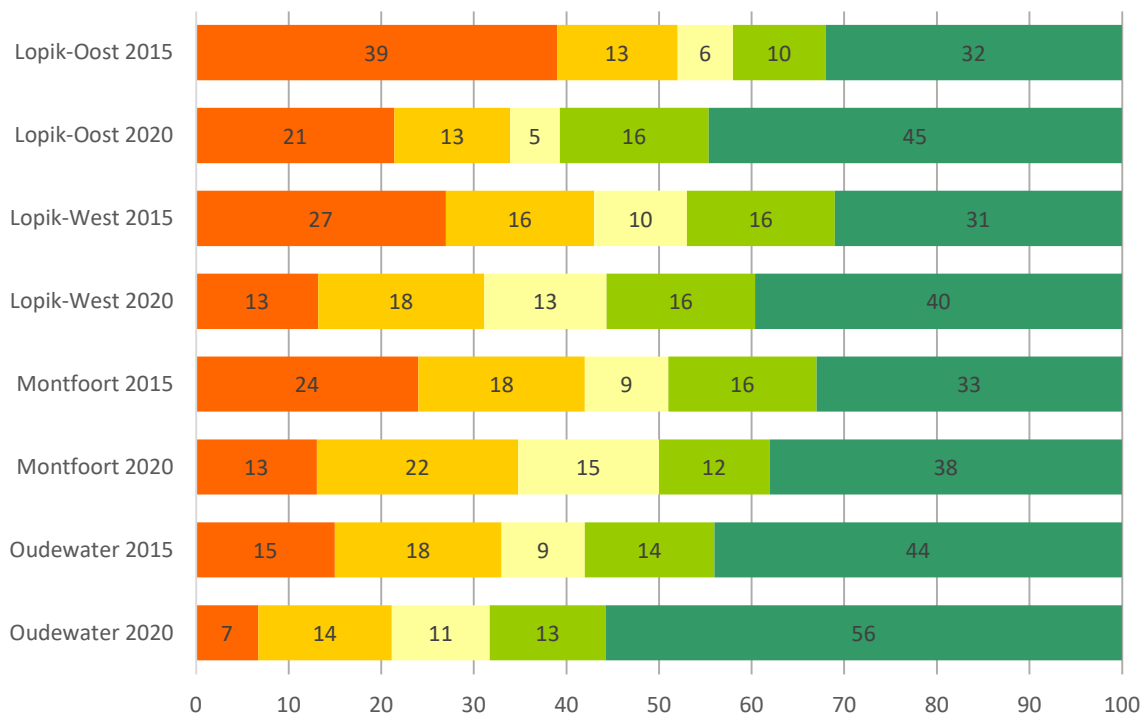
Noorderpark: deelgebied Noorderpark

Woerden: deelgebieden Zegveld, Kamerik-Kockengen, Haarzuilens en A12-zone

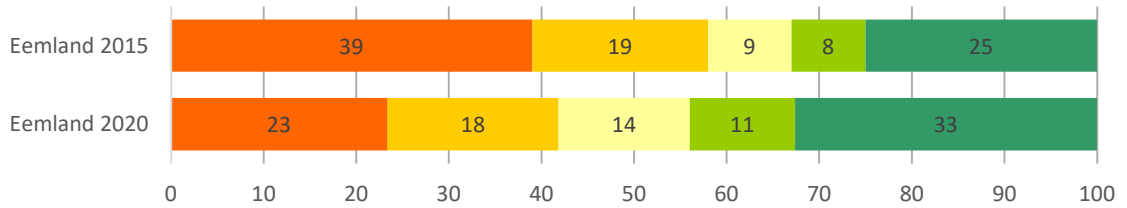

Zuid West Utrecht: deelgebieden Oudewater, Montfoort, Lopik-West, Lopik-Oost

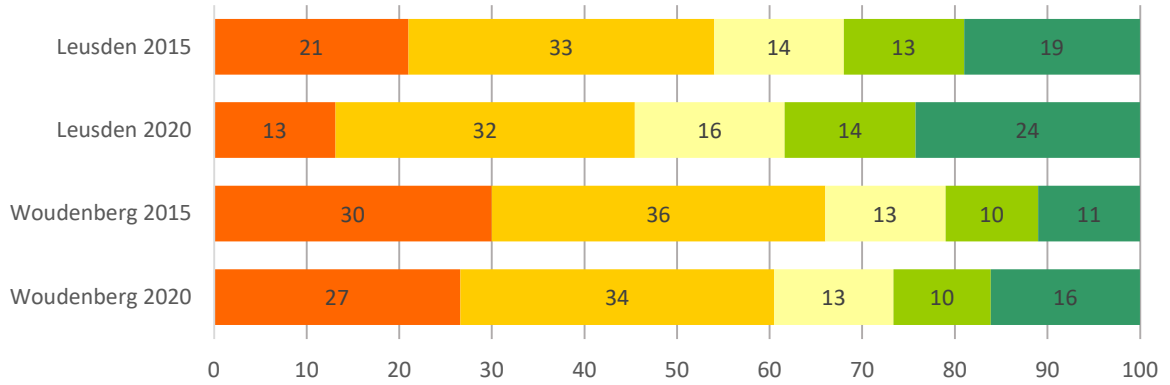

Eemland: deelgebied Eemland

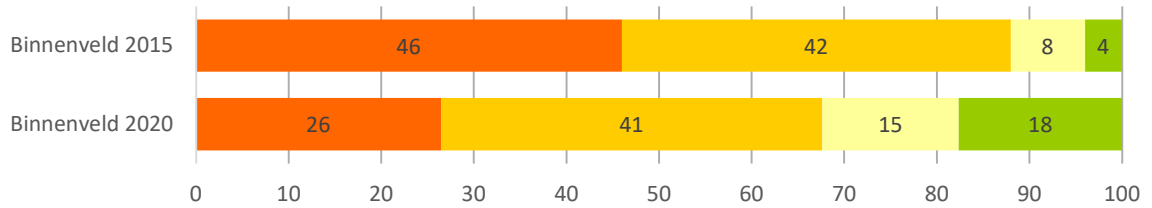
Legenda Eemland Slecht = < 8 ha   Matig = 8-16 ha   Redelijk = 16-22 ha   Goed = 22-27 ha   Uitstekend = >27 ha

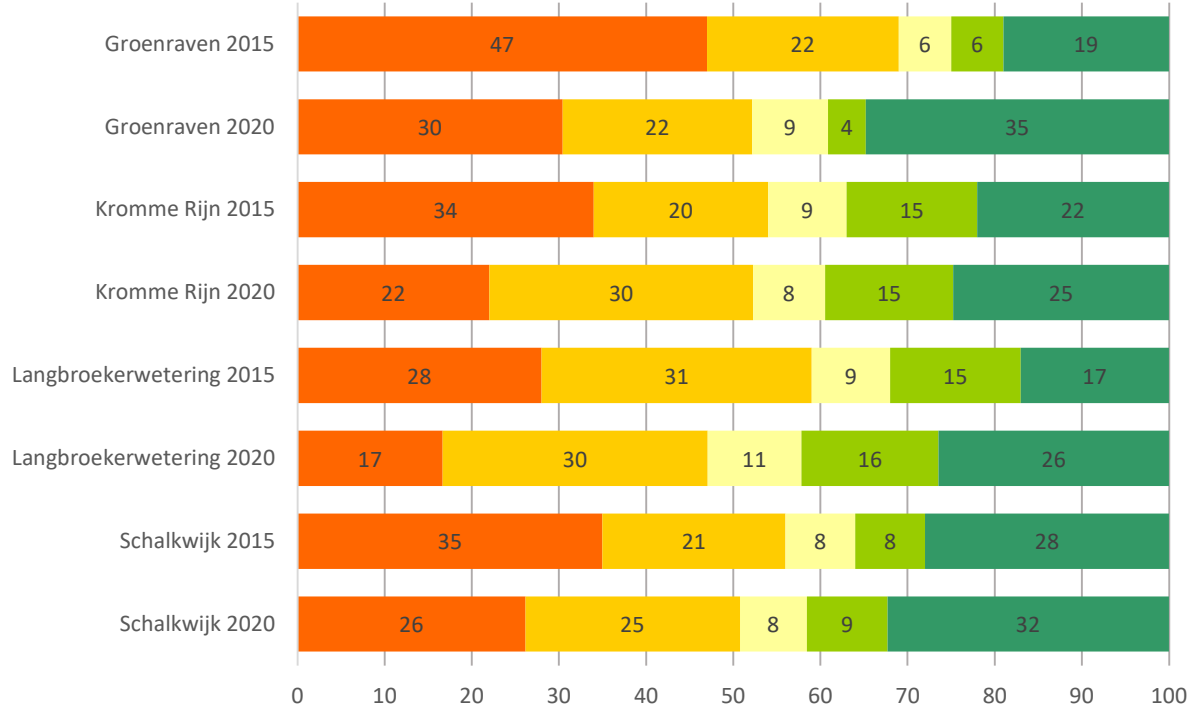
Vallei Middengebied: deelgebieden Leusden en Woudenberg

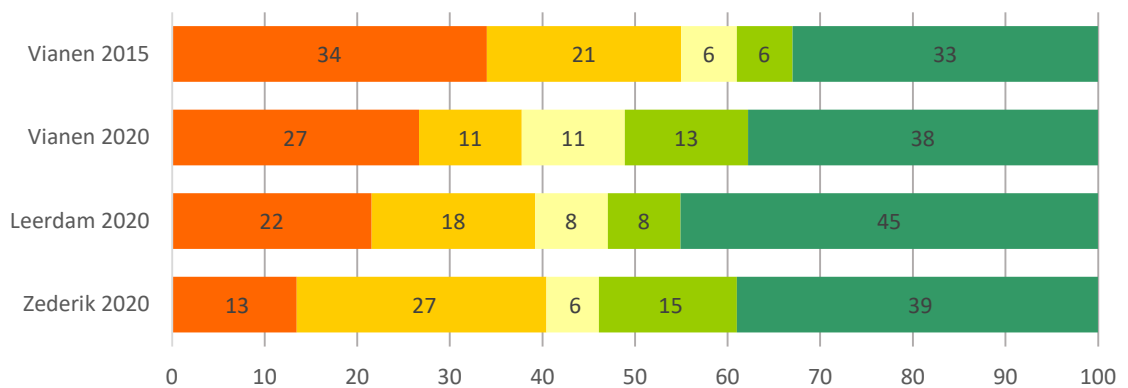
Binnenveld: deelgebied Binnenveld

Kromme Rijn: deelgebieden Groenraven, Langbroekerwetering, Kromme Rijn en Schalkwijk

Vijfheerenlanden: Vianen, Leerdam en Zederik

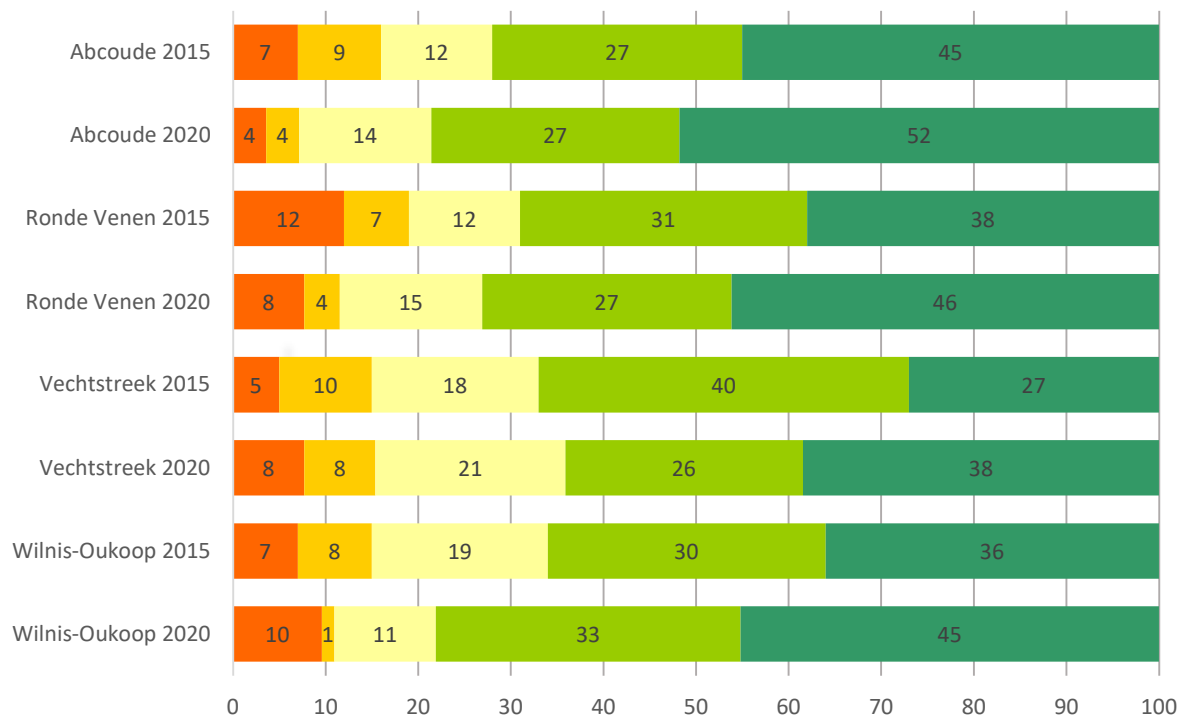

Gemiddeld aantal veldkavels

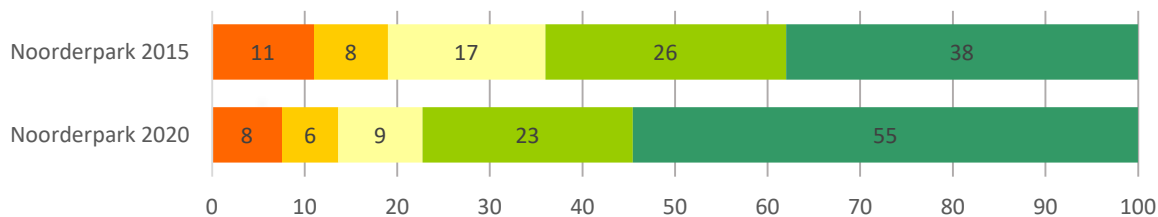
Percentage van het aantal bedrijven dat binnen onderstaande categorie valt:

Legenda Slecht = > 8 Matig = 6-8 Redelijk = 4-6 Goed = 2-4 Uitstekend = < 2

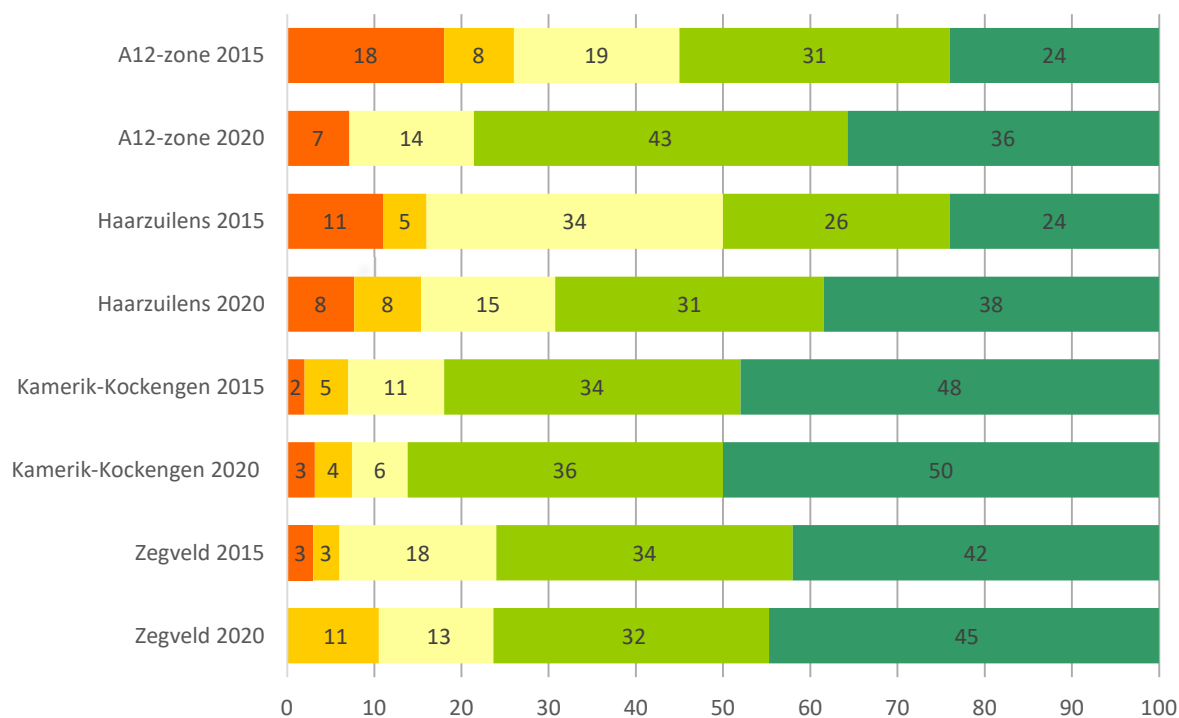
De Ronde Venen: deelgebieden Abcoude, Ronde Venen, Vechtstreek en Wilnis-Oukoop

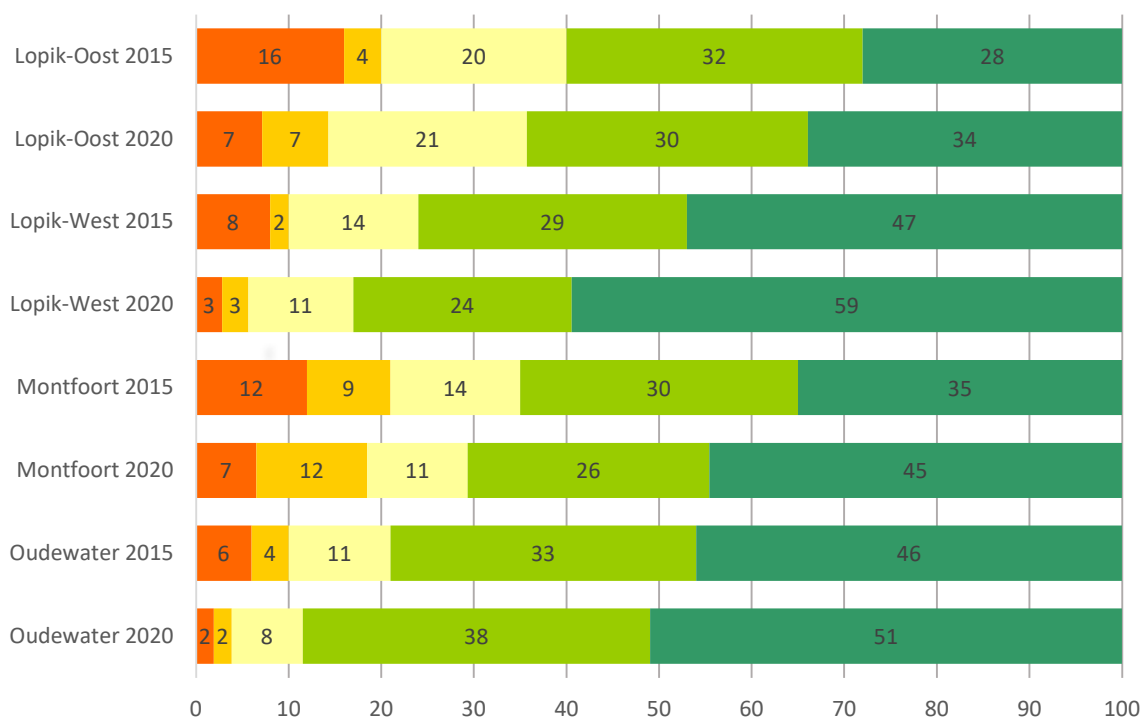
Noorderpark: deelgebied Noorderpark

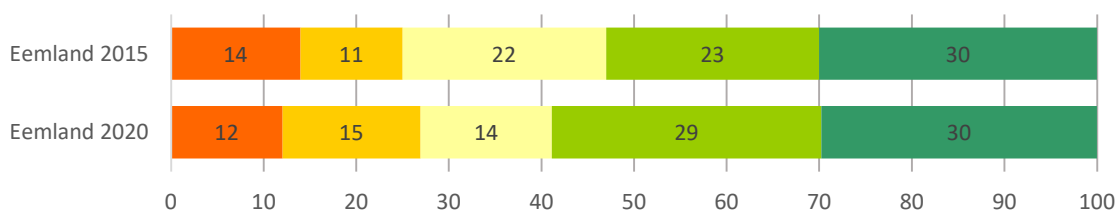
Woerden: deelgebieden Zegveld, Kamerik-Kockengen, Haarzuilens en A12-zone

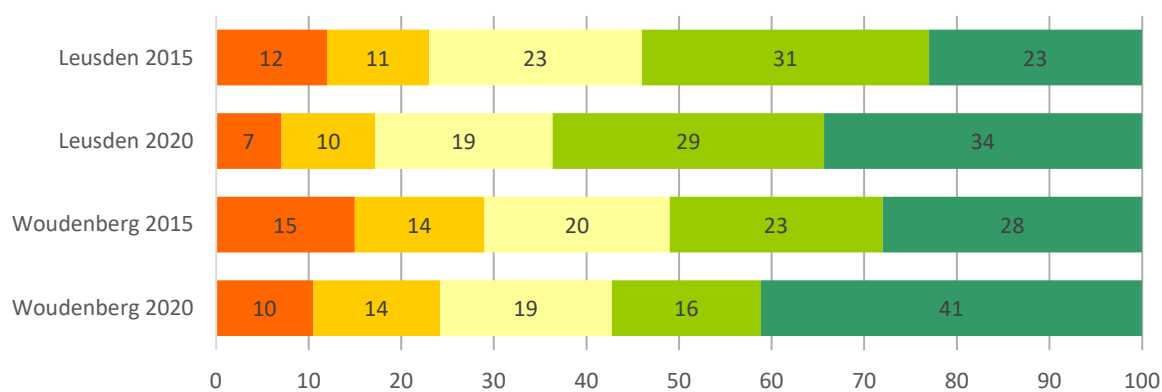
Zuid West Utrecht: deelgebieden Oudewater, Montfoort, Lopik-West, Lopik-Oost

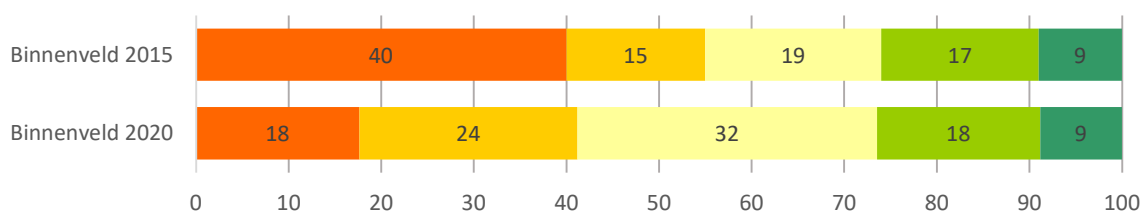
Eemland: deelgebied Eemland

Vallei Middengebied: deelgebieden Leusden en Woudenberg

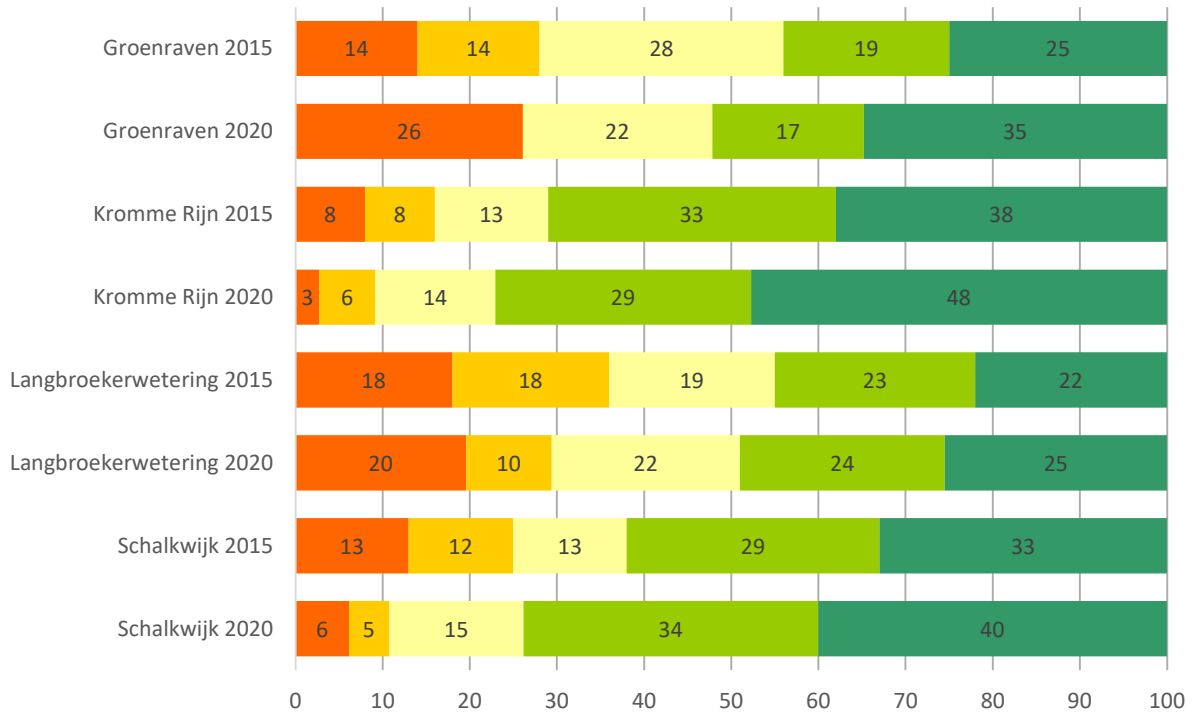

Binnenveld: deelgebied Binnenveld

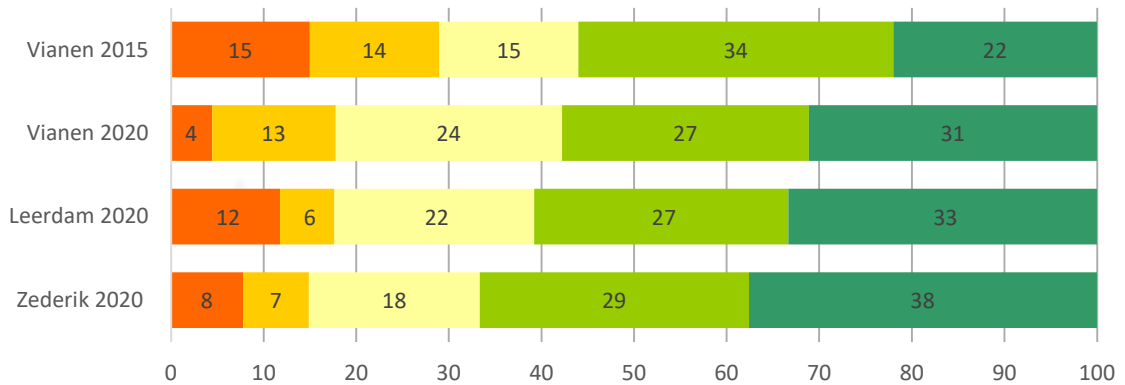

Kromme Rijn: deelgebieden Groenraven, Langbroekerwetering, Kromme Rijn en Schalkwijk

Vijfheerenlanden: Vianen, Leerdam en Zederik

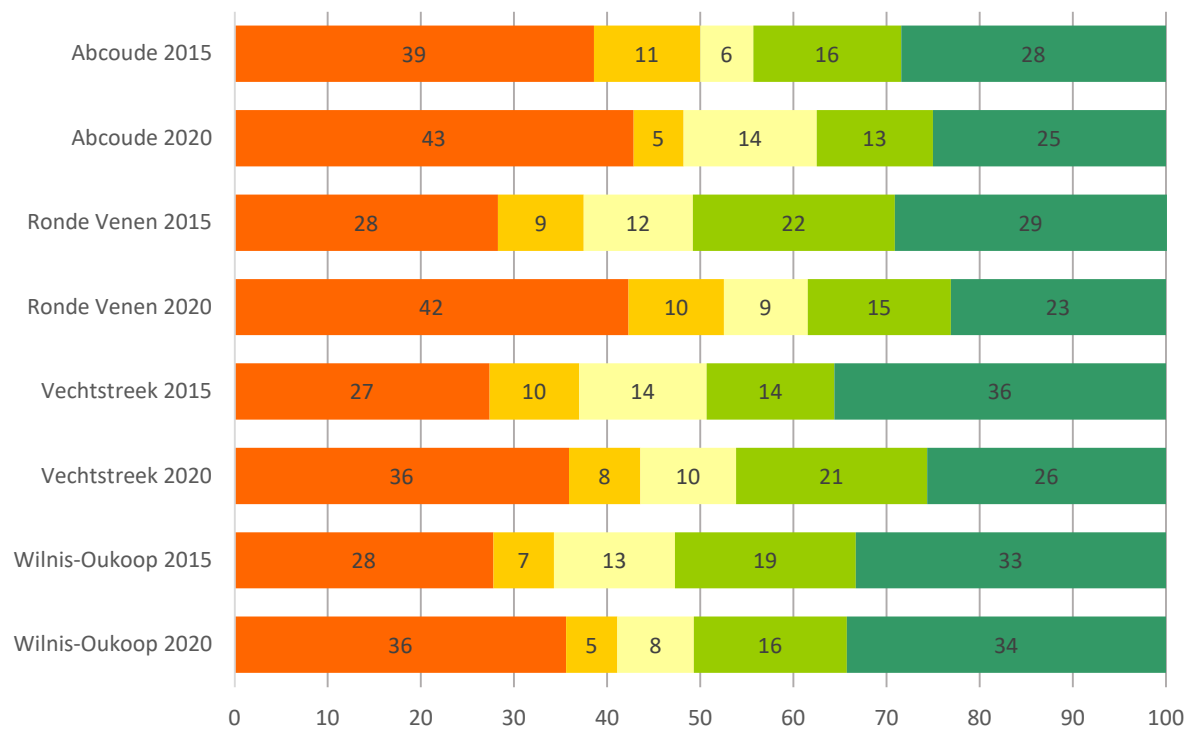
Gemiddelde oppervlakte veldkavels

Percentage van het aantal bedrijven dat binnen onderstaande categorie valt*:

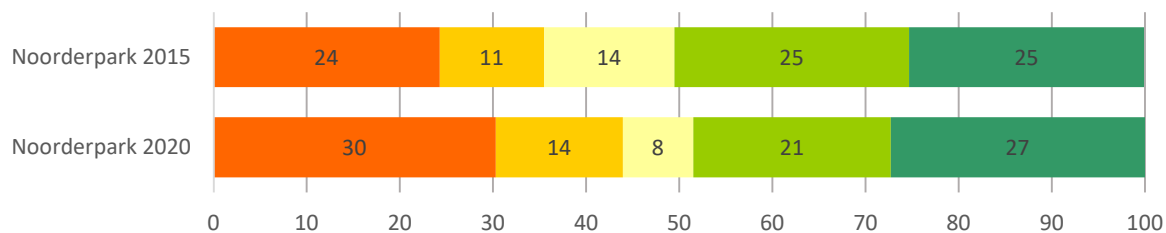
Legenda Slecht = < 2 ha   Matig = 2-3 ha   Redelijk = 3-4 ha   Goed = 4-6 ha   Uitstekend = >6 ha

* afwijkend voor Eemland

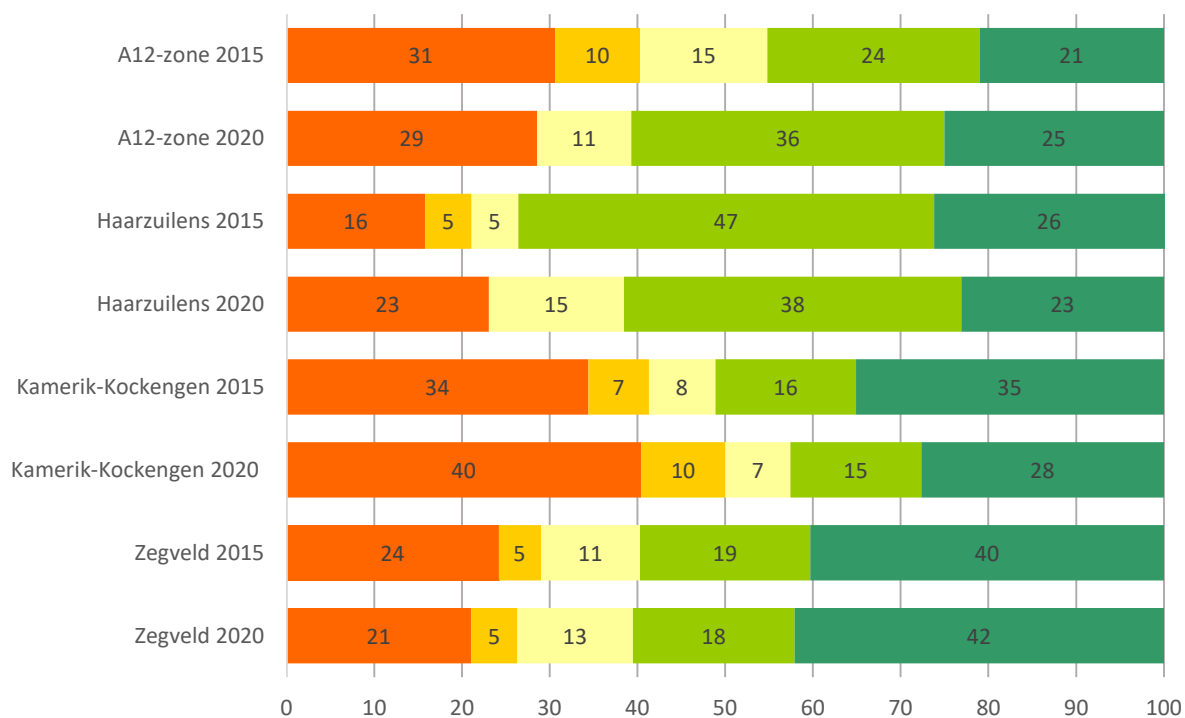
De Ronde Venen: deelgebieden Abcoude, Ronde Venen, Vechtstreek en Wilnis-Oukoop

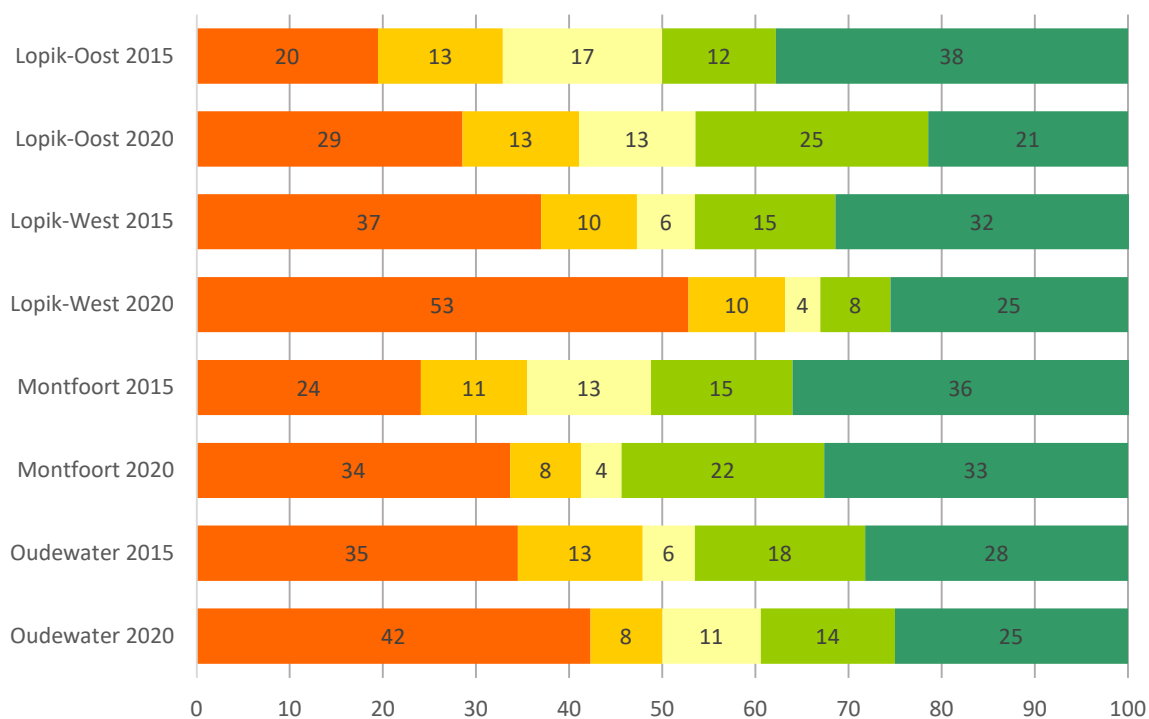
Noorderpark: deelgebied Noorderpark

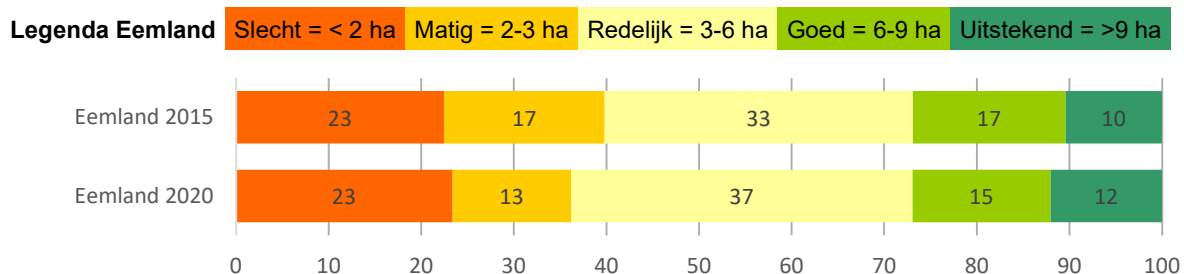
Woerden: deelgebieden Zegveld, Kamerik-Kockengen, Haarzuilens en A12-zone

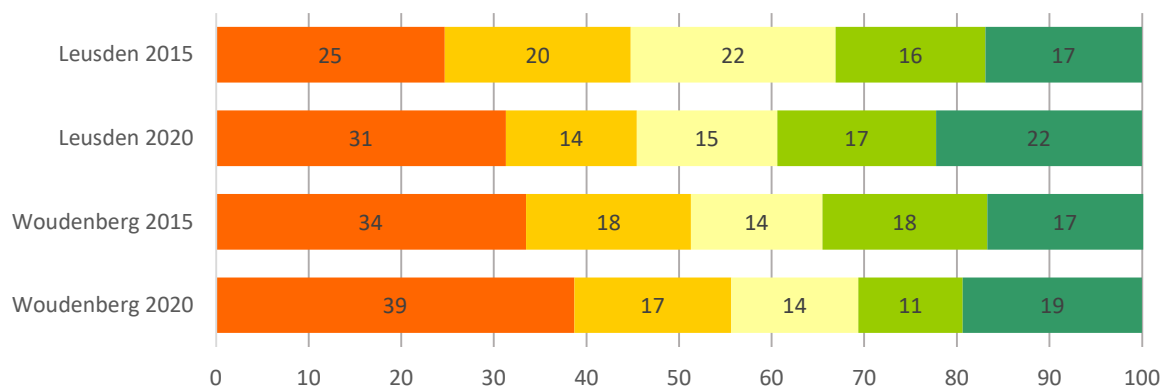
Zuid West Utrecht: deelgebieden Oudewater, Montfoort, Lopik-West, Lopik-Oost

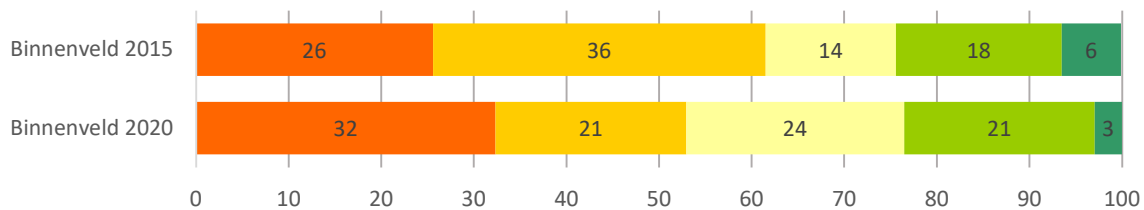
Eemland: deelgebied Eemland

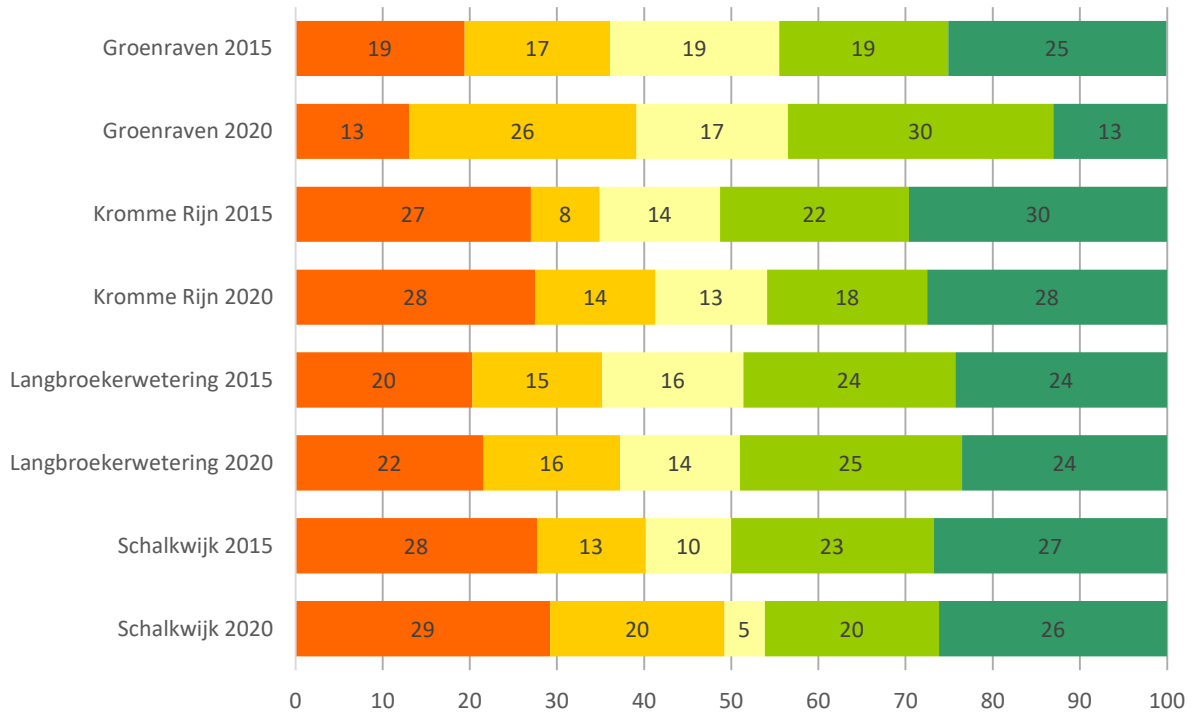
Vallei Middengebied: deelgebieden Leusden en Woudenberg

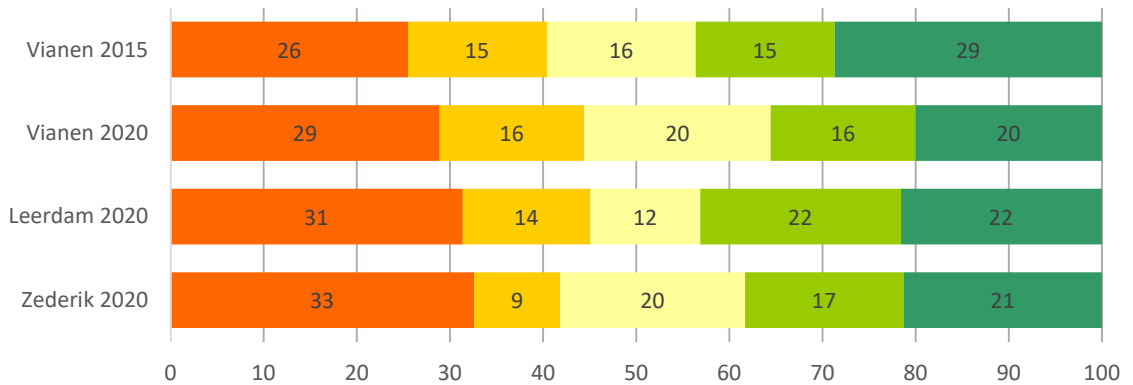
Binnenveld: deelgebied Binnenveld

Kromme Rijn: deelgebieden Groenraven, Langbroekerwetering, Kromme Rijn en Schalkwijk

Vijfheerenlanden: Vianen, Leerdam en Zederik

Bijlage 3: Landbouwstructuur in 2020 voor negen regio's in de provincie Utrecht

In deze bijlage worden voor 9 regio's in het kort de hoofdlijnen uit de structuur- en verkavelingsanalyse per regio beschreven. De 9 regio's omvatten de volgende deelgebieden (zie figuur 1.1).

- Binnenveld: deelgebied Binnenveld
- Eemland: deelgebied Eemland
- Vallei Middengebied: deelgebieden Leusden en Woudenberg
- Kromme Rijn: deelgebieden Groenraven, Langbroekerwetering, Kromme Rijn en Schalkwijk
- Noorderpark: deelgebied Noorderpark
- Ronde Venen: deelgebieden Abcoude, Ronde Venen, Wilnis-Oukoop en Vechtstreek
- Vijfheerenlanden: deelgebieden Vianen, Leerdam en Zederik
- Woerden: deelgebieden Zegveld, Kamerik-Kockengen, Haarzuilens en A12-zone
- Zuidwest-Utrecht: deelgebieden Oudewater, Montfoort, Lopik-West, Lopik-Oost

Binnenveld

In de regio Binnenveld, gelegen in Utrecht-Oost, bevinden zich in 2020 63 primaire agrarische bedrijven. Deze bedrijven hebben in totaal 1.280 hectare cultuurgrond in beheer. Ruim een derde van de bedrijven is een gespecialiseerd melkveebedrijf, met bijna drie kwart van de grond. Gemiddeld hebben de melkveebedrijven 43 hectare. Bijna 40% van de bedrijven is een overig graasdierbedrijf (gemiddeld 9 ha grond). Het derde bedrijfstype in de regio is de hokdierhouderij (17% van de bedrijven).

Ongeveer de helft van de cultuurgrond hebben de agrariërs in eigendom. Ongeveer 40% wordt gepacht, waarbij de vormen erfpacht (13%) en geliberaliseerde pacht voor 6 jaar of korter (12%) het meest voor komen. Het grote aandeel erfpacht valt op: in de andere 8 onderscheiden regio's is het aandeel van erfpacht slechts 2% of lager. Ongeveer 8% van het areaal verloopt via een andere exploitatievorm.

Bijna een kwart van de bedrijven heeft een bedrijfshoofd van 40 jaar of jonger. In geen enkele andere onderscheiden regio is dit aandeel zo hoog. Ook de groep 41 t/m 50 jaar omvat ruim een kwart, zodat de helft van de bedrijven een relatief jong bedrijfshoofd heeft. Hier staat tegenover dat ook de helft van de bedrijfshoofden ouder is dan 50 jaar (waarvan weer de helft 65-plusser). Van de groep boven de 50 jaar heeft ongeveer de helft in de Landbouwtelling aangegeven geen potentiële opvolger te hebben.

Een beperkt deel van de bedrijven (6%) heeft een biologisch keurmerk (SKAL). Deze bedrijven hebben 112 hectare biologisch geteelde gewassen, waarvan 97 hectare op melkveebedrijven. Bijna 40% van alle bedrijven (24 in totaal) verricht verbredingsactiviteiten, aanvullend op de primaire productie. Op twee derde van deze bedrijven zijn de opbrengsten uit verbreding lager dan 10% van de totale bedrijfsopbrengsten. Een opvallende activiteit die op de helft van de verbrede bedrijven wordt uitgevoerd is loonwerk voor derden, zowel agrarisch als niet-agrarisch. Dit is aanmerkelijk hoger dan in de andere regio's. Hoewel ruim 40% van de verbreders aan agrarisch natuurbeheer doet, blijft juist dit percentage achter bij de andere regio's. Ongeveer 30% van de verbreders verkoopt aan huis of aan de tussenhandel zijn agrarische producten.

De regio Binnenveld bestaat uit één gelijknamig deelgebied. De verkavelingskwaliteit in Binnenveld is 'matig'. In 2015 was dit ook het geval. Het kengetal 'gemiddeld aantal veldkavels' is verbeterd ten opzichte van 2015 en valt in de categorie 'redelijk'. De overige kengetal scores bleven gelijk. Opvallend ten opzichte van de andere deelgebieden in Utrecht is de 'matige' score op 'gemiddelde oppervlakte huiskavel' en 'gemiddeld percentage huiskavel'.

Eemland

In de regio Eemland bevinden zich in 2020 167 primaire agrarische bedrijven. Deze bedrijven hebben in totaal 5.904 hectare cultuurgrond in beheer. De helft van alle bedrijven is een gespecialiseerd melkveebedrijf die 80% van de grond hebben. Gemiddeld hebben de melkveebedrijven 55 hectare. Ruim een derde van de bedrijven is een overig graasdierbedrijf (gemiddeld 14 ha grond). Het derde bedrijfstype is de verzamelgroep overige bedrijven (10% van de bedrijven met 6% van de grond).

60% van de cultuurgrond is in eigendom van de agrariërs. Ongeveer een derde deel wordt gepacht, waarbij de vormen reguliere pacht (op 12% van alle bedrijven), geliberaliseerde pacht voor 6 jaar of korter (11%) en eenmalige pacht (5%) het meest aanwezig zijn. 7% van het areaal heeft een andere exploitatievorm. Slechts 8% van de bedrijven heeft een bedrijfshoofd van 40 jaar of jonger en 22% bevindt zich in de leeftijdsklasse 41 t/m 50 jaar. Dit betekent dat maar drie op de tien bedrijven een bedrijfshoofd t/m 50 jaar heeft. Dus wordt liefst 70% van alle bedrijven geleid door een ondernemer ouder dan 50 jaar. Hieronder ook relatief veel 65-plussers (een op de vijf bedrijven in het gebied)

Van de groep boven de 50 jaar heeft ruim de helft in de Landbouwtelling aangegeven geen potentiële opvolger te hebben. Dat houdt in dat in totaal 38% van alle bedrijven in het gebied (oftewel 64 bedrijven) op termijn zal gaan stoppen en/of geleidelijk afbouwt. Dit percentage komt overeen met die in de andere regio's in Utrecht.

Slechts 3% van de bedrijven heeft een biologisch keurmerk (SKAL). Deze bedrijven hebben gezamenlijk 154 hectare biologisch geteelde gewassen, waarvan 113 hectare op melkveebedrijven.

Liefst 60% van alle bedrijven (102 in totaal) verricht verbredingsactiviteiten op het bedrijf. Op de helft van deze bedrijven zijn de opbrengsten uit verbreding lager dan 10% van de totale bedrijfsopbrengsten. Dat betekent dat voor de andere helft dit aandeel hoger is. Zo genereert een op de acht bedrijven in het gebied meer dan 30% van de opbrengsten met activiteiten buiten de primaire landbouw.

De verbredingsactiviteiten die het vaakst worden verricht zijn agrarisch natuurbeheer (door liefst 80% van de verbreders) en stalling (door bijna de helft).

De regio Eemland omvat het gelijknamige deelgebied. De totale verkavelingskwaliteit in Eemland is 'redelijk'. In 2015 was dit ook het geval. Het kengetal 'gemiddeld aantal veldkavels' is verbeterd ten opzichte van 2015 en valt in de categorie 'goed'. De overige kengetal scores zijn gelijk gebleven.

Vallei Middengebied

In de regio Vallei Middengebied zijn er ruim 300 primaire agrarische bedrijven. Ruim een derde is een gespecialiseerd melkveebedrijf en bijna een derde een overig graasdierbedrijf. Het is ook de Utrechtse regio met de meeste gespecialiseerde hokdierbedrijven (in totaal 54, 18% van de bedrijven in deze regio). In totaal omvat de regio ruim 7.200 hectare cultuurgrond, waarvan ruim 60% bewerkt wordt door melkveebedrijven. Het gemiddelde melkveebedrijf beschikt over zo'n 40 hectare en hiermee is dit binnen Utrecht de regio met de

kleinste oppervlakte binnen dit bedrijfstype. De overige graasdierbedrijven beschikken over gemiddeld een 12 hectare.

Nog niet de helft (46%) van de cultuurgrond is in eigendom van de agrariërs. Dat is van alle 9 onderscheiden Utrechtse regio's het laagste aandeel. De reguliere pacht (25%) ligt daarentegen op het hoogste niveau in Utrecht. Toch wordt ook 10% van de grond via geliberaliseerde pacht (6 jaar of korter) gebruikt en is op 8% van het areaal een andere exploitatievorm afgesloten.

Ongeveer 12% van de bedrijven heeft een bedrijfshoofd van 40 jaar of jonger en 18% bevindt zich in de leeftijdsklasse 41 t/m 50 jaar. Dit betekent dat 70% van alle bedrijven geleid wordt door een ondernemer ouder dan 50 jaar. Hieronder ook relatief veel 65-plussers (18% van de bedrijven in het gebied).

Van de groep boven de 50 jaar hebben 111 bedrijven in de Landbouwtelling aangegeven geen potentiële opvolger te hebben. Dit is 36% van alle bedrijven in het gebied.

Ongeveer een op de acht bedrijven heeft een biologisch keurmerk (SKAL). Dit aandeel is verreweg het hoogst in Utrecht, dat voor de totale provincie op 5,3% biologische bedrijven uitkomt. Ongeveer de helft van de biologische bedrijven in Vallei Middengebied is een hokdierbedrijf. De 38 biologische bedrijven hebben gezamenlijk een biologisch geteeld areaal van 465 hectare. De groep biologische hokdierbedrijven beschikt gemiddeld over 7 hectare biologisch geteeld areaal

Een 44% van alle bedrijven (133 in totaal) in Vallei Middengebied verricht verbredingsactiviteiten op het bedrijf. Zes van de tien bedrijven met verbreding genereert minder dan 10% van de totale bedrijfsopbrengsten uit deze activiteiten. Daarentegen is de situatie ook zo dat op twee van de tien bedrijven meer dan 30% van de opbrengsten met niet-agrarische activiteiten verdient

De verbredingsactiviteiten die het vaakst in de Vallei Middengebied voor komen zijn agrarisch natuurbeheer (door 60% van de verbreders), loonwerk (33%) en stalling (22%). Ongeveer 18% van de bedrijven met verbreding doet aan dag- of verblijfsrecreatie. Dit percentage is het hoogst in alle Utrechtse regio's.

De regio Vallei Middengebied omvat de deelgebieden Leusden en Woudenberg. De totale verkavelingskwaliteit in beide deelgebieden is 'redelijk'. In 2015 was dit voor beide deelgebieden ook het geval.

Het kengetal 'percentage huiskavel' is in beide deelgebieden gelijk gebleven (redelijk). In Woudenberg is het kengetal 'gemiddelde oppervlakte huiskavel' nog altijd 'matig' (13,2 ha), Leusden scoort net als in 2015 'redelijk' (16,8 ha).

Het kengetal 'gemiddeld aantal veldkavels' is in Woudenberg verbeterd ten opzichte van 2015 en valt in de categorie 'goed' (3,2 veldkavels). Leusden (3,1 veldkavels) is stabiel en viel in 2015 al in de categorie 'goed'.

Het kengetal 'gemiddeld oppervlakte veldkavels' is in beide deelgebieden verbeterd. In Woudenberg gaat het om 4,5 hectare; in Leusden is dit 4,0 hectare.

Kromme Rijn

In de Kromme Rijn is 35% van de in totaal 384 bedrijven een gespecialiseerd melkveebedrijf en 25% een overig graasdierbedrijf. In totaal is dus 60% een graasdierbedrijf. Dit aandeel is het laagst vergeleken met de andere 8 onderscheiden agrarische regio's. Eén op de vijf bedrijven is een fruitteeltbedrijf (74 fruitbedrijven). Dit is dan ook hét fruitgebied van Utrecht. Het bedrijfstype overige bedrijven (een verzameling van akkerbouw, tuinbouw en combinatiebedrijven) is met 18% ook sterker vertegenwoordigd dan elders in Utrecht.

Kromme Rijn is, op Zuidwest Utrecht na, de regio met het grootste areaal cultuurgrond (11.750 hectare). Hiervan wordt 63% beheerd door de melkveehouderij en 10% door de fruitteelt. De melkveebedrijven en de fruitbedrijven

hebben in de Kromme Rijn gemiddeld respectievelijk 55 hectare en 16 hectare cultuurgrond, voor beide typen omvangrijker dan in de andere Utrechtse regio's.

Ruim de helft van de cultuurgrond is in eigendom van de agrariërs. Pacht, 40% van het areaal, vindt vooral plaats via reguliere pacht (17% totaal areaal) en geliberaliseerde pacht (6 jaar of korter, 14%). Ongeveer 8% van het areaal wordt via een andere exploitatievorm afgesloten.

Een klein deel (8%) van de bedrijven wordt gerund door een bedrijfshoofd van 40 jaar of jonger. Dit aangevuld met de 20% in de leeftijdsklasse 41 t/m 50 jaar, betekent dat ruim een op de vier bedrijven een bedrijfshoofd heeft van 50 jaar of jonger. Meer dan 70% van de bedrijfshoofden is ouder dan 50 jaar (met liefst 26% boven de 65). Van de groep boven de 50 jaar hebben 146 bedrijven in de Landbouwtelling aangegeven geen potentiële opvolger te hebben. Dit is 38% van alle bedrijven in de Kromme Rijn. Deze bedrijven bezitten een kwart van het areaal in het gebied (2.851 hectare).

Ongeveer een op de 14 bedrijven heeft een biologisch keurmerk (SKAL). Dit aandeel ligt iets boven het gemiddelde voor de provincie Utrecht. Iets meer dan de helft van de 28 biologische bedrijven behoort tot het bedrijfstype Overige bedrijven. De 28 bedrijven hebben in 2020 in totaal 585 hectare gewassen (incl. grasland) op biologische wijze geteeld. Hieronder 240 hectare in de melkveehouderij en 220 hectare in de groep overige bedrijven

De helft van de agrarische bedrijven in de Kromme Rijn (187 in totaal) doet aan verbredingsactiviteiten op het bedrijf. Op ruim de helft van deze bedrijven liggen de opbrengsten uit verbreding op minder dan 10% van de totale bedrijfsopbrengsten. Een kleine 20% van de verbreders genereert meer dan 30% van de totale opbrengsten hieruit.

De verbredingsactiviteiten die het vaakst worden verricht zijn agrarisch natuurbeheer (52%), loonwerk (42%), stalling van goederen of dieren (27%) en verkoop aan huis of tussenhandel (samen 40%). Ten opzichte van de andere regio's (met uitzondering van Stichtse Vecht) vindt in deze regio relatief het meest verkoop aan huis (inclusief verkoop lokale markten, via internet) plaats.

De regio Kromme Rijn omvat de deelgebieden Groenraven, Langbroekerwetering, Kromme Rijn en Schalkwijk. Opvallend is dat de verkavelingskwaliteit in de deelgebieden Groenraven en Langbroekerwetering verbeterd is ten opzichte van 2015. De deelgebieden Kromme Rijn en Schalkwijk zijn noch verbeterd noch verslechterd. Alle vier deelgebieden vallen in 2020 in de verkavelingskwaliteitscore 'redelijk'.

Het kengetal 'gemiddeld percentage huiskavel' is in Groenraven en Langbroekerwetering verbeterd. Kromme Rijn en Schalkwijk zijn stabiel ten opzichte van 2015. Alle vier hebben in 2020 een goede 'gemiddelde percentage huiskavel'.

Het kengetal 'gemiddeld oppervlakte huiskavel' is in Groenraven en Langbroekerwetering verbeterd ten opzichte van 2015. Kromme Rijn en Schalkwijk zijn stabiel gebleven. Alle vier deelgebieden hebben in 2020 een redelijke 'gemiddelde oppervlakte huiskavel'.

In het geval van het kengetal 'gemiddeld aantal veldkavels' geldt dat er geen verandering te zien is ten opzichte van 2015: Groenraven en Langbroekerwetering vallen in de categorie 'redelijk', Kromme Rijn en Schalkwijk vallen in de categorie 'goed'.

In alle deelgebieden in de regio Kromme Rijn is het kengetal 'gemiddeld oppervlakte veldkavels' stabiel; allen vallen in de categorie 'goed'.

Noorderpark

De primaire landbouw in Stichtse Vecht (in 2020 90 bedrijven in totaal) bestaat voor een groot deel uit graasdierbedrijven: 44% is een gespecialiseerd melkveebedrijf en 42% een overig graasdierbedrijf. De resterende groep valt grotendeels onder het type overige bedrijven, die slechts 2% van de cultuurgrond beheren. Dit betekent dat op 98% van de grond graasdierhouders hun agrarische activiteiten uitoefenen, waarvan het overgrote deel (70%) door melkveehouders, die gemiddeld een bedrijfsoppervlakte van 49 hectare hebben. Iets meer dan de helft van de cultuurgrond is in eigendom van de agrariërs. Ongeveer 40% van de grond wordt gepacht. De geliberaliseerde pacht (6 jaar of korter) is de belangrijkste pachtvorm. In totaal wordt 17% van de grond op deze wijze gepacht, hoger dan in alle andere onderscheiden regio's. In dit gebied scoort de specifieke pachtvorm 'natuurpacht en in gebruik van TBOP' (4% totaal areaal) ook hoger dan in andere regio's. Een kleine 10% van het areaal wordt via een andere exploitatievorm (dan pacht of eigendom) afgesloten. Evenals in veel andere Utrechtse regio's scoort het aandeel bedrijfshoofden 50 jaar of jonger rond de 30% (9% jonger dan 41 jaar). Onder de 70% 50-plussers bevindt zich ook een groot deel boven de 65. Deze groep 65-plussers runt in 2020 nog een op de vijf bedrijven in Stichtse Vecht. Van alle bedrijven heeft 38% geen potentiële opvolger (dit zijn alle 50-plussers en betreft 34 bedrijven) die iets boven de 20% van het areaal in beheer hebben. De helft van de bedrijven in Stichtse Vecht (46 bedrijven) genereert ook opbrengsten uit niet-agrarische activiteiten. Een kwart van deze bedrijven haalt op deze wijze meer dan 30% van de bedrijfsopbrengsten binnen, 60% blijft steken op een aandeel van minder dan 10%. Belangrijke activiteiten in deze regio zijn huisverkoop (door 26% van de verbreders) en stalling (41%). Deze percentages liggen in de andere regio's veelal duidelijk lager. Ongeveer 43% van de verbreders doet aan agrarisch natuurbeheer. Dit percentage blijft (duidelijk) achter bij bijna alle andere Utrechtse regio's, met uitzondering van de regio Binnenveld.

Noorderpark omvat het gelijknamige deelgebied Noorderpark. De totale verkavelingskwaliteitscore is verbeterd. In 2020 heeft Noorderpark een 'goede' verkavelingskwaliteit, in 2015 was dit nog 'redelijk'.

Het 'gemiddelde percentage huiskavel' is met 59% net als in 2015 'redelijk'. Het kengetal 'gemiddeld oppervlakte huiskavel' is ook gelijk gebleven in de categorie 'goed' (23,2 ha). Het kengetal 'gemiddeld aantal veldkavels' is eveneens gelijk gebleven en scoort met goed (2,5 veldkavels).

Het kengetal 'gemiddelde oppervlakte veldkavels' is verbeterd en valt met 6,3 hectare in de categorie 'uitstekend'.

Ronde Venen

In Ronde Venen, gelegen in Utrecht-West, zitten anno 2020 in totaal nog 311 primaire agrarische bedrijven. Deze bedrijven hebben in totaal 10.394 hectare cultuurgrond in beheer. Ruim de helft van deze bedrijven zijn gespecialiseerd in melkvee en zij beschikken samen over meer dan 80% van de grond. Gemiddeld hebben de melkveebedrijven 51 hectare tot hun beschikking. Een derde van de bedrijven is een overig graasdierbedrijf (gemiddeld 16 ha grond). Het derde bedrijfstype in de regio zijn de overige bedrijven (12%). De agrariërs in deze regio hebben bijna 70% van de cultuurgrond in eigendom. Ongeveer een kwart van de grond wordt gepacht, waarbij de vormen geliberaliseerde pacht voor 6 jaar of korter (10%) en reguliere pacht (9%) het meest voor komen. Zo'n 8% van het areaal verloopt via een andere exploitatievorm.

Minder dan 8% van de bedrijven heeft een bedrijfshoofd van 40 jaar of jonger. Dit is aan de lage kant vergeleken met de meeste regio's in Utrecht. De groep 41 tot en met 50 jaar omvat minder dan 17% en die van 51 tot en met 65 jaar bijna 50%. Dat betekent dat ruim een kwart van de bedrijfshoofden 65-plusser is. Van de groep boven de 50 jaar hebben 136 bedrijven in de Landbouwtelling aangegeven geen potentiële opvolger te hebben. Dit is 44% van alle bedrijven in het gebied.

Een beperkt deel van de bedrijven (3%) heeft een biologisch keurmerk (SKAL). Deze bedrijven hebben 656 hectare biologisch geteelde gewassen, waarvan 584 hectare op melkveebedrijven. Zo'n 60% van alle bedrijven (185 in totaal) verricht verbredingsactiviteiten, aanvullend op de primaire productie. Op meer dan de helft van deze bedrijven zijn de opbrengsten uit verbreding lager dan 10% van de totale bedrijfsopbrengsten. Driekwart van de verbreders doet aan agrarisch natuurbeheer, dat is flink hoger dan in de meeste andere regio's. Verder voert 37% van de verbrede bedrijven loonwerk voor derden uit, zowel agrarisch als niet-agrarisch, en verkoopt 17% van de verbreders zijn agrarische producten aan huis of aan de tussenhandel.

Regio Ronde Venen omvat de deelgebieden Abcoude, Ronde Venen, Wilnis-Oukoop en Vechtstreek. De deelgebieden, Abcoude, Wilnis-Oukoop en Vechtstreek hebben een 'goede' totale verkavelingskwaliteit. Het deelgebied Ronde Venen heeft een 'redelijke' verkavelingskwaliteit. Alle deelgebieden zijn stabiel ten opzichte van 2015.

Alle vier deelgebieden scoren in 2020 hetzelfde als in 2015 op het kengetal 'gemiddeld oppervlakte huiskavel'. Ronde Venen, Wilnis-Oukoop en Vechtstreek vallen wat betreft dit kengetal in de categorie 'goed'. Abcoude scoort net als in 2015 'uitstekend'. Ook scoren alle vier deelgebieden in 2020 hetzelfde als in 2015 op het kengetal 'gemiddeld aantal veldkavels'. Zij vallen alle vier in de categorie 'goed'.

Opvallend is dat het kengetal 'gemiddeld oppervlakte veldkavels' in deelgebied Vechtstreek is verslechterd (5,1 ha, 'goed'), terwijl het kengetal 'gemiddeld percentage huiskavel' is verbeterd (60%, 'goed'). De overige drie deelgebieden zijn onveranderd wat betreft het kengetal gemiddeld percentage huiskavel'. Deelgebied Wilnis-Oukoop is wat betreft het kengetal 'gemiddeld oppervlakte veldkavels' verbeterd (6,1 ha, 'uitstekend'). Abcoude en Ronde Venen zijn stabiel ten opzichte van 2015 ('goed').

Vijfheerenlanden

In Vijfheerenlanden, gelegen in Utrecht-West, bevinden zich in 2020 in totaal 302 primaire agrarische bedrijven. Deze bedrijven hebben in totaal 9.153 hectare cultuurgrond in beheer. Bijna de helft van de bedrijven zijn gespecialiseerd in melkvee en zij beschikken samen over bijna drie kwart van de grond. Gemiddeld hebben de melkveebedrijven 48 hectare. Ruim een kwart van de bedrijven is een overig graasdierbedrijf (gemiddeld zo'n 20 ha grond). Het derde bedrijfstype in de regio zijn de fruitbedrijven (13% van de bedrijven).

De agrariërs hebben bijna 70% van de cultuurgrond in eigendom. Ongeveer een kwart van de grond wordt gepacht, waarbij de vormen geliberaliseerde pacht voor 6 jaar of korter (11%) en reguliere pacht (8%) het meest voor komen. Zo'n 7% van het areaal verloopt via een andere exploitatievorm.

Zo'n één op de negen bedrijven heeft een bedrijfshoofd van 40 jaar of jonger. Dit is vergelijkbaar met de meeste regio's in Utrecht. De groep 41 tot en met 50 jaar omvat zo'n 18% en die van 51 tot en met 65 jaar 45%. Dat betekent dat een kwart van de bedrijfshoofden 65-plusser is. Van de groep boven de 50 jaar hebben 124

bedrijven in de Landbouwtelling aangegeven geen potentiële opvolger te hebben. Dit is 41% van alle bedrijven in het gebied.

Een zeer beperkt deel van de bedrijven (2%) heeft een biologisch keurmerk (SKAL). Deze bedrijven hebben 311 hectare biologisch geteelde gewassen, waarvan 289 hectare op melkveebedrijven. Ongeveer de helft van alle bedrijven (147 in totaal) verricht verbredingsactiviteiten, aanvullend op de primaire productie. Op ruim de helft van deze bedrijven zijn de opbrengsten uit verbreding lager dan 10% van de totale bedrijfsopbrengsten. In deze regio doet 65% van de verbreders aan agrarisch natuurbeheer, dit is vergelijkbaar met de percentages in de andere regio's. Verder voert 28% van de verbrede bedrijven loonwerk voor derden uit, zowel agrarisch als niet-agrarisch, en verkoopt 19% van de verbreders zijn agrarische producten aan huis of aan de tussenhandel.

Vijfheerenlanden omvat de deelgebieden Vianen, Leerdam en Zederik. Het deelgebied Vianen is verbeterd op de totale verkavelingskwaliteit ten opzichte van 2015. Vianen en Zederik hebben een 'goede' totale verkavelingscore, terwijl Zederik een 'redelijke' totale verkavelingscore heeft.

Het gemiddelde percentage huiskavel is in het geval van deelgebied Vianen (60%) en deelgebied Leerdam (60%) 'goed'. Deelgebied Zederik scoort 'redelijk' (57%).

Alle drie deelgebieden hebben een 'goede' gemiddelde oppervlakte huiskavel (Vianen 19,8 ha, Leerdam 21,7 ha, Zederik 21,7 ha). In 2015 was dit ook het geval voor deelgebied Vianen. Hetzelfde geldt voor het kengetal 'gemiddelde oppervlakte veldkavels' (Vianen 4,0 ha, Leerdam 4,8 ha, Zederik 4,7 ha).

Deelgebied Vianen is verbeterd op het kengetal 'gemiddeld aantal veldkavels' (3,3 veldkavels, 'goed'). Leerdam (3,0 veldkavels) en Zederik (3,5 veldkavels) scoren ook 'goed' op dit onderdeel.

Woerden

In Woerden, gelegen in Utrecht-West, bevinden zich in 2020 in totaal 223 primaire agrarische bedrijven. Deze bedrijven hebben in totaal 6.912 hectare cultuurgrond in beheer. Ruim de helft van de bedrijven (57%) zijn gespecialiseerd in melkvee en zij beschikken samen over maar liefst 86% van de grond. Gemiddeld hebben de melkveebedrijven 47 hectare per bedrijf tot hun beschikking. Bijna een kwart van de bedrijven is een overig graasdierbedrijf (gemiddeld 12 ha grond). Het derde bedrijfstype in de regio zijn de overige bedrijven (13% van de bedrijven).

De agrariërs hebben twee derde van de cultuurgrond in eigendom. Ongeveer een kwart van de grond wordt gepacht, waarbij de vormen geliberaliseerde pacht voor 6 jaar of korter (12%) en reguliere pacht (6%) het meest voor komen. Zo'n 6% van het areaal verloopt via een andere exploitatievorm.

Zo'n 10% van de bedrijven heeft een bedrijfshoofd van 40 jaar of jonger. Dit is vergelijkbaar met de meeste regio's in Utrecht. De groep 41 tot en met 50 jaar omvat zo'n 15% en ruim de helft van de bedrijven heeft een bedrijfshoofd in de leeftijd van 51 tot en met 65 jaar. Dat betekent dat iets minder dan een kwart van de bedrijfshoofden 65-plusser is. Van de groep boven de 50 jaar hebben 78 bedrijven in de Landbouwtelling aangegeven geen potentiële opvolger te hebben. Dit is 35% van alle bedrijven in het gebied.

Ruim 6% van de bedrijven heeft een biologisch keurmerk (SKAL). Deze bedrijven hebben 715 hectare biologisch geteelde gewassen, waarvan 652 hectare op melkveebedrijven. Ongeveer twee derde van alle bedrijven (146 in

totaal) verricht verbredingsactiviteiten, aanvullend op de primaire productie. Op ruim de helft van deze bedrijven zijn de opbrengsten uit verbreding lager dan 10% van de totale bedrijfsopbrengsten. In deze regio doet 68% van de verbreders aan agrarisch natuurbeheer, dit is vergelijkbaar met de percentages in de andere regio's. Daarnaast voert 30% van de verbrede bedrijven loonwerk voor derden uit, zowel agrarisch als niet-agrarisch, en verkoopt 22% van de verbreders zijn agrarische producten aan huis of aan de tussenhandel. Verder produceert 18% van de verbrede bedrijven duurzame energie voor derden en stalt 14% van de bedrijven goederen of dieren.

Woerden omvat de deelgebieden Zegveld, Kamerik-Kockengen, Haarzuilens en A12-zone. Het deelgebied Kamerik-Kockengen scoort beduidend beter dan de verkavelingskwaliteit in 2015. Het deelgebied heeft de beste verkavelingskwaliteit van de provincie ('uitstekend', in 2015 was dit nog 'goed'). Het deelgebied Zegveld is verbeterd ten opzichte van 2015 en valt nog steeds in de categorie 'goed' verkaveld. De deelgebieden Haarzuilens en A12-zone zijn 'redelijk' verkaveld. Haarzuilens is verbeterd ten opzichte van 2015. A12-zone is gelijk gebleven.

Het kengetal 'percentage huiskavel' is in de deelgebieden Zegveld (62%, goed), Kamerik-Kockengen (67%, goed) en Haarzuilens (52%, 'redelijk') verbeterd. A-12 zone is gelijk gebleven (51%, 'redelijk').

Opvallend is dat het kengetal 'gemiddeld oppervlakte huiskavel' in het deelgebied Kamerik-Kockengen is verbeterd ten opzichte van 2015 (24,6 ha, 'uitstekend'), terwijl de deelgebieden Haarzuilens (15,7 ha) en A12-zone (14,2 ha) verslechterd zijn op dit kengetal (beiden 'redelijk'). Deelgebied Zegveld (23,9 ha) is gelijk gebleven en scoort 'goed'.

Het gemiddelde aantal veldkavels is in het deelgebied Kamerik-Kockengen uitstekend met 1,8 veldkavels (verbeterd ten opzichte van 2015). De andere deelgebieden scoren 'goed'. Ook op het kengetal scoort deelgebied Kamerik-Kockengen 'uitstekend' (6,8 ha), evenals deelgebied Zegveld (6,3 ha). Haarzuilens (5,0 ha) en A12-zone (5,3 ha) scoren 'goed'.

Zuidwest-Utrecht

In Zuidwest-Utrecht bevinden zich in 2020 in totaal 436 primaire agrarische bedrijven. Deze bedrijven hebben in totaal 13.895 hectare cultuurgrond in beheer, fors meer dan in de andere regio's. Ruim de helft van de bedrijven zijn gespecialiseerd in melkvee en zij beschikken samen over bijna 80% van de grond. Gemiddeld hebben de melkveebedrijven 47 hectare per bedrijf tot hun beschikking. Ruim een kwart van de bedrijven is een overig graasdierbedrijf (gemiddeld 14 ha grond). Het derde bedrijfstype in de regio zijn de overige bedrijven (9% van de bedrijven).

De agrariërs hebben ruim 70% van de cultuurgrond in eigendom. Iets minder dan een kwart van de grond wordt gepacht, waarbij de vormen reguliere pacht (8%) en geliberaliseerde pacht voor 6 jaar of korter (7%) het meest voor komen. Zo'n 6% van het areaal verloopt via een andere exploitatievorm.

Minder dan 10% van de bedrijven heeft een bedrijfshoofd van 40 jaar of jonger. Dit is vergelijkbaar met de meeste regio's in Utrecht. De groep 41 tot en met 50 jaar omvat zo'n 18% en bijna de helft van de bedrijven heeft een bedrijfshoofd in de leeftijd van 51 tot en met 65 jaar. Dat betekent dat bijna een kwart van de bedrijfshoofden 65-

plusser is. Van de groep boven de 50 jaar hebben 162 bedrijven in de Landbouwtelling aangegeven geen potentiële opvolger te hebben. Dit is 37% van alle bedrijven in het gebied.

Ruim 2% van de bedrijven heeft een biologisch keurmerk (SKAL). Deze bedrijven telen 280 hectare aan biologisch gewassen, waarvan 217 hectare op melkveebedrijven. Ruim de helft van alle bedrijven (233 in totaal) verricht verbredingsactiviteiten, aanvullend op de primaire productie. Op bijna 60% van deze bedrijven zijn de opbrengsten uit verbreding lager dan 10% van de totale bedrijfsopbrengsten. Ruim de helft van de verbreders doet aan agrarisch natuurbeheer, dat is aanzienlijk lager dan in de andere regio's. Daarnaast voert ruim 40% van de verbrede bedrijven loonwerk voor derden uit, zowel agrarisch als niet-agrarisch, en verkoopt 20% van de verbreders zijn agrarische producten aan huis of aan de tussenhandel. Verder stalt 16% van de bedrijven goederen of dieren en produceert 14% van de verbrede bedrijven duurzame energie voor derden.

Zuid West Utrecht omvat de deelgebieden Oudewater, Montfoort, Lopik-West, Lopik-Oost. Alle deelgebieden hebben een 'goede' totale verkavelingskwaliteit. Montfoort, Lopik-West en Lopik-Oost zijn verbeterd ten opzichte van 2015. Oudewater is gelijk gebleven.

Wat betreft het gemiddelde oppervlakte van de huiskavel scoort deelgebied Oudewater 'uitstekend' (26,3 ha). Deelgebieden Montfoort (20,7 ha), Lopik-West (21,6 ha) en Lopik-oost (23,3 ha) scoren 'goed', evenals in 2015. Het 'gemiddelde percentage huiskavel' is in deelgebied Oudewater (74%), Lopik-West (68%), en Lopik-Oost (60%) goed. Deelgebied Montfoort (56%) scoort redelijk. Alleen de deelgebieden Lopik-West en Lopik-Oost zijn verbeterd ten opzichte van 2015.

Lopik-West (5,8 ha) en Oudewater (5,0 ha) zijn verslechterd wat betreft het kengetal 'gemiddelde oppervlakte veldkavels' ten opzichte van 2015, maar beiden scoren alsnog 'goed'. Deelgebied Montfoort is verbeterd en heeft een 'uitstekende' score (6,0 ha). Lopik-Oost is stabiel met 4,9 ha. ('goed').

De deelgebieden Lopik-West (1,7 veldkavels) en Oudewater (1,8 veldkavels) zijn wat betreft het kengetal 'gemiddeld aantal veldkavels' verbeterd ten opzichte van 2015 en scoren 'uitstekend'. Montfoort (2,7 veldkavels) en Lopik-Oost scoren 'goed' (3,2 veldkavels).